

Большавік Беларусі

№ 5

М А Й

М Е Н С К

1 9 2 8

Пралетары ўсіх краёў, злучайцеся!

БАЛЬШАВІК БЕЛАРУСІ

ЧАСОПІСЬ ПАЛІТЫКІ І ПРАКТЫКІ
ПАРТЫЙНАЙ ПРАЦЫ
О Р Г А Н Ц К К П (б) Б

№ 5

М А Й

Міч 1953 64851

МЕНСК—1928

Надрукавана ў 2-й друкарні-
літографіі Беларускага
Дзяржаўнага Выд-ва.
Галоўлітбел 1342.
У ліку 1000.
Заказ 2401.

47m

В. Кнорын

Вынікі красавіковага Аб'яднанага Пленуму ЦК і ЦКК УсеКП(б)

Красавіковы Аб'яднаны Пленум ЦК і ЦКК УсеКП(б) азначае сабой значны пералом у працы нашай партыі. Апазыцыя ліквідавана канчаткова. Яна зруйнавана, пастаўлена па-за партыяй, а мізэрныя рэшткі яе зблэкаваліся з меншавікамі і сталі адкрыта на антысавецкі шлях. Становішча, якое цяпер стварылася ў нашай партыі, дае магчымасць перайсці ў значна большай меры ад агульнага кіраўніцтва да канкрэтнага кіраўніцтва, ад абгаварэння агульна-палітычнай лініі партыі і перспектывы развіцця нашай краіны да практычнага кіраўніцтва штодзёнай працай па сацыялістычнаму будаўніцтву і праверцы працы партыі, прафсаюзаў, Саветаў. Пад гэтым знакам праходзіла наша партыйная работа ўжо ў працягу ўсяго перыяду пасля XV з'езду УсеКП(б). Пад гэтым знакам адбываўся і красавіковы Пленум ЦК і ЦКК.

Заданнем Пленуму было падсумаваць вынікі працы партыі ў сувязі з кампаніяй па збожжа-загатоўкам і ацаніць клясавыя зьмены, якія ў выніку гэтай кампаніі адбыліся ў суадносінах паміж асобнымі групамі сялянства. Задачай Пленуму было таксама—ацаніць палітычнае значэнне Шахцінскае справы і зрабіць вывады і прапановы, якія маглі-б палепшыць нашу партыйную, прафсаюзную, савецкую, гаспадарчую працу, каб шкадлівая работа стала немагчымай у будучым. Задачай Пленуму было палепшыць метады кіраўніцтва гаспадарчым жыццём, каб наблізіць да гэтага кіраўніцтва шырокія рабочыя масы.

Мэтадам для вырашэння гэтых задач было: выяўленне клясавай прыроды падзей апошніх месяцаў і жорсткая таварыская самакрытыка.

Аб збожжазагатоўках

Чым былі выкліканы затrudнення з збожжазагатоўкамі?

Прычынамі затrudненняў у збожжазагатоўках былі наступныя:

парушэнне рыначнае роўнавагі ў краіне—пры чым абвастрэнне дыспрапорцыі ў рыначных адносінах паміж горадам і вёскай тлумачыцца большай прыбытковасцю сялянскае гаспадаркі, у асаблівасці яе кулацкіх пластоў і немагчымасцю з боку прамысловасці паставіць к пачатку збожжазагатоўчай кампаніі такую колькасць прамысловых тавараў, каб поўнасьцю здаволіць узросшы попыт вёскі. Таварная маса значна павялічылася, але дзякуючы праведзенаму зьніжэнню цэн яе грашовае выражэнне аказалася ня больш, чым грашовае выражэнне таварнай масы ў папярэднім годзе;

паніжэнне стымулу да рэалізацыі заможнымі пластамі вёскі лішкаў збожжа дзякуючы таму, што ў сялянскай гаспадарцы павялічылася ўдзельная вага тэхнічных культур, жывёлагадоўлі, павялічы-

ліся заробаткі ад будаўніцтва, адходных промыслаў і г. д., дзякуючы чаму сялянства магло здаволіць свае патрэбы ў грошах, не выпускаючы на рынак збожжа;

уплыў кулацтва, які павялічыўся на рыначную кан'юнктуру; кулацтва, як супраціўнік нашае сыстэмы манополіі замежнага гандлю і сацыялістычнай эканомікі, выступіла з адкрытым сабатажам мерапрыемстваў савецкае ўлады;

шэраг буйнейшых арганізацыйных недахопаў у гандлёва-загатоўчым апарате і невыстарчальная ўвага партыйных арганізацый у першы перыяд працы па збожжазагатоўкам да ходу збожжазагатоўчай кампаніі.

Усе гэтыя акалічнасці стварылі такое становішча, што ў працягу асенніх месяцаў збожжазагатоўкі, у параўнанні з папярэднімі гадамі, значна паменшыліся, у вёсцы аказаліся вялікія лішкі збожжа, што ўплывала на рыначную кан'юнктуру і вартасць чырвонца, а буйнейшыя прамысловыя гарады стаялі перад непасрэднай пагрозай голаду. Працяг і надалей такога становішча прывёў-бы да агульнагаспадарчага крызісу і да буйных палітычных цяжкасцяў.

Камуністычная партыя павінна была ўжыць такія арганізацыйныя меры, якія далі-б мажлівасць дабіцца рашучага пералому ў збожжазагатоўках і ўхіліцца ператварэння крызісу збожжазаготовак у агульна-гаспадарчы крызіс у краіне. Для гэтае мэты Цэнтральны Камітэт прапанаваў усім партыйным арганізацыям згрупаваць усю сваю ўвагу на вырашэнні гэтай асноўнай і важнейшай для данага перыяду задачы; мабілізавалі ўсе свае сілы на збожжазагатоўкі і стварылі неабходны арганізацыйны пералом.

У мэтах аднаўлення рыначнае роўнавагі неабходна было кінуць усе наяўныя запасы тавараў у вёску, арганізаваць так разьмеркаванне, каб тавары перш за ўсё палалі ў хлебныя раёны і выклікалі выхад збожжа на рынак. У той жа самы час неабходна было ўзмацніць вытворчасць тавараў шырокага спажывання, асабліва вырабаў тэкстыльнай прамысловасці, і вываз на рынак маючыхся на складах вырабаў мэталепрамысловасці, патрэбных для шырокіх мас сялянства. Адначасова неабходна было ўжыць шэраг мер, каб вывесці з звароту атрыманыя лішкі грашовых сродкаў, якія маюцца ў вёсцы, якім не процістаіць таварная маса, для таго, каб ухіліць затrudненьні фінансавага парадку. Вырашэнне ўсіх гэтых задач у значнай меры палепшыла рыначную кан'юнктуру і павялічыла стымул да вывазу на рынак лішкаў збожжа.

У мэтах ухілення сабатажу з боку кулака савецкай уладзе неабходна было ўзмацніць фінансавы націск на кулака і змусіць яго мерамі эканамічнымі і адміністрацыйнымі, пайсьці на продаж сваіх запасаў збожжа. Гэтым шляхам было ліквідавана супраціўленне кулака і знішчаны яго уплыў на астатнія пласты вёскі.

Найбольшае палітычнае значэнне мае вырашэнне апошняй задачы, як задачы клясавай. Наша партыя зьяўляецца партыяй пралетарыату і вясковай беднаты, якія знаходзяцца ў трывалым саюзе з сярэднім сялянствам. Кулак зьяўляецца і зьяўляўся нашым клясавым ворагам, перашкаджаючым уцягненню шырокіх мас сялянства ў рэчышча сацыялістычнага будаўніцтва. Партыя павінна была скарыстаць з становішча, якое стварылася для таго, каб разьбіць кулака і стварыць больш спрыяючыя ўмовы для выканання сваіх асноўных палітычных задач.

Для таго, каб ударыць па кулаку, неабходна было мець шэраг папярэдніх умоў. Асноўным у іх зьяўляецца наступнае:

неабходна было дасягнуць хоць-бы даваеннага ўзроўню засеўнай плошчы і даваеннай прадукцыі сельскае гаспадаркі, каб шляхам удару па заможных пластох вёскі не затрымаць далейшага ўздыму вытворчых сіл вёскі, не паставіць краіну ў цяжкое эканамічнае становішча;

неабходна было ў рэчаістасці ажыццёвіць пастанову XIV канфэрэнцыі УсеКП(б) у дачыненні вёскі, развязаць усе сілы вёскі, арганізаваць вясковую беднату і ўмацаваць саюз з серадняком. Толькі пры гэтых умовах удар па кулаку мог не адбіцца на трываласці саюзу рабочае клясы і вясковай беднаты з серадняком;

неабходна было выбраць гэтакі момант, калі найбольш востра за ўсё інтарэсы кулакоў, маючых буйныя запасы лішкаў збожжа, сутыкнуліся з інтарэсамі шырокіх мас рабочае клясы і вясковай беднаты, стаячых перад пагрозай голаду;

неабходна было мець поўнае адзінства ў шэрагах нашае партыі, каб гарантаваць магчымасць манэўравання і правільнага правядзення гэтае задачы.

Усе гэтыя ўмовы ў асноўным былі ў наяўнасці пасля XV з'езду, пагэтану партыя, не баючыся сур'ёзных затrudненняў, магла рашуча і цвёрда выступіць супроць кулака.

Вынік заготовак збожжа паказвае, што партыі ўдалося пастаўленыя перад сабой задачы вырашыць цалкам паспяхова:

супраціўленне кулака зломлена, ён разбіты і асеў. Яго ўплыў на серадняка і бедняка значна зменшыўся. Уплыў гарадскога пралетарыяту і камуністычнай партыі ў вёсцы павялічыўся;

блэк пралетарыяту і вясковай беднаты з серадняком ня толькі не разбураны, але ўмацоўваецца. Серадняк бачыць, што ён можа з поспехам весці сваю гаспадарку, не баючыся ніякіх праследванняў, а, наадварот, карыстаючыся дзяржаўным крэдытам і дапамогаю толькі пры ўмове, калі ён пойдзе ў саюзе з беднатай і гарадскім пралетарыятам;

забяспечана забяспячэнне гарадоў хлебам на ўвесь вясенні і летні перыяд, і пры ўмове, што збожжазагатоўчая кампанія ня будзе спынена на сучасных дасягненнях, забяспечана поўнае і бесперабойнае забяспячэнне хлебам да новага ўраджаю;

ухілена мажлівасць ператварэння крызісу збожжазаготовак у агульна-эканамічны крызіс, ухілена мажлівасць змяншэння вартасці чырвонца, створаны ўмовы для паспяховага заканчэння гэтага гаспадарчага году;

створаны ўмовы, пры якіх засеўная плошча ў выніку праведзенай кампаніі ня зменшыцца;

створаны ўмовы, пры якіх збожжазагатоўчая кампанія будучага году будзе праходзіць больш нармальна.

Зразумела, пры правядзенні кампаніі былі адміністрацыйныя скажэнні і перагібы. Партыя іх асудзіла. Але партыя можа сказаць аднак—*эканамічных перагібаў ня было*. Простым паказнікам гэтага зьяўляецца тая акалічнасць, што страхавыя і гандлёвыя запасы збожжа, якія засталіся ў сялян за гэты год, павялічыліся з 423 да 720 мільёнаў пудоў.

Шахцінская справа

Агульнае становішча ў Донбасе ў сучасны момант характарызуе тое, што Донбас адноўлены, прадукцыя ўзрасла вышэй даваеннай, пушчаны ў ход шэраг новых шахт, яшчэ пачата будова новых шахт, пераабсталяваны старыя. Тое, што раскрыта змова арганізацыі, якая

ставіла сабе на мэце перашкаджаць будаўніцтву, паказвае толькі тое, што пры іншых умовах гэтыя-ж дасягненні маглі-б мець месца пры значна меншай затраце энэргіі і сродкаў з боку савецкае дзяржавы. Але сама наяўнасць гэтых дасягненняў наўпрэкі працы арганізацыі шкоднікаў паказваюць, што пралетарыят мае такія запасы энэргіі, творчым дасягненням якіх ня можа перашкодзіць ніякая шкодніцкая работа.

Шкодніцкія арганізацыі стварыліся год 6 таму назад, адразу пасля выгнання белагвардзейцаў. У першы пэрыяд сваёй працы яна ставіла сваёй задачай захаваньне шахт для былых уласнікаў. Калі-ж стала ясна, што мажлівасць звароту былых уласнікаў ня так блізкая, шкоднікі перайшлі да сабатажу нашага будаўніцтва. Задачай іх было накіраваць працу савецкіх арганізацый так, каб яна дала найменшы вытворчы эфэкт пры найбольшых укладваньнях. Укладваньні павінны былі быць накіраваны так, каб вытворчы эфэкт ад іх атрымоўваўся не адразу, а толькі праз шэраг год. Закладка новых шахт павінна была быць арганізавана так, каб найбольш магутныя пласты заставаліся не распрацаванымі і захаваліся-б для былых уласнікаў. З 1927 году пачаўся трэці этап працы шкоднікаў, калі іх праца атрымала поўную ўвязку з плянамі інтэрвэнцыі СССР. Дзеля таго, што вугаль зьяўляецца асновай усяе гаспадаркі і ў першую чаргу транспарту, цяжкай індустрыі і хэмічнай прамысловасьці, дык імі па сутнасьці справы ставілася пытаньне аб зрыве ўсяе нашае прамысловасьці падчас інтэрвэнцыі. Было дадзена заданьне на мясцох адшукаць мажлівасць шкодніцтва ў сэнсе выяўленьня з дзеяньня асноўных установак, кацельных турбін, так, каб безадкладна зьменшыць тэмп дабычы і тым самым выклікаць крызіс ва ўсёй гаспадарцы. Шкоды, якія рабіліся капальням, павінны былі быць такімі, каб пасля, усё-ткі, іх можна было аднавіць. Капальні не павінны былі быць разбураны канчаткова. Шкоднікі павінны былі раптоўна і значна зьменшыць працаздольнасьць краіны, але ў той-жа час весці сваю работу так, каб пры пераходзе капальняў зноў да белых, захаваць іх ад магчымага зруйнаваньня такім чынам, каб капальні ня зусім былі зруйнаваны, каб пры прыходзе белых іх старыя гаспадары не засталіся каля разьбітага карыта.

Карэньні шахцінскае справы ляжаць у тэй клясавай абстаноўцы, якую мы ў сучасны момант маем у краіне:

у краіне засталіся значныя кадры былых прадпрыемнікаў і спэцыялістых, якія самым цесным чынам зьвязаны з імі і якія ў моц свае клясавае прыроды ня могуць ня весці барацьбы супроць савецкае дзяржавы і сацыялістычнага будаўніцтва;

замежны капітал адшуквае ўсе шляхі, каб зьвязацца з гэтымі кадрамі расійскае буржуазіі і выкарыстаць іх у сваіх інтарэсах.

Калі простая наяўнасць афіцэрскіх кадраў варожае клясы не стварае яшчэ інтэрвэнцыі, то змыканьне гэтых кадраў з замежным капіталам стварае ўсе неабходныя ўмовы для інтэрвэнцыі. *Стварэньне шкодніцкіх арганізацый у Донбасе трэба разглядаць, як першую спробу інтэрвэнцыі замежнага капіталу на эканамічным грунце пад час Нэп'у.*

Асноўнымі прычынамі, якія стварылі магчымасьць вядзеньня шкодніцкае работы былі наступныя:

рабочыя-гаспадарнікі да гэтага часу заставаліся пераважна *камісарамі дрэннага тыпу*, не ўвайшлі ў гаспадарчую працу, не ў выстарчальнай меры асвоіліся з прадпрыемствамі, толькі ў нязначнай меры вывучылі тэхніку;

прафсаюзы ў Донбасе не стаялі на патрэбнай вышыні, не ў выстарчальнай меры абаранялі правы рабочых, не выстарчальна ўплывалі на гаспадарчую працу;

рабочая грамадзкасьць была слаба разьвіта, вытворчыя нарады працавалі слаба і іх пастановы не праводзіліся ў жыцьцё, часовыя кантрольныя камісіі фактычна не працавалі, ня было выстарчальнае ўвагі да пытання аб вылучэньні рабочых на кіраўнічую працу;

партыйныя арганізацыі не стаялі на адпаведнай вышыні, не кіравалі гаспадарчай працай, а часам пакрывалі недахопы ў гаспадарчай працы;

саветаў фактычна ня было, мясцовыя савецкія органы былі слабымі, ня мелі свайго бюджэту, вакол іх ня было разьвіта неабходнай рабочай грамадзкасьці.

З гэтай абстаноўкі выплываюць наступныя вывады:

Неабходна ва што-бы та ні стала палепшыць абстаноўку працы камуністых і рабочых на гаспадарчай працы. Неабходна дабіцца, каб рабочыя-гаспадарнікі вывучалі-б вытворчасць і ўваходзілі ў сутнасьць справы тэхнічнай арганізацыі прадпрыёмстваў. Неабходна на новаму паставіць працу з спэцыялістамі. Да гэтага часу ў нас у справе скарыстаньня спэцыялістых пераважала тое, што спэцыялістага трэба купіць, што з спэцыялістымі трэба спрацавацца. Дзякуючы гэтаму многія гаспадарнікі на справе падпалі пад уплыў спэцыялістых. У шмат якіх выпадках яны рабілі спробы спрацавацца тым, што ня ўскрывалі недахопаў працы спэцыялістых, імкнучыся да таварыскай спайкі, да „сямейных“ адносін з спэцыялістымі. Пытаньне аб дзелавым кіраўніцтве працы спэцыялістых, аб фактычнай правярцы іх прапанов, ня было пастаўлена на адпаведную вышыню. Цяпер трэба гэта зьмяніць. Трэба таксама вельмі сур'ёзна паставіць пытаньне аб скарыстаньні маладых спэцыялістых і аб падрыхтоўцы новых кадраў спэцыялістых з рабочай моладзі. Трэба паставіць працу рабочых-гаспадарнікаў так, каб яны мелі магчымасьць вывучаць вытворчасць і аўладаць тэхнікай. Трэба арганізаваць шырэй і лепш падрыхтоўку рабочых гаспадарнікаў на курсах, у Прамакадэміі і г. д. трэба ўзмацніць працу прафсаюзаў, шырэй разьвіць рабочую дэмократыю ў прафсаюзах. Трэба, каб прафсаюзы ў большай меры чым да гэтага часу абаранілі-б неадкладныя правы рабочых. Трэба справу паставіць так, каб прафсаюзы больш, чым да гэтага часу карысталіся-б давер'ем рабочых, каб у прафсаюзы ў большай меры ўняралася-б унутры-саюзная рабочая дэмократыя. Толькі пры гэтых умовах прафсаюзы здолеюць стаць магутнымі органамі рабочае клясы і карыстацца поўным давер'ем з боку мас. Цяпер-жа прафсаюзы „ішлі ў ногу“ з гаспадарнікамі на ўсіх пытаннях у адносінах спэцаў у гаспадарчай палітыцы ў адносінах да рабочых, а гэтыя адносіны ў Донбасе нельга было назваць іначай, як абураючымі. Прафсаюзы ня толькі праявілі поўную няўвагу да трывогі рабочых за вытворчасць, ня толькі былі ня чулымі да скаргаў рабочых, але прыкрывалі і ўзаканялі яўна несправядлівую палітыку ў адносінах да рабочых і прымалі ў ёй актыўны ўдзел. Гэтым прафсаюзы гублялі свой твар і ішлі пз лініі прыстасаваньня да агульнай абстаноўкі. У выніку гэтага прафсаюзы ня мелі выстарчальнага аўтарытэту і давер'я ў масах, што стварыла такое становішча, калі беспартыйная маса пералагае ўсю адказнасьць цалкам на партыю і партыя пазбаўляецца мажлівасьці кіраваць беспартыйнай масай праз прафсаюзы.

Трэба ўзьняць на большую вышыню працу вытворчых нарад, даючы мажлівасьць рабочым выказаць свае меркаваньні аб лепшай

арганізацыі вытворчасці. Трэба дабіцца правядзення ў жыццё пастаноў вытворчых нарад у значна большай меры, чым гэта было да гэтага часу. Захоп вытворчых нарад і часовых кантрольных камісій гаспадарнікамі прывёў-бы фактычна да іх ліквідацыі, да надзвычайна небяспечных з'явішч і да парушэння правільнага партыйнага кіраўніцтва. Трэба, каб гаспадарнікі-камуністыя праявілі больш чуткасці да ўказанняў рабочых і прымалі-бы больш рашучыя меры да ўхілення недахопаў у вытворчасці і ў большай меры кантралявалі-б работу спецыялістых.

Ва што-бы та ні стала неабходна палепшыць масавую працу партыйных арганізацый. Бяда Донбасу заключаецца ў тым, што партыйныя арганізацыі невыстарчальна абхоплівалі сваім уплывам шырокія масы рабочых і іх праца ня мела досыць выразнага характару. „Сямейнасьць“ кіруючых партыйных органаў уплывала на ўсю партыйную працу і выклікала праяўленьне „зажыму“ зверху да нізу. Усякая спроба крытыкі кіраўніцтва ў такіх умовах сустракала ўпартае супраціўленьне, пытанні затушоўваліся, а ў асобных выпадках да крытыкуючых ужываліся рэпрэсіі. Гэткая непраўдлівая праца партарганізацый павінна была адбіцца самым балючым чынам на ўсёй працы і не магла ня прывесці ў значнай ступені да страты аўтарытэту партарганізацый у шырокіх рабочых масах. Неабходна гэты вопыт Донбасаўскіх арганізацый улічыць і ўжыць рашучыя меры да паляпшэння нашай партыйнай масавай працы.

Трэба палепшыць масавую працу Саветаў. Адным з недахопаў працы на Донбасе была тая акалічнасьць, што нізавыя савецкія арганізацыі ня мелі ніякай мажлівасці ўплываць на вырашэнне пытанняў аб паляпшэнні жыцця рабочых. Мясцовыя Саветы ня мелі цвёрдага бюджэту. Савецкая грамадзкасьць ішла ўпустую. Работа саветаў зводзілася да прыняцця агульных пастаноў, рэзалюцый. З вопыту Донбаса ўсе мясцовыя саветы павінны зрабіць свае вывады аб неабходнасці захавання больш трывалай сувязі з рабочымі масамі.

Трэба зразумець, што Донбасаўская справа ня ёсць справа толькі Донбасу. Гісторыя з шкодніцтвам павінна паслужыць урокам для усіх партыйных арганізацый, каб наша праца ішла наперад больш арганізавана, каб інтарэсы шырокіх рабочых мас былі-бы лепш абслужаны ўсёй нашай арганізацыйнай сістэмай.

Аб самакрытыцы

Шэраг буйнейшых недахопаў у працы Донбасаўскіх арганізацый бязумоўна з'яўляюцца вынікам адсутнасці крытыкі нашага апарату з боку рабочых мас. Мы з'яўляемся адзінай палітычнай партыяй у краіне і крытыкаваць нашу працу апрача нас саміх няма каму. Пагэ-таму трэба разгортваць шырока крытыку рабочымі ўсіх нашых мерапрыемстваў і ўсёе нашае працы. Трэба даць упэўненасць рабочым масам, што шляхам крытыкі можна ўхіліць *недахопы і палепшыць работу.*

Трэба навучыць рабочых *скардзіцца* за парушэнне іх законных праў, пры гэтым павінна быць гарантавана, што за крытыку ніхто ня можа быць прыцягнуты да адказнасці, што за крытыку не паследуюць рэпрэсіі. Трэба рашуча лакачыць з залічэннем крытыкуючых у катэгорыю бузацёраў, апазыцыянэраў і г. д. Гэта дасць значнае паляпшэнне нашае працы. Толькі пры гэтай умове мы можам мець ад Донбасаўскае справы неабходныя урокі і палепшыць нашу працу.

И. Перепечко

К. Маркс и Ф. Энгельс о крестьянском вопросе¹⁾

Парижская Коммуна и крестьянство

Маркс в брошюре „Гражданская война во Франции“ говорит, что если бы Парижская Коммуна могла свободно „сообщаться с провинциями, то через какие-нибудь три месяца вспыхнуло поголовное крестьянское восстание“. Потому-то, заключает он, помещики так трусливо спешили окружить Париж полицейской блокадой, чтобы помешать распространению заразы. Париж с самого начала был блокирован, и это было важнейшей причиной почему он не успел привлечь на свою сторону крестьянство. Но только коммуна смогла бы облегчить положение мелких крестьян, на которых, главным образом, падала выплата 6-ти миллиардной контрибуции пруссакам. Коммуна же с самого начала в одной из первых прокламаций заявила, что „бремя войны должны нести настоящие виновники ее“.

„Коммуна—пишет Маркс—освободила бы крестьянина от „налога крови“, дала-бы ему дешевое правительство, заменило бы таких пиявок, как нотариуса, адвоката, судебного пристава и проч.—наемными коммунальными чиновниками, выбираемыми им самим и ответственными перед ним. Она освободила-бы его от произвола полевого сторожа, жандарма и префекта, она заменила бы огупляющего его ум священника, просвещающим его школьным учителем“ (стр. 63). Кроме того, коммуна могла-бы разрешить вопрос о тяготевшем над крестьянином ипотечном долге, о сельском пролетариате и по ряду других жизненных вопросов.

Все высказанное Марксом не является только его предположениями о возможностях привлечения крестьянства к Парижской Коммуне. Коммуна в ряде своих документов, и в особенности в Манифесте к сельским рабочим, к сожалению, выпущенном только в начале мая, перед концом коммуны, почти со всеми указанными Марксом мероприятиями обращалась к крестьянству. Ее беда была в том, что с самого начала она была изолирована от провинции.

Мысли Маркса о дешевом правительстве, выборности чиновников, устранения произвола над крестьянством и облегчения их экономического положения являются чрезвычайно важными для уяснения того, как мыслил себе Маркс конкретное привлечение крестьянства на сторону пролетарской революции.

Национализация земли

Во-первых, нужно отличать национализацию земли, как ее представлял Маркс, от национализации земли, как проповедывали ее Г. Джорж и бельгийский социалист Колэн. Последний предлагал по-

¹⁾ Окончание.

средством национализации земли и превращением „земельной ренты в государственный налог устранить все неурейства капиталистического производства“ (из писем Маркса к Зорге). Сохранение капиталистического производства — вот, что лежало в основе подобной теории. Маркс правильно по этому поводу замечает, что за „социалистическими узорчиками“ этого требования скрывается попытка „спасти классовое господство и фактически поставить его на еще более обширное и прочное основание, чем прежнее (там-же, подчеркнуто Марксом). Из этого замечания видно, что Маркс не мыслит проведение этой меры при существовании капиталистического производства

Это подтверждается также из того, что писал Маркс в своем черновом наброске о национализации земли („Воспитующийся материалист“ сборник 1-й)

Он писал: „Национализация земли и отдача ее мелкими участками отдельным лицам или трудовым товариществам при правительстве, состоящем из представителей среднего класса, только привело-бы к безумной конкуренции между ними, а, следовательно, к росту „ренты“ и принесло бы новые выгоды скупщикам, живущим за счет класса производителей“. Далее он приводит сказанное „одним из моих друзей на Конгрессе Интернационала в Брюсселе в 1868 г., что будущее решит, должна ли земля стать собственностью сельских ассоциаций или собственностью всей нации“. Маркс отвечает на это, что „будущее решит, что земля может быть только национальной собственностью, потому что отдача земли в руки объединений сельских рабочих означает „отдачу всего общества исключительно одному классу производителей“

Далее он указывает, что национализация земли производит изменение в отношениях между трудом и капиталом и в конечном счете „уничтожит капиталистическое производство как промышленное, так и земледельческое“. Он ставит земледелие и промышленность на равные основания в вопросе их превращения в общественную собственность. „Земледелие, горное дело, фабричная промышленность, одним словом, все отрасли производства постепенно будут организованы самым действительным образом. Национальная централизация средств производства станет естественной основой общества, составленного из свободных и равных производителей“ (Подчеркнутое Марксом).

Указывая на экономическую целесообразность и общественную необходимость национализации земли, Маркс указывает, что „Уменьшение количества продуктов земледельческого производства, являющееся результатом индивидуального злоупотребления, становится невозможным, когда обработка земли ведется под контролем, за счет и в пользу нации, действующей сознательно по сложному рациональному плану“.

Нация, владеющая землей, которая действует сознательно и по „сложному рациональному плану“, не может быть нацией капиталистического общества. Из вышеизложенного не может быть сомнений, что Маркс представлял себе национализацию земли, как неотъемлемую часть обобществления средств производства вообще

Здесь важно отметить, что Маркс и Энгельс допускали возможность превращения земли в „общую национальную собственность“ только для стран, где имеется крупное землевладение (Энгельс, Крестьянский вопрос, стр. 78).

Маркс в вышеуказанном наброске прямо говорит, что Франция со своим крестьянским землевладением гораздо дальше от национализации земли, чем Англия со своим ленд-лордизмом. Ибо мелкий зе-

мельный собственник является решительным врагом „всякого социального прогресса, особенно же национализация земли“. А Маркс и Энгельс никогда не представляли себе возможности осуществления каких-либо мероприятий, касающихся землевладельцев помимо их воли.

Относительно того, как Маркс и Энгельс представляли себе организацию земледельческого хозяйства на „обобществленной“ земле, мы выясним дальше.

Чем объяснить, что представления Маркса-Энгельса о возможности осуществления национализации земли расходятся с тем пониманием этого требования, которое вкладывал в его содержание большевизм в 1905 г., допускавший и настаивавший на осуществлении национализации земли в рамках буржуазно-демократической революции.

Мы полагаем, что причину этого нужно искать в том, что, как писал Ленин, „Маркс и Энгельс в 1850 году не различали демократической и социалистической диктатуры, или вернее вовсе не говорили о первой, ибо капитализм казался им дряхлым, а социализм близким“

(Ленин, о Времен. Рев. Правительстве, т. VI, стр. 214). Там же он говорит, что если-бы они „понимали неизбежность сравнительно продолжительного господства демократического строя“ (стр. 215), то при-давали-бы „тем больше значения“ *демократической* диктатуры пролетариата и крестьянства в целях укрепления Республики и расчистки поля битвы за социализм.

Требование национализации земли являлось неотъемлемой частью лозунга демократической диктатуры пролетариата и крестьянства. И тот и другой лозунг являлись лучшим путем к расчистке условий для борьбы за социализм, в *русских* условиях 1905 года.

Со стороны Маркса была несомненно проявлена недооценка важности осуществления национализации земли в условиях *демократической диктатуры* пролетариата и крестьянства. Мы объясняем это тем, что подробно изучением вопроса о национализации земли ни Маркс ни Энгельс не занимались, а также необычайной своеобразностью революции у нас, своеобразности, которую не смог-бы предвидеть самый гениальнейший ум, тем более за несколько десятилетий вперед.

Делая указанные выводы, мы ни на йоту не забываем, что *основы* для большевистской позиции в вопросе об осуществлении национализации земли, в условиях *буржуазно-демократической* революции дал Маркс. Его замечательная критика частной собственности на землю, данная в 3 томе „Капитала“, как фактора затрудняющего и отвлекающего применение капитала к земле. Его положение, что затрата денежного капитала на покупку земли есть „сокращение того капитала, которым могли-бы располагать мелкие крестьяне в сфере самого производства“ (Капитал 3 том, ч. II, стр. 347), все это, еще раз повторяем, было *основой* при выставлении большевизмом требования национализации земли в 1905 г. Эту заслугу Маркса умалять ни в коем случае нельзя.

Маркс и Энгельс о судьбе русской общины

В первом томе Архива Маркса и Энгельса опубликованы черновые наброски ответа Маркса В. Засулич, которые воспроизводят нам взгляды основоположника научного коммунизма на судьбу русской общины.

Эти ответы некоторые товарищи оценивают как признак благожелательной оценки общины со стороны Маркса и уж во всяком слу-

чае как признак того, что Маркс своими взглядами укреплял народнические иллюзии об особой исторической миссии, которую должна выполнить наша община.

Мы считаем, что подобная оценка взглядов Маркса вообще, и в частности его черновых и бросков совсем неверна. Мы полагаем, что безусловно вернее оценивает тов. Рязанов, который пишет, что прав Бернштейн, говоря, что Маркс и Энгельс „сдерживали временами выражение своего скептицизма“, чтобы не чересчур разочаровывать русских революционеров, которые, как это хорошо было им известно, придавали огромное значение вопросу об общине. В черновиках, которые мы печатаем, этот скептицизм выявляется довольно отчетливо“ (Архив, 267 стр.).

Разберем теперь доводы за и против общины, которые имеются в черновых набросках и других письмах Маркса

В первом наброске Маркс говорит, что *теоретически* русская община „может сохранить свою почву, развивая свою базу общую собственности на землю и устраняя начало частной собственности, которое она в себе также включает, она может стать *непосредственным отправным пунктом* экономического строя, к которому стремится современное общество“ (Подчеркнуто Марксом, Архив, 276)

В другом месте первого черновика Маркс пишет: „одна она (община) находится, таким образом, в исторической среде, в которой ее современник — капиталистическое производство — предоставляет ей условия коллективного труда. Она имеет возможность присвоить себе все положительные достижения капиталистического строя, не проходя сквозь его Кавдинские ущелья“ (Архив, стр. 276).

Дальше он говорит, что *лучшим доказательством возможности* тако о исхода для развития общины является кризис, переживаемый капиталистическим производством запада и Америки, который неизбежно приведет к *коллективному производству*.

В третьем черновике Маркс указывает, что дуализм, „свойственный строю сельской общины, может ее одушевлять мощною жизнью. Освобожденная от крепких, но тесных уз кровного родства, она получает прочную основу в общей собственности на землю и в общественных отношениях из нее вытекающих, и в то же время дом и его двор, являющиеся исключительным владением индивидуальной семьи, парцеллярное хозяйство и частное присвоение плодов способствует развитию личности, развитию несовместимому со строем более древних общин“ (Архив, 284 стр.). Далее он пишет, что этот „дуализм может превратиться в зерно разложения“. Об этом „зерне“ разложения мы поговорим дальше.

Врожденный дуализм, существующий внутри общины, допускает альтернативу: „Либо начало собственности одержит в ней верх над началом коллективным, либо же последнее одержит верх над первым. Все зависит от исторической среды, в которой она находится“. (Архив, стр. 285).

Таким образом общая собственность на землю представляет естественную базу для развития общины к коллективному присвоению, а ее историческая среда капиталистическое производство — дает ей материальные предпосылки общественного хозяйства. При помощи машин община может постепенно заместить парцеллярное хозяйство сложным хозяйством, и потому „воспользоваться всеми положительными приобретениями, сделанными капиталистической системой, не проходя сквозь ее Кавдинские ущелья“ (Архив, стр. 285).

Вот и все доводы, имеющиеся у Маркса и Энгельса за то, что возможно превращение некапиталистическим путем русской сельской общины в коллективистический общественный строй. Они таким образом сводятся к тому, что *теоретически* возможен путь эволюции общины и что он обусловлен наличием общественной собственности на землю, благодаря которой при наличии исторической среды капиталистического производства и *неизбежной* замены его общественной собственностью на средства производства, община сможет использовать все новейшие достижения капиталистического строя, и таким образом избежать разложения неизбежного при дальнейшем развитии капитализма в России.

Но спустимся теперь с „высот чистой теории в русскую действительность“ (Маркс первый набросок. Архив, 276 стр.).

Рассмотрим теперь условия, при которых Маркс и Энгельс допускали возможность некапиталистической эволюции русской общины и мы увидим, что эти условия полностью отрицали возможность подобной эволюции. Разложение общины к восьмидесятым годам зашло так далеко,—а этого не могли не видеть Маркс и Энгельс—что условия, которые они выдвигали для эволюции общины, исключали подобное ее превращение.

Первое условие — социалистический переворот на Западе. Это условие Маркс выдвигает в предисловии к русскому изданию Коммунистического Манифеста, связывая возможность эволюции общины с русской революцией и *рабочей революцией на Западе*. Это он повторяет в черновых набросках ответа В. Засулич, это условие неоднократно подчеркивает Энгельс в ряде писем к Николаю О-ну. Рабочая революция на Западе неразрывно связана с прохождением „Кавдинских ущельев“ капиталистического строя, общины. Ибо иначе невозможен переход общины в высшую форму общества, без того, чтобы *пролетариат* Запада не помог использовать новейшие технические достижения капиталистического общества

В то же время Энгельс неоднократно подчеркивает, что инициатива такого предполагаемого преобразования русской общины может исходить не от самой общины, а исключительно от промышленного пролетариата Запада (Энгельс, статьи 1871—75 г. г. ст. о России). А в письме к Николаю О-ну уже от 24 февраля 1893 г. он опять повторяет, что по его и Маркса (сказанное последним по поводу статьи Жуковского) мнению первое условие, требовавшееся для эволюции общины, заключается в „наличности некоторого толчка извне,—в изменении экономической системы Европейского Запада“ (Письма Маркса и Энгельса под ред. Адорацкого, стр. 306). В письме к Николаю О-ну от 17 октября 1893 г. Энгельс опять указывает, что без того, что коллективный общественный строй существует уже в действительности, невозможно самостоятельно развить „из первобытного земельного коммунизма какую-нибудь более высшую социальную форму“ (Письма, стр. 312).

Второе условие — революция в России. Уничтожение абсолютизма, его „тлетворных“ влияний на разложение общины выставлялось Марксом и Энгельсом, как неперемненное условие возможности эволюции общины. „Чтобы спасти русскую общину, нужна русская революция“ — пишет Маркс в черновике своего ответа В. Засулич (Архив, стр. 279).

Третье условие — преодоление элементов разложения внутри самой общины. Во втором черновике Маркс говорит, что общине угрожает не историческая неизбежность и теория, а угнетение государ-

ства и эксплуатация втершимися в нее капиталистами, взращенными и вскормленными за счет крестьян тем-же государством" (Архив, 281 стр.).

Первым разлагающим элементом общины является то, что земледелец уже владеет в ней на правах частной собственности домом, в котором он живет, и садом, который является к нему придатком" (стр. 281). В то же время, несмотря на то, что собственность на землю община "каждый крестьянин, подобно мелкому западному крестьянину, обрабатывает свое поле за свой собственный счет. Общинное землевладение, парцеллярная обработка земли—эта комбинация, полезная в эпохи более отдаленные—становится опасной в наше время. С одной стороны движимое имущество, элемент, играющий все более и более важную роль в самом земледелии, все сильнее дифференцирует имущественное положение членов общины и вызывает в ней, особенно под фискальным давлением государства борьбу интересов, с другой стороны, теряется экономическое преимущество общинного землевладения, как основы кооперативного и сложного хозяйства" (Архив стр. 281—282)

Этот замечательный анализ внутренних противоречий общины показывает, что Маркс прекрасно учитывал значение элементов разложения. Этот анализ не дает никакого права предполагать о наличии у основоположников коммунизма каких-либо иллюзий на счет будущего общины

Преодоление же этих противоречий внутри общины Маркс представлял себе не иначе как соединение рабочей революции на Западе и русской революции.

Здесь мы должны отметить одно важное обстоятельство. И Маркс и Энгельс неоднократно подчеркивали, что с 1861 г. Россия вступила на путь капиталистического развития. Маркс еще в конце 1877 г. писал в редакцию "Отечественных записок", что "если Россия будет продолжать идти по тому же пути, по которому она шла с 1861 г., то она лишится самого прекрасного случая" для избежания "всех злоключений капиталистического строя" (Письма, стр. 238). И что, "очутившись однажды на лоне капиталистического строя, она неизбежно попадет под власть его неумолимых законов, как и все прочие грешные народы" (там-же).

Раз вступивши на путь капиталистического развития, Россия неизбежно должна была пройти стадию разрушения общины, таков вывод можно сделать из вышеприведенных строк Маркса и Энгельса.

Уже в 1892 г. Энгельс к Николаю О-ну от 22 сентября писал, что, поскольку Россия в 1890 годах не могла существовать как "исключительно земледельческая страна", она должна была развивать промышленность. А развитие промышленности, с момента введения в России железных дорог, означает непременно крупную индустрию. И заключает Энгельс "я решительно не вижу, чтобы результаты промышленной революции, совершающейся на наших глазах в России, отличались в чем-нибудь от того, что мы видим в Англии, Германии и Америке". (Письма, стр. 298).

Создание же крупной индустрии обязательно требовало внутреннего рынка рабочей силы, который мог пополняться только за счет разложения сельского хозяйства и, в первую очередь, общины.

В письме-же от 22 сент. 1892 г. к Николаю О-ну Энгельс говорит, что капитализм, "несомненно, произведет коренную аграрную революцию,—я разумею революцию в условиях землевладения, которая разорит и помещика и мужика, и заместит их новым классом крупных землевладельцев, вышедших из деревенских кулаков или из городских

мещан-спекулянтов". (Письма, стр. 301). Из этого письма видно, что уже в 1892 г. для Энгельса был решен вопрос о разложении русской общины и отброшена мысль о возможности некапиталистического превращения ее в высшую форму коллективного производства.

Подробный разбор всех положений, которые высказывались Марксом и Энгельсом на счет судьбы русской общины, позволяет сделать нам вывод, что, допуская *теоретическую* возможность, при определенных условиях, эволюцию общины, минуя капиталистическую стадию развития, Маркс и Энгельс прекрасно учитывали элементы внутреннего разложения ее, которые усиливались развитием капитализма в России и в конце-концов привели к ее полному перерождению.

Именно в этих взглядах Маркса-Энгельса нужно искать один из корней большевистской постановки вопроса о *теоретической* возможности целому ряду колониальных стран, при победе рабочей революции в одной стране, прийти к социализму, минуя капиталистическую стадию развития.

О возрождении общины в СССР

Тов. Варейкис в брошюре „Возможна-ли победа социализма в одной стране" пишет о необходимости возврата к „наследству" прошлого—общине.

Он пишет: „В советском союзе мы имеем как раз „историческую среду" с устранением „тлетворных влияний", среду, позволяющую всем остаткам общины, сохранившимся, как „архаический" пережиток прошлого на новой исторической основе возродится, оформится в новое коллективистическое хозяйство" (стр. 84).

Говоря, что социалистическое строительство в деревне облегчается тем, что крестьянство недавно вышло из общины, и благодаря этому в „деревне сохранились до нашего времени бытовые привычки, остатки общинного уклада, а кое-где сохранилась и сама община" (стр. 94). Дальше он пишет, что „революция устранила все то, что разлагало общину" (стр. 94, подчеркнуто нами. И. П).

Основной ошибкой т. Варейкиса является то, что он забывает, что общинный уклад уже к концу девятых годов был капитализмом разложен до степени исключавшем использование „наследства". И Энгельс в письме к Николаю О-ну от 22 сентября 1892 г. уже говорил, что предстоящая коренная аграрная революция разорит и помещика и мужика и заместит их новым слоем крестьянства. Возрождение общины уже в 1890 г. для Энгельса было решено в отрицательном смысле.

Почему? Потому, что с развитием крупной промышленности в России и сопутствовавшим этому развитию разложением общины, для эволюции сельского хозяйства создавался более общественно-необходимый путь к коллективизации. Тов. Варейкис сам отмечает, что кооперация в настоящий момент является более высшей ступенью в экономическом отношении, чем община. К тому-же наличие крупной индустрии не исключает и экономически более близкого пути коллективизации сельского хозяйства, чем даже кооперация.

Поэтому мы ни в коем случае не видим оснований к возврату к более „архаическим" формам коллективизации сельского хозяйства, чем мы уже достигли и достигаем. И даже насаждение общинных начал для совместного сосуществования с более высшими формами хозяйства, по нашему мнению, ничем не вызывается. Совместное сосуществование отвлекает и затормозит развитие более высших форм коллективного сельского хозяйства.

Таковы наши общие соображения. В частности мы должны отметить целый ряд неверных оценок и положений относительно значения общинных начал и современного состояния сельского хозяйства, которые имеются в брошюре тов. Варейкиса.

Тов. Варейкис недопустимо идеализирует общину, совершенно не исследуя ее внутренних противоречий, независимо от исторической среды, в которой она находится. Еще Маркс дал прекрасный анализ дуализма русской общины. Тов. Варейкис об этом дуализме ни слова, как будто его не существовало и не существует. Это пробел недопустимый для марксиста.

Абсолютно неверным является утверждение т. Варейкиса, что революция устранила „все, что разлагало общину“, что она устранила „тлетворные влияния“, изменила историческую среду, в которой находилась община. Это верно в том отношении, что устранен *абсолютизм*, но неверно потому, что „тлетворные влияния“, противоречия, заложенные внутри общины, отнюдь не устранены. Имущественное неравенство внутри общины, которое являлось „зерном“ разложения, на что в свое время уже указывал Маркс и которое революцией отнюдь не устранено, т. Варейкисом не исследуется. Процессы дифференциации, которые происходят сейчас в деревне, отнюдь не создают, как-то думает т. Варейкис, условий для возрождения общины. Эти же процессы указывают, что неверно утверждение об устранении революцией „всего того, что разлагало общину“.

Таковы два наших *частных* замечания. На большом их количестве нет нужды останавливаться.

Отношение к крестьянству при пролетарской диктатуре

Уже в „Коммунистическом Манифесте“ было выставлено требование экспроприации поземельной собственности и государственного „возделывания и улучшения полей по общему плану“. Было выставлено также требование „соединение земледельческого труда с фабричным, постепенное уничтожение различия между городом и деревней“.

„Коммунистический Манифест“ является наиболее ранним произведением Маркса-Энгельса. И здесь мы не видим еще ясного и четкого указания о пути социализма в земледелии. Хотя основа разрешения этого вопроса дана (экспроприация поземельной собственности).

На 3-ем Конгрессе в Брюсселе, первого Интернационала, сторонниками Маркса была проведена резолюция об „обращении земли в общую, *общественную собственность*“. На эту резолюцию впоследствии Маркс и Энгельс неоднократно ссылались, вполне соглашаясь с ней. Так что ее можно считать выражением их собственных взглядов.

Резолюция требовала не только передачи земли в общественную собственность, но и отдачу этой земли в „аренду земледельческим товариществам (производительным товариществам) на тех же условиях, как и рудники и железные дороги“.

И Маркс и Энгельс впоследствии неоднократно останавливались на этом требовании, как единственно возможном пути земледельческого хозяйства к социализму.

Энгельс в „Крестьянском вопросе“ писал, что „если мы идею земледельческих товариществ перенесем в страну мелких участков, то окажется, что *при соединении мелких клочков земли и общей обработке всей их поверхности*, часть занятых до сих пор рабочих сил будет излишней“ (стр. 65, подчеркнуто нами). Дальше он указывает, что именно в сбережении труда состоит главное преимущество крупного производства.

Таким образом производительные сельскохозяйственные товарищества, по мысли Энгельса, должны были являться *первичной формой* приближения крестьянского хозяйства к социализму. Соединение „мелких клочков земли“ и совместная обработка, вот что должно было служить *первым* этапом коллективизации сельского хозяйства.

Но для того, чтобы перевести сельскохозяйственные товарищества в более высшую форму хозяйства и для того, чтобы дать работу освобождающейся от перехода к крупному хозяйству, рабочей силы, Энгельс намечает два пути: или передача крестьянским товариществам земель соседних крупных имений или же дать средства и возможность подсобной промышленной работы, по возможности и преимущественно для своего собственного употребления (стр. 65).

В дальнейшем он говорит, что вполне возможно, что мы крестьянским товариществам выдадим „пособие из общественных средств для устройства крупного производства (пособие не непременно или преимущественно деньгами, но также и необходимыми продуктами: машинами, искусственным удобрением и т. п.) и разные другие выгоды“ (Крестьянский вопрос, стр. 65).

Эта поддержка крестьянских товариществ не только поставит крестьян в лучшие экономические условия, но в то же время создаст условия, при которых „орган, заведующий делами всего общества в его целом, будет иметь на них влияние, необходимое для того, чтобы постепенно перевести крестьянское товарищество в высшую форму и сравнять в правах и обязанностях как все товарищество во всем его целом, так и отдельных его членов с остальными разветвлениями социалистического общества“ (стр. 64).

„Главное дело тут в том,—пишет Энгельс,—чтобы выяснить крестьянину, что спасти или удержать его усадьбу и земельную собственность мы можем, только превратив их в товарищескую собственность и товарищеское производство (стр. 65) (подчеркнуто нами. Н. П.)

В „Политическом завещании“ Энгельс пишет (стр. 17-18), что проектируемые им производительные товарищества на государственных землях, коренным образом, отличаются от тех производительных товариществ, которые проектировали Шульце Делич и Лассаль. „Оба, говорит Энгельс,—предлагали мелкие товарищества—один с государственной помощью, другой без нее, но у обоих товарищества не должны были вступать во владение уже существующих средств производства, а, наоборот, *рядом* с существующим капиталистическим производством должно было возникнуть новое кооперативное“ (подчеркнуто Энгельсом).

Для Энгельса ясно было, что, как только мы станем у государственного руля, мы должны произвести „передачу, сначала путем аренды, крупных имений ведущим собственное хозяйство товариществам под руководством государства, при том, так, чтобы государство оставалось собственником земли“ (Политическое завещание, стр. 18). Здесь подтверждается уже высказанная в „Крестьянском вопросе“ мысль о возможности поддержки сельскохозяйственных товариществ за счет фонда государственных земель, в свою очередь, конфискованных у помещиков.

В „Политическом завещании“ имеется огромной важности заявление—Энгельса о том, что „и Маркс, и я никогда не сомневались, что при переходе к коммунистическому хозяйству нам необходимо будет в широком масштабе использовать кооперативное производство, как переходную стадию. Только надо так устроиться, чтобы общество, т. е. прежде всего государство, сохранило за собою собственность на средства производства, и чтобы, таким образом, чистые инте-

ресы отдельных кооперативов не противоречили интересам всего общества в целом" (стр. 18, подчеркнуто нами. И. П.).

Если мы сравним это заявление со статьей т. Ленина „О кооперации"—тоже в своем роде политическом завещании,—мы придем к выводу, что путь к социализму—в нашей крестьянской стране, указанный Лениным, есть в то же время путь, возможность которого предвидели Маркс и Энгельс.

Этот путь сводится к тому, чтобы убеждением и примером (организацией на государственных землях товариществ) доказать крестьянству преимущество товарищеского производства перед единоличным. Для успешности разрешения этой задачи пролетарское государство не должно останавливаться перед предоставлением преимуществ и материальной поддержки производительным товариществам. Через оказание поддержки пролетариат сможет эти товарищества перевести в более высшую форму коллективного производства, сливая постепенно сельское хозяйство со всем социалистическим хозяйством и тем уничтожая противоположность между городом и деревней.

Не может быть никаких сомнений на счет того, что материальные средства, данные пролетарским государством крестьянским товариществам, окажутся выброшенными деньгами. Это может только показаться с точки зрения капиталистической экономики, что эти средства являются выброшенными — говорит Энгельс. Между тем „это прекрасное употребление капитала, потому, что они сберегут, может быть, в десять раз большие суммы при расходах на общественное преобразование в его целом. В этом смысле мы можем, следовательно, быть очень щедрыми по отношению к крестьянам" (Энгельс, „Крестьянский вопрос" во Франции, стр. 67).

Из разобранного выше пути, по которому пойдет развитие социализма в деревне, Энгельс в „Крестьянском вопросе" во Франции намечает и *различное отношение* пролетарской власти к *различным* слоям крестьянства.

Просто—говорит он—обстоит дело с *крупным* землевладением. Поскольку оно является капиталистическим производством, постольку „как только наша партия овладеет государственной властью, она просто экспроприирует крупных землевладельцев совершенно так же, как промышленных фабрикантов" (стр. 71-72).

Экспроприированные имения будут предоставлены „обрабатывающим их в настоящее время и организующимся в товарищества сельским рабочим под контролем общества" (там-же).

Пример этих земледельческих товариществ должен убедить мелких и средних крестьян в „преимуществах товарищеского крупного производства".

Таким образом, экспроприированные имения и организация на них производительных товариществ из сельских рабочих должны служить примером для всего крестьянства, в преимуществе *крупного товарищеского производства* над мелким. Так обстоит дело с крупным землевладением.

Иное отношение будет к *крупным и средним* крестьянам. „От насильственной экспроприации мы по всей вероятности, удержимся", говорит Энгельс. Но в то же время будем надеяться, что „экономическое развитие сделает более доступным благоразумию и эти крепкие головы" (стр. 71).

Поскольку крупные и часть средних крестьян нанимают батраков и поденщиков, интересы последних должны нас больше интересоваться, чем они сами. Поэтому рабочая партия не должна „делать крестьянам

какие-либо обещания, которые включают продолжение наемного рабства для рабочих" (стр. 69). „Если эти крестьяне хотят, чтобы мы гарантировали им продолжение их хозяйства, то мы безусловно не можем им это предложить" (стр. 70).

Каким-же путем возможно движение к социализму этих слоев крестьянства? Энгельс говорит, что мы ничего не можем сделать для них, как рекомендовать соединение их хозяйств в товарищества. „В противном случае мы должны их предоставить их собственной судьбе и обратиться к их наемным рабочим, у которых мы уже найдем сочувствие" (стр. 71).

В то-же время Энгельс дает блестящий образец того, каким должно быть наше отношение к среднему крестьянству применительно к его экономическому и общественному положению. Он пишет: „В тех местах, где средний крестьянин *живет среди мелких, он не отличается от них существенно своими интересами и своими воззрениями*, его собственный опыт должен ему сказать, сколько равных ему крестьян спустилось до мелких. Там-же, *где преобладают средние и крупные крестьяне, и ведение хозяйства требует, вообще говоря, помощи батраков и батрачек, дело обстоит совершенно иначе*" (стр. 69). Эта замечательная характеристика среднего крестьянства,—его двойного лица, в зависимости от экономических условий, в которых он находится, очень часто забывается многими товарищами, при современной постановке этого вопроса.

По отношению к *мелким крестьянам* мы не можем думать о возможности их экспроприации. Задачей нашей по отношению к этому слою является „прежде всего то, чтобы их частное производство и частную собственность перевести в товарищескую, *но не насильно, а посредством примера и предложения* общественной помощи для этой цели" (стр. 63, подчеркнуто нами. И. П.)

В то-же время, „если он еще не будет в состоянии принять это решение, мы постараемся предоставить ему возможно больше времени подумать об этом на своем клочке" (стр. 66)

Задачей пролетариата является привлечение на свою сторону мелкого крестьянства. В то-же время необходимо будет путем примера и убеждения привлечь мелкое крестьянство к организации производительных товариществ, не жалея для этого общественных средств, которые в конечном счете окупятся.

Мы отнюдь не заинтересованы, чтобы тогда, когда государственная власть будет в наших руках, мелкое крестьянство переходило к нам путем полного разорения. Наоборот, мы заинтересованы в том, что, „чем большее будет число крестьян, которым мы не дадим спуститься до пролетариев и которых мы привлечем на свою сторону еще крестьянами, тем быстрее и легче совершится общественное преобразование" (стр. 67). Таково в основных чертах наше отношение к мелкому крестьянству

У Камуністычнай Партыі Зах. Украіны

Камуністычная партыя Зах. Украіны перажывае востры ўнутраны крызіс, выкліканы памылковай нацыяналістычнай і апартуністычнай лініяй раскольнікаў Васількава-Тур'янскага. Рыхуючыся проці нацыянальнай палітыкі КП(б)У, стаючы на баку ворагаў УССР гэтая група раскалола ЦК КПЗУ. У сучасны момант яна стаіць за рамамі партыі і Камуністычнага Інтэрнацыяналу, у шэрагах контррэвалюцыі.

Адбыўшаяся ў студзені гэтага году нарада акругоў КПЗУ стала на пазыцыі Камінтэрну і ЦК Компартыі Польшчы, асуджаючы нацыяналістычную групу Васількава. Гэта ўказвае на тое, што Камуністычная партыя Зах. Украіны здаровая і што гэтая група была ў партыі абасобленай. Адарванасць гэтае групы ад мас падчыркнутлі вынікі выбараў у сойм. У той час, калі за сьпісы рабоча-сялянскага адзінства былі пададзены тысячы галасоў—раскольнікі атрымалі 106 галасоў.

Зразумела, раскол учынены групай Васількава, ня упаў з неба. Ён зьяўляецца вынікам дробна-буржуазнага нацыяналістычнага характару гэтае групы і апартуністычнай лініі, якую яна праводзіла.

Гэтая група прыйшла ў партыю ў пэрыяд, калі рэвалюцыйная хваля паднялася высока, калі здавалася, што яна зьнясе ў Цэнтральнай Эўропе прагнаны будынак капіталізму. Пад кіраўніцтвам Камінтэрну і КП(б)У, пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі Польшчы, пад націскам партыйных мас гэтая група не магла выявіць свайго сапраўднага вобліку, а КПЗУ запісала бліскучыя старонкі у гісторыю рэвалюцыйнага руху Зах. Украіны і Польшчы.

Група Васількава не перамагла нацыяналістычнай лініі, якую, яна прынесла пры ўступленьні ў КПЗУ. Яна не зраслася з камуністычным рухам і ўнутры яго тармазіла зрастаньне камуністычнага руху рабочых і сялян Зах. Украіны з камуністычным рухам рабочых і сялян усёй Польшчы.

Палітыка гэтае групы ў апошні пэрыяд была выразам тых перамен, якія адбыліся ў арыентацыі вераваных слаёў украінскай дробнай буржуазіі за апошнія два гады.

Гэтая зьмена арыентацыі адбываецца на грунце частковай капіталістычнай стабілізацыі у Польшчы і нацыянальнай палітыкі фашыстаўскага ўраду. Гэтая палітыка мае на мэце кансалідацыю заможных клясаў усіх нацыянальнасьцяў дзеля барацьбы проці працоўных мас Польшчы і дзеля падрыхтоўкі вайны проці СССР. Імкненьне фашыстоўскага ўраду да прыцягненьня на свой бок Украінскай і Беларускай буржуазіі і кулацтва знаходзіць сярод гэтых слаёў вельмі падатны грунт заводу ўсё большай дыфэрэнцыяцыі і завастрэньня антаганізмаў у Заходня-Украінскай вёсцы, усё большых посьпехаў сацыялістычнага будаўніцтва СССР, узмацоўваючагася дабрыбыту

шырокіх працоўных мас гораду і вёскі ў Савецкім саюзе і антыкулацкае палітыкі Савецкага Ураду. Пры дапамозе гэтых пластоў прадстаўляючых іх згодніцкіх партый, фашыстаўскі ўрад хоча з большым поспехам змагацца з вызвольным рухам, узмоцніць сваё панаванне ў ЗУ і ЗБ і ўцягнуць украінскія і беларускія масы да вайны з СССР пад ашуканчым лезунгам „незалежнай Украіны і Беларусі“.

Гэтая антысавецкая арыентацыя ўкраінскай буржуазіі і верхавінных пластоў дробнай буржуазіі не засталася бяз уплыву на інтэлігэнцкую групу Васількава. Слаба зросшы са ўсёй КПП і Камінтэрнам, імкнучыся да аддзялення КПЗУ ад КПП, яна была выразам настрою ўкраінскай дробнай буржуазіі. У поўнай меры гэта выявілася пасля фашыстаўскага перавароту Пілсудскага.

У студзені мінулага году кіраўнічая група ЦК КПЗУ высунула лезунг „зямлі па цане ўстаноўленай сялянскімі камітэтамі“. Гэты лезунг фактычна ліквідаваў лезунг партыі „зямлі бяз выкупу“, і быў аб'ектыўна вадой на млын фашызму.

Яшчэ больш яскрава няправільная палітычная лінія гэтай групы выявілася ў адносінах да „Сельробу“¹⁾. Група Васількава палітычна зацвердзіла няправільную лінію на астаўленне соймавых паслоў „Сельробу“ ў агульным украінскім клубе, дзеля таго, што як яна гаварыла,—украінскія масы не павінны бачыць у сельробаўцах раскольнікаў агульна-нацыянальнага фронту. Дзеля гэтага нічога дзіўнага няма ў тым, што на так ідэалягічна забалочным грунце магла вырасці контррэвалюцыйная рэзалюцыя правадыра правага „Сельробу“ Казіцкага, накіраваная проціў „Масквы“, удзел правадыроў „Сельробу“ ў царкоўным з'ездзе, царкоўар аб няпрыйманні і выключэнні камуністскіх грамадаўцаў і НКХ'цаў з „Сельробу і г. д. А калі ў „Сельробе“ распачалася барацьба паміж абодвымі часткамі гэтае партыі група Васількава палітычна цалком падтрымоувала „Сельсаюз“ проціў „Волі народу“²⁾ замест таго, каб біць памылкі правадыроў абодвух груп.

На гэтым грунце становіцца зусім зразумелым падтрыманне якое гэтая група аказала Шумскаму. Падтрыманне гэтае было выразам кансэквенцыі тэй палітычнай лініі, якую прадстаўляла група Васількава.

Адказ ад Шумкаўскай пазыцыі на IV-м З'ездзе КПП быў толькі нячэсным манэўрам групы Васількава і Тур'янскага. Аб гэтым сведчыў ужо ў першую чаргу VIII-мы Пленум ЦК КПЗУ, які быў праведзен гэтаю кіраўнічаю групай, якая дала фальшывую ацэнку шумкізму, змаўчала аб цеснай сувязі паміж падтрыманнем шумкізму і партуністычнай і нацыяналістычнай лініяй у дзейнасці КПЗУ і не паказала крыніц гэтых ухілаў. Аб гэтым сведчыць таксама далейшая адносіна групы Васількава да справы „Сельробу“. Гэтая група ня толькі надалей пакрывала памылкі правадыроў „Сельсаюзу“, ня толькі ламала правідловыя пастановы ЦК КПП у справе „Сельробу“, але і апрача таго высунула, як цэнтральную небяспеку, якая пагражае ў сучасны момант на тэрыторыі ЗУ—быццам-бы небяспеку „маскаляфільства“.

Правільна падкрэслівае рэзалюцыя палітычнага сакрэтарыату Камінтэрну, што важнейшай задачай КПЗУ з'яўляецца барацьба проціў тых, якія хаваюць пад маской выступленняў проціў былых „маскаляфілаў“ сваю барацьбу проціў сучаснай савецкай Масквы, якія імкнуць-

1) Радыкальна-дэмакратычная сялянска-рабочая арганізацыя

2) „Сельсаюз“ і „Воля народа“—арганізацыі з аб'яднання якіх паўстаў „Сельроб“

ца аслабіць симпатыі працоўных мас да савецкай Масквы, як да вогнішча сусветнай рэвалюцыі. Неабходна выясьняць шырокім масам значэньне Масквы — сталіцы Савецкага Саюзу для вызваленчай барацьбы пралетарыяту.

Інтэлігенцкая група былых правадыроў КПЗУ высунула быццам-бы пагражаючую „маскаляфільскую“ небясьпеку, у той час, калі польскі фашызм разам з буржуазнай і верхавіннымі пластамі украінскай дробнай буржуазіі падрыхтоўваецца да нападу на СССР, калі яны нацкоўваюць масы проціў УССР і пад лёзунгам „незалежнасьці“ Украіны вядуць прапанду за крыжовы паход проціў быццам-бы „маскаляфільства“ ўраду Савецкай Украіны.

Нацыяналістычная арыентацыя групы Васількава-Тур'янскага становіцца ў гэтых абставінах адным з аружжаў фашыстаўскага ўраду і сусветнага імперыялізму ў іх падрыхтоўцы вайны проціў СССР.

Выразам гэтае лініі было сыстэматычнае ламаньне пастаной Камуністычнага Інтэрнацыяналу і ЦК КПП, а адначасна падрыхтоўваньне расколу.

Бо калі гэтая група заўважыла, што партыйныя нізы выказваюцца проціў нацыянал-бальшавіцкай палітыкі кіраўніцтва і ідуць за ЦК КПП, калі яна ўбачыла, што яна больш ня зможа маскаваць сваёй няправільнай лініі, прыкрываць нацыяналізм маскай камуністычнай фразэалёгіі—яна рашыла адкрыта стаць у варожы камунізму лягер.

Але камуністычны рух у Зах. Украіне заглыбока ўкараніўся сярод працоўных мас, каб група шовіністых і раскольнікаў магла зьвесці яго на шлях ундаўскай¹⁾ ідэалёгіі. Рэвалюцыйная сьвядомасьць украінскіх рабочых і сялян вырашшая ў барацьбе з польскім імперыялізмам і украінскім зьдзіцтвам працівапаставіцца контррэвалюцыйнай працы прыхільнікаў Васількава. Кожны камуністы зразумее, што як з аднаго боку правільная лінія ў нацыянальным пытаньні, няшчадная барацьба з польскім шовінізмам, так з другога боку барацьба з нацыяналістычнымі ўхіламі, сэпаратызмам, найбольш цесная адзінства рэвалюцыйнага руху ў Польшчы з рэвалюцыйным рухам у Зах. Украіны і Зах. Беларусі зьяўляецца неабходнай умовай для пераможнай барацьбы з фашыстаўскай дыктатурай, барацьбы за рабоча-сялянскі ўрад. Кожны польскі рабочы і селянін зразумее, што неадрынуаю часткаю барацьбы за зьнішчэньне панаваньня капіталізму зьяўляецца барацьба за самавызначэньне народаў прыгнечаных польскім імперыялізмам аж да адарваньня, за злучэньне Зах. Украіны і Зах. Беларусі з братэрскімі савецкімі рэспублікамі на Усходзе.

Кожны рабочы і селянін у ЗУ і ЗБ зразумее, што вызваленьне з-пад ярма фашыстаўскага панаваньня і польскай акупацыі можа прыйсьці толькі ў выніку супольнай барацьбы рабочых і сялян усяе Польшчы, што шлях да гэтага вызваленьня ідзе праз пераможную рэвалюцыю ў Польшчы.

¹⁾ Ундо—украінская нацыянальна-дэмакратычная арганізацыя, згодніцкая кулацка-буржуазная партыя ў Зах. Украіне.

Н. Танаеўцава

Работа з жаночым актывам

Пытаньне аб рабоце з жаночым актывам КП(б)Б ставілася ня раз і ня раз даваліся ўказаньні па гэтым пытаньні прафэсыянальным, савецкім, каапэратыўным і грамадзкім арганізацыям. Асноўныя дырэктывы КП(б)Б па рабоце з жаночым актывам хіліліся да большага ўцягненьня шырокіх гушчаў жаночага пралетарыяту і перадавых сялянак у будаўніцтва сацыялізму, рацыяналізацыю гаспадаркі праз уцягненьне іх у выбарчыя органы, а разам з тым і ўва ўсю практычную работу; да большага высоўваньня работніц, батрачак і сялянак на кіраўнічую работу ў прафэсыянальных, савецкіх, каапэратыўных і грамадзкіх арганізацыях з забясьпечаньнем пры гэтым кіраўнічае дапамогі ў выпадкаў жаночым актывам рабоце; да падрыхтоўкі актыву к практычнай рабоце праз сэкцыі дэлегацкіх сходаў, практыкаваньне дэлегатак праз спэцыяльныя нарады жаночага актыву, праз дачу даручэньняў і заданьняў, а таксама праз прыцягненьні іх да справаздачнасьці перад выбаршчыкамі.

На падставе гэтых дырэктыў праводзілася работа з жаночым актывам прафэсыянальнымі, савецкімі, каапэратыўнымі і грамадзкімі арганізацыямі. У выніку гэтае работы мы на Беларусі маем:

У прафсаюзах

Нізавы жаночы прафактыў колькасна расьце з году на год. У 1926 г. уцягнутых у прафработу лічылася 10% усяго складу работніц—членаў саюзаў, у 1927—12%, ці 20% усяго складу прафактыву. Большасьць работніц уцягнуты ў культкамісіі (25%), у камісіі па ахове працы (23%), зборшчыкамі членскіх узносаў (23,5%); менш у рэвкамсіі (15%), РКК (12,4%) і яшчэ менш у вытворчых камісіі (11,7%).

У РКК і вытворчых камісіях работніца дасюль яшчэ не ўзяла свайго мейсца. На асобных прадпрыемствах, дзе прымяняецца за малым выключна жаночая праца, у некаторых камісіях няма ніводнае работніцы і ў такіх камісіях, якія адыгрываюць надзвычайна вялікае значэньне у жыцьці прадпрыемства (напр.: на фабрыцы акулараў у РКК няма ніводнае работніцы).

У складзе ФЗМК колькасьць работніц павялічылася: у 1926 г. было 16,7%, у 1927 г.—17%. Таксама павялічылася ўцягненьне работніц у вышэйшастаячыя органы прафарганізацыі: у акрпраўленьні саюзаў у 1926 г.—63 работніцы ці 16%, у 1927 г.—73 ці 18%, у ЦСПСБ у 1926 г. было 5 ці 7%, у 1927 г.—13 ці 13%.

З колькасным ростам работніц, уцягваемых у прафэсыянальную работу, наглядаецца рост іх палітычнай актыўнасьці, што асабліва выявілася пры перавыбарках ФЗМК. На перадвыбарчых сходах па вытворчых саюзах удзельнічала 68%, на выбарчых—70%, па саюзах

разумовае працы: на перадвыбарчых сходах — 63% і на выбарчых — 57% .
Выступіла ў спрэчках 7% прысутнічаўшых работніц

Рост актыўнасці работніц спасабляе ўзмацненню высоўвання работніц на кіраўнічую работу. У акруговых аддзяленнях саюза на кіраўнічай рабоце 18 работніц, у цэнтральных праўленнях замест 3 . 6. Работніцы, высунутыя на кіраўніцтва з работаю спраўляюцца і карыстаюцца сярод рабочых аўтарытэтам.

Павялічылася высоўванне работніц на кіраўнічую работу ў камісіях ФЗМК, асабліва на тых прадпрыемствах, дзе большасць з рабочых работніцы. Але і тут на кіраўнічую работу ў тых камісіях, якія маюць вялікае значэнне на прадпрыемстве, работніцы ня высоўваюцца (на фабрыцы акулераў, старшыня вытворчай камісіі — рабочы).

Ня глядзячы на шэраг дырэктыў аб раўнамернай нагрузцы работніц уцягваемых у прафэсійную работу, да гэтага часу існуюць факты звышмерных загрузак работніц. Маюцца работніцы, якія цягнуць 3—5 абавязкаў, а гэта зьяўляецца вялікім тормазам у выкананні імі сваіх абавязкаў, як абраных членаў тэй ці іншай арганізацыі.

У практычную работу і дасюль ня ўцягваюцца ўсе абраныя работніцы. У большасці выпадкаў работу выконвае старшыня і ў паасобных выпадках больш актыўныя работніцы, якія цікавяцца работаю. На пэўных прадпрыемствах прымаюцца ўсе меры к таму, каб усіх абраных нагрузіць пэўнай работай, кожнай даюцца даручэнні або заданні і адбываецца праверка і нагляданне за выкананнем іх („Дзвіна“).

Падрыхтоўка нізавога прафактыву работніц у большасці праводзіцца ў агульным парадку шляхам прыцягнення да практычнай работы ў камісіях, а таксама шляхам склікання нарад па паасобных галінах саюзнай работы. Актыў работніц усё яшчэ адстае ў рабоце ад агульнага прафсаюзнага актыву. Гэта адзначаюць паасобныя прафсаюзныя арганізацыі: „Ня глядзячы на значнае павялічэнне колькасці уцягнутых работніц, ня ўсе саюзы досыць скарыстоўваюць жаночы прафактыв на штодзённай рабоце“ (Полацк АСПС) „Асноўным недахватам у рабоце сярод работніц зьяўляецца неразумнае значэнне уцягнення і ў выніку усё зводзіцца да прадстаўніцтва. У агуле ўцягваем, а нагрузкі — практычнай работы даём вельмі мала“ (ЦП Нарсувзі).

Перад прафэсійнымі арганізацыямі у рабоце з жаночым актывам партыяй пастаўлены наступныя задачы: 1) больш уцягнуць работніц і батрачак ува ўсе звяньні прафарганізацый, а раз з гэтым і на кіраўнічую работу ня толькі ў нізавых арганізацыях, але і ў вышэйшых (Акрадзяленні, АСПС, ЦП), праводзячы гэтае высоўванне больш рашуча, 2) высоўванне работніц на кіраўнічую адміністрацыйную і гаспадарчую работу; 3) наладзіць работу па прыцягненню як абранага жаночага прафактыву, дык таксама і практыкантак дэлегатак у практычную работу, звярнуўшы асаблівую увагу на прыцягненне работніц да работы вытворчых нарад і камісій; 4) ўзняць кваліфікацыю і агульны культурны узровень жаночага прафактыву, які працуе ў нізавых звяньнях прафарганізацый.

У саветах

Колькасць работніц і жанок рабочых у складзе гарсаветаў у 1927 г. у параўнанні з 1926 г. павялічылася па акруговых гарадох на 1 $\frac{1}{2}$ % і па неакруговых на 2 $\frac{1}{2}$ %.

Жанчыны члены Гарсаветаў прымаюць актыўны ўдзел у праводзімых кампаніях, асабліва актыўна ўдзельнічалі ў кампаніі па зніжэнню цэн і ў рабоце па абследаванню лячэбных устаноў.

Наведваньне гарсаветаў дэпутаткамі па асобных гарадох вышэй наведваньня мужчын: па Менскаму і Барысаўскаму гарсаветах пленумы наведваюцца жанчынамі на 66%, сэкцыі на 76%, у той час як мужчынамі пленумы наведваюцца на 52%, сэкцыі на 49%.

У практычную работу гарсаветаў жанчыны ўцягваюцца ня ўсе і ня усюды. лепш уцягваюцца ў работу гарсаветаў акруговых гарадоў, але ў паасобных выпадках удзел работніц у практычнай рабоце слабы, асабліва там, дзе работа сэкцыі супадае са зьменнаю работаю на прадпрыемствах (Ніцебск). Вось што кажуць работніцы наконі гэтага: „Гарадзкі савет дае наірузку, але выконваць яе нам цяжка, бо у гэты час мы працуем на прадпрыемстве, а для ўдзелу ў рабоце сэкцыі мы не звальняемся ад работы ў вытворчасці“.

Значна горш абстаіць справа ў гарсаветах не акруговых гарадоў. Ёсць такія саветы, дзе жанчыны зусім ня ўцягваюцца ў практычную работу. Тыя ж што нясуць абавязкі і ўдзягнуты ў практычную работу, ня робяць справаздачы аб праробленым перад прэзыдыумами і бюро сэкцый, а гэта прывучае к безадказнасьці.

У гарсаветах няма ніводнае работніцы на кіраўнічай рабоце, хоць-бы ў якасьці старшынь ці сакратароў сэкцыі, ня гледзячы на тое, што навакол гарсаветаў групуецца моцны жаночы актыў, які палітычна расьце.

Сувязь з масамі дэпутатаў гарсаветаў ажыццяўляецца праз справаздачнасьць. Дэпутаткі-ж да справаздачнасьці перад масамі прыцягваюцца вельмі рэдка. Нават на такіх прадпрыемствах, дзе ў складзе дэпутатаў болейшасьць работніц „Дзьвіна“, справаздачу дае рабочы.

Выбары ў 1927 г. далі зьмяншэньне колькасьці членаў сельсаветаў сялянск у нізавых органах улады ў сельскіх і месчачковых саветах з 8,5% да 7,2%. Гэта тлумачыцца тым, што, папершае, на мясцох ня было аддадзена належнае ўвагі высюваньню кандыдатур сялянск і, падругое, драбленьне выбарчых вучасткаў, калі пры абраньні аднаго, двух членаў савета абіралі сялян, а не сялянск. Мелі мейсца дзе-ні-д е блатія адносіны сялян да высюваньня кандыдатур сялянск у сувязі з тым, што ня было праведзена досыць разьясьняльнай работы.

Па сацыяльнаму стану жаночы нізавы актыў сельсаветаў здавальняючы, але разам з тым неабходна адзначыць нявычайна малое ўцягненьне баграчак. У паасобных раёнах, маюцца факты, калі у саветы пратазілі кулачкі (У Аршанскім раёне, Аршанскае акругі у абранас кандыдаты трэ'было правесці абрэжку зямлі). Дзякуючы таму, што у саветы былі абраны сялянск, ужо паказушыя сябе з лепшага боку, працаздольныя і актыўныя на практычнай рабоце ў вёсцы, трохі павялічылася высюваньне сялянск на кіраўнічую работу у якасьці старшынь і сакратароў саветаў. Старшынь сельскіх і месчачковых саветаў—жанчын у 1926 г. было 0,9%, у 1927 г.—1,1%. Але гэтае высюваньне ўсё яшчэ ідзе надта марудна і няўпэўнена, ня гледзячы на тое, што маецца ўзросшы актыў сялянск і што сялянкі на кіраўнічай рабоце спраўляюцца са сваёй работаю і карыстаюцца аўтарытэтам сярод сялянства.

Ёсць выпадкі, калі старшыні с/саветаў—жанчыны выконваюць заданьне значна лепш, чымсь старшыні мужчыны. Старшыня Коханавіцкага месчачковага савету, Аршанскае акругі правяла вучот аб'ектаў падаткаваньня лепш, чымсь у іншых с/саветах гэтага раёну і калі яе перавялі ў іншы с/савет для выкананьня гэтае работы, яна выкрыла шмат схаваных аб'ектаў падаткаваньня і ў сувязі з гэтым злачынствы с/савета. У выніку яе работы быў зняты з работы сакратар с/савета і аддадзены пад суд, а старшыня прыцягнены да адказнасьці праз дысцыплінарны суд.

Да гэтага часу наглядаюцца факты, калі высунутыя не выкарыстоўваюцца на рабоце з прычыны боязкасці, што ня справяцца з работаю. Намеснік старшыні Цівіліцкага с/савета, Аршанскае акругі сялянка на час водпуску старшыні і ад'езду яго на курсы ня прыцягвалася да работы ў якасці старшыні, гэтыя абавязкі выконваў сакратар.

Адносіны, як да саветчыц, дык і, асабліва, да вылучэнцаў ня ўсюды нармальныя. РВК аддаюць мала ўвагі іх рабоце. Мала даецца жывое дапамогі ў практычнай рабоце. У часе інструктавання памычкі і недахваты не выпраўляюцца на месцах, а даюцца дырэктывы з акругі, што выкрылася пры абследаванні ў Аршанскай акрузе. У Горацкім савеце, Аршанскае акругі сакратару с/савета, сялянцы, накіраваныя работнікі стварылі вельмі цяжкую абстаноўку. РВК зняў іх з работы не паведаміўшы нават аб гэтым самую. Сяляне на яе не мелі шансу высунуць другую сялянку, але РВК не згадзіўся. „Вашы ўдзячкі не захіпілі, а яна з работаю справілася-б“—вось што казала сяляне. У іншым месцы сялянка член с/савета, нават член ЦВК, абраная старшынею с/савета, сама адмовілася ад гэтага звання ў сувязі з умовамі—„баба з работаю ня справіцца“, а гэта яна праводзіць усю работу ў савецкім доме.

Уцягненне саветчыц у практычную работу да гэтага часу правозіцца незадавальняюча. Дасюль не наладжаны ў паасобку паведамленні аб пасяджэннях у саветах і маюцца факты, калі сялянкі не выклікаліся на пасяджэнні па прычынах: у гэтых весках есць члены саветаў, а таму іх як больш вопытных выклікаем, а сялянак ня гузіем (заява старшыні Калінінскага РВК). У Маркоўшчынскім савеце муж і жонка члены савета, мужа выклікаюць, а жонку не. У рабоце камісіі і сэкцыі саветчыцы уцягнуты мала, таму што сэкцыі і камісіі наогул работаюць слаба. А разам з тым не аддаецца належнае увагі уцягненню ў работу саветчыц. Амаль што нідзе ня прыцягваюцца да работы і рэдка калі выклікаюцца на пасяджэнні сялянкі—кандыдаты ў саветы.

Актыўныя работніцы ў саветах—сялянкі, якія правільна праводзяць лінію на весцы, з'яўляюцца арганізатарамі вескі, карыстаюцца аўтарытэтам сярод работнікаў с/саветаў і сярод насельніцтва.

Але маюцца і такія, праўда, меншасць, якія аўтарытэтам не карыстаюцца. Абраныя ў саветы сялянкі сталі займаць належнае месца ў саветах, але гэтае права даводзіцца адваеўваць.

Некаторыя саветчыцы, пакуль што адзінкі, зразумелі важнасць камуніфікацыі сялянскае гаспадаркі і сталі ініцыятарамі ў арганізацыі арцел, таварыст. і г. д. У вёсцы Калініна, Гомельскае акругі член с/савета сялянка арганізавала малочную арцель, абрана старшынею яе і вядзе добра работу.

Работа ў саветах з кожным годам павышае культурны і палітычны ўзровень сялянак саветчыц. За апошнія гады саветчыцы сталі лепш арыентавацца ў дырэктывах партыі і улады, а разам з тым і больш актыўны ўдзел прымаць у рабоце саветаў, ня гледзячы на тое, што дасюль сярод саветчыц усё яшчэ вялікі % няпільных.

Практыканцтва дэлегатак праведзена за малым па ўсіх с/саветах, але ня ўсюды практыканткі ўцягваюцца ў практычную работу. Многія с/саветы не даюць ніякае нагрукі—„у мяне няма часу вучыць дэлегатак, няхай іх жанадзел вучыць“, вось што заявіў старшыня Негарэльскага с/савета.

Партыя перад савецкімі арганізацыямі ў гэтай рабоце паставіла задачы: 1) максымальна павялічыць у папярэднюю кампанію перавы-

бараў саветаў абраны актыў сялянак, асабліва батрачак, у складзе сельскіх і месцачковых саветаў, работніц ад прадпрыемстваў у гар-саветах, асабліва там, дзе маецца кампактная маса работніц; 2) узяць больш рашучы курс на замацаванне ўжо прыцуючых на кіраўнічай рабоце і на больш смелае высоўванне новых работніц—батрачак і бяднячак на самастойную кіраўнічую работу у якасці старшын і сакратароў саветаў, старшын сэкцый, членаў прэзідыумаў і г. д. Час, які застаецца да перавыбараў саветаў, выкарыстаць для ўзмацнення работы з актывам і на падбор кандыдатур для высоўвання; 3) наладзіць работу па прыцягненню саветніц і практыкантак дэле-гатак у практычную работу саветаў, сэкцый і камісій, пры гэтым асабліва ўвага павінна быць аддадзена на прыцягненне сялянак у зямельныя камісіі; 4) зжыць факты невыклікання на пасяджэнні членаў саветаў сялянак і практыкаваць выклікі кандыдатак на па-сяджэнні, а таксама ўцягненне ў практычную работу.

У каапэрацыі

Уцягненне жанчын у праўленцкія органы цэрабкопаў ідзе вельмі марудна. У праўленнях цэрабкопаў налічваецца 10,8%, тады як пайшчыкаў-жанчын 23,3%. Таксама астаецца ўцягненне ў склад упаўня-важаных цэрабкопаў (15%). Трохі больш уцягнута жанчын у крама-выя камісіі (21 1%).

Абраныя ў праўленцкія органы ў практычную работу ўцягваюцца слаба, а ў залежнасці ад таго і работаюць слаба. Значна лепш рабо-таюць жанчыны ў крамавых камісіях. Некаторыя камісіі, на чале якіх стаяць жанчыны, работаюць куды лепш. На фабрыцы акульраў стар-шыня і сакратар крамкамісіі—работніцы—каапэравалі ўсю фабрыку, ліквідуюць запазычанасць па паёвых узносах і за крэдытаванне, сочаць за правільным размеркаваннем галодных тавараў, за рабо-таю ларка, увялі дзяжурствы членаў камісіі. На „Дзвіне“ старшыня—работніца ўзняла каапэраванне фабрыкі і за яе добрую работу цэрабкоп прапонуе прэміраваць камісію.

Але далей за старшын крамкамісіі высоўванне работніц на кі-раўнічую работу па ЦРК ня ідзе.

Уцягненне сялянак ва ўпраўленцкія і кантралюючыя органы каапэрацыі, таксама як і ўцягненне работніц пасоўваецца надта ма-рудна. У 1927 г. у складзе праўлення было сялянак 2,6%, у 1928 г. пасля апошніх перавыбараў 3%. У складзе рэвкамій—4,6% у 1927 г. і пасля апошніх перавыбараў 3,9%. Жаночы каапэратыўны актыў значна знізіўся, старыя не замацоўваюцца; ніякае работы з жаночым актывам (каапэратыўным) на весцы не вядзецца; няма садзейнічання іх росту на практычнай рабоце, а затым і высоўванне на кіраўнічую работу ідзе надзвычайна паволі.

Актыў сялянак па ўсіх відах с.-гасп. каапэрацыі малы; ўцягненне яго праходзіць няўпэўнена і лік уцягнутых з гадамі меншае. У 1927 г. у складзе праўленняў крэдытных таварыстваў было 2,8%, пасля апошніх перавыбараў з'сталася 2% і г. д.

Уцягненне працоўных жанчын у органы жылкаапэрацыі павя-лічваецца. У 1926 г. у праўленнях было 5,7%, у 1927 г.—9,4%. Апроч таго, пайшчыкі ўцягваюцца у камісіі больш за ўсе ў культур-на-бытавыя і саветы пляцовак. Белжылсаюзам з жаночым актывам праводзіцца вялікая работа: канфэрэнцыі, нарады,—у выніку чаго жаночы актыў і работне актыўна па арганізацыі бытавых устаноў.

Перад каапэратыўнымі арганізацыямі партыяй пастаўлены за-дачы: 1) пашырыць ўцягненне работніц, бяднячак і сярэднячак і,

асабліва батрачак, у кіраўнічыя і кантралюючыя органы каапэрацыі, а разам з тым больш рашуча праводзіць высоўванне іх на кіраўнічую работу; 2) наладзіць работу па прыцягненні абраных і практыкантак дэлегатак у практычную работу; 3) завесці вучот актыву і кандыдатак, запрашаючы апошніх на пасяджэнні і ўцягваючы ў практычную работу.

У к-тах сялянскае ўзаемадапамогі

Уцягненне сялянак у нізавыя органы КСУ слабое: сельуаунаважанымі—5%, у селькамітэтах—5%, у райкамітэтах—12%, у акруговых к-тах—12% і ў ЦК—6%. Высоўванне на кіраўнічую работу сялянак ідзе надзвычайна паволі, ня гледзячы на тое, што маецца актыў, адкуль можна чэрпаць сілы. У практычную работу ўцягваюцца слаба.

У далейшым перад КСУ стаіць задача ўзмацніць прыцягненне батрачак, бяднячак і сярэднячак у органы КСУ, а разам з тым і да ўсяе практычнае работы апошніх.

У судах

Колькасць нарзсядацельніц з году на год расьце. Па гарадох у 1926 г. было 879, у 1927 г.—1 246, на весцы—у 1926 г.—3.008, у 1927 г.—3.755. Разам з тым павялічваецца і высоўванне на судовую работу, але надта марудна і мала. Нарсудзьдзя у гарадох—4, пракурораў—4, нарсудзьдзя на весцы—2, сьледчых на весцы—10, па гарадох—3. Усе нарзсядацельніцы выклікаюцца на судовыя пасяджэнні парадкам чаргі. Большасць іх актыўна удзельнічае на пасяджэннях.

У дабраахвотных таварыствах

Папулярнасьцю карыстаюцца сярод жаночага актыву Асоавіахім, Мопр і Чырвоны Крыж, навакол якіх і групуецца значны жаночы актыў. Больш актыўна работаюць у Мопр'ы, дзе праводзяць вялікую работу па зьбіранні ахвяраваньняў на дапамогу палітвязьням Заходняе Беларусі і Польшчы, арганізоўваюць шво бялізны і г. д. У Віцебску жаночым актывам прароблена вялікая работа навакол „Мопраўскіх палос“.

У далейшым перад партыйнымі арганізацыямі стаіць задача развіць сярод іх работу па растлумачэньню задач, пастаўленых XV парт'езтам, і пры практычным правядзеньні гэтых пытаньняў ўцягваць жаночы актыў, асабліва па рацыяналізацыі вытворчасці, у барацьбу з бюрократызмам і цяганінай, па каляктывізацыі сельскае гаспадаркі і вытворчага каапэраваньня сялянак, да перабудаваньня быту, за пастойную ліквідацыю няпісьменнасьці, у барацьбу з п'янствам і самагонам.

А. В.

Ізноў нацыянал-бальшавізм

I. Спрэчкі аб Міцкевічу

Здаецца, што тэма аб нацыянал-бальшавізме ня хутка перастане дакучаць польскім камуністам. Маём як-раз перад сабой новыя праявы, якія сведчаць аб тым, што нацыянал-бальшавізм зьяўляецца невычарпальнай крыніцай, што б'е кожны раз з усе іншых галоў у нашай партыі. Да гэтых праяў залічым: 1) спрэчкі, якія ўзьніклі сярод польскіх партыйных таварышоў у Менску на тэму: ці быў Адам Міцкевіч сацыялістам?, 2) кніжку пад назвай „1863 год на Меншчыне“, 3) артыкул тав. Ч. Ясінскага ў абарону гэтай кніжкі.

Трэба сьцьвердзіць, што ня шмат маём матар'ялаў, умешываючыся ў спрэчкі аб Міцкевічу. Ведаем толькі, што тав. Гэльтман напісаў артыкул да кніжкі III-га году навучання, у якім сьцьвярджае, што наш наівялікшы польскі паэта быў сацыялістам.

У той самы час іншыя адказныя польскія таварышы ў Менску, пасля пэўнай дыскусіі ў лістападзе, дайшлі да выніку, што пытаньне: быў ці ня быў Міцкевіч сацыялістам зьяўляецца пытаньнем „спрэчным“. Дарма стараліся мы атрымаць артыкул т. Гэльтмана, каб можна было бліжэй азнаёміцца з прадметам спрэчак менскіх таварышоў. Нажаль гэтага артыкулу мы не маглі дастаць. Ня ведаем таксама якімі аргументамі падпіралі менскія таварышы свае спрэчкі і на які доўгі час адклалі вырашэньне гэтай „спрэчкі“, і хто, паводлуг іх, павінен яе вырашыць. Але дазволім сабе зазначыць, што назват Міцкевіч, які на пачатку „шляхэцкай гісторыі“ ў „пану Тадэушу“ паставіў на парадак дня славетную „спрэчку аб Кусым і Соколе“ і, каб зрабіць гэтую спрэчку больш цікавай і пацешнай, два кроць адкладваў яе вырашэньне, у канцы аднак, праз некалькі, здаецца, месяцаў, спрэчку гэтую вырашыў. Ад часу, калі менскія таварышы ў лістападзе 1927 г. паставілі на парадак дня „спрэчку“ аб Міцкевічу, мінула ўжо тры месяцы і неяк ня відаць, каб яны рыхтаваліся да вырашэньня гэтай „спрэчкі“. Спрэчка пра Кусага і Сокола рабілася больш цікавай і пацешнай па меры таго, як Міцкевіч адкладваў яе вырашэньне, аднак трэба сумнявацца, ці можна гэтае сказаць аб спрэчцы: быў ці ня быў Міцкевіч сацыялістам. Ва ўсялякім выпадку наша партыя наогул і кожны рэвалюцыйны пралетары ў прыватнасьці ня можа здаволіцца сьцьвярджэньнем, што гэта „спрэчнае пытаньне“, але павінен мець тое, або іншае яе вырашэньне, тым больш, што такая магутная постаць у польскай гісторыі, як Адам Міцкевіч, не зьявілася раптам толькі ў канцы 1927 г. у Менску. Ці можна сабе ўявіць групу расейскіх таварышоў, якія займаюць адказнае становішча ў партыйнай працы і якія прынялі-б, напрыклад, пастанову, што пытаньне: быў Л. Талстой ці не сацыялістам „зьяўляецца спрэчным?“

¹⁾ У наступных нумарох па гэтай пытаньню будзе зьмешчаны шэраг артыкулаў паміж імі артыкул т. Гэльтмана.

Лічым, што спрэчкі аб Міцкевічу сярод рэвалюцыйных марксыстых ленінцаў не павінны адбывацца на працягу некалькіх месяцаў, не павінны адбывацца нават некалькі гадзін. А дзеля таго, што Менскія таварышы нават пасля некалькіх месяцаў не выказваюць найменшага клопату аб вырашэнні сваёй „спрэчкі“ і замкнуўшы яе ў скрынку лічаць відаць, што можа яно там пралежыць некалькі год без адказу, дык наш агляд найноўшых праяў нацыянал-бальшавізму пачынаем ад Міцкевіча. Наперад аднак пачнем ад Талстога, каб паказаць, што для рэвалюцыйных марксыстых падобныя пытанні ня могуць зьяўляцца прадметам спрэчак.

Сапраўды, ня было-б патрэбы Менскім таварышам адкладваць вырашэнне сваёй „спрэчкі“ на неакрэслены час, каб на прыкладзе Талстога, аб якім зараз столькі гаворыцца і пішацца пры набліжэнні стагоддзя ад дня яго нараджэння, хацелі-б вучыцца, як рэвалюцыйныя марксысты падыходзяць да падобных пытанняў.

Нарэшце, рэвалюцыйныя марксысты ўжо даўно і неаднакроць давалі нам падобныя прыклады. Напрыклад, у 1908 г. з прычыны 80-годдзя ад дня нараджэння Талстога пісалі аб ім—Роза Люксембург і Ленін.

II. Марксыцкая ацэнка Талстога, як прыклад

1. Роза Люксембург пра Талстога

У часопісу „Przeqland Socyalistyczny“ 1908 г. Роза Люксембург пісала аб гэтым „сучасным найгэніяльнейшым рамана-пісьменьніку“ наступнае:

„Як ва ўсіх падобных розумах, так і ў Талстога моц і асяродак цяжкасці знаходзіцца не ў пазытыўнай прапагандзе, але ў крытыцы існуючых адносін. Тут Талстой дасягае ўсебаковасці, грунтоўнасці і смеласці, якія часта прыпамінаюць старых утапістаў клясыкаў сацыялізму, Ст. Сімона, Фур'е, Оуэна. Няма аніводнай адвечнай асьвечанага і традыцыйнай інстытуцыі сучаснага грамадзкага ладу, які-б бязлітасна не атолю яе, выказваючы яе гжывасць, недарэчнасць і ненармальнасць. Царква і дзяржава, вайна і мілітарызм, сям'я і выхаванне, багацце і лайдацтва, фізічная і духоўная дэградацыя працоўных, эксплуатацыя і уціск народных мас. Узаемныя адносіны роду, мастацтва і навука у іх сённяшняй постаці ўсе гэта Талстой аддае бязлітаснай, знішчаючай крытыцы, выходзячы заўсёды з становішча агульных інтарэсаў і культурнага прагрэсу шырокіх мас. Хто, напрыклад, прачытае пачатак яго „рабочага пытання“, можа падумаць, што мае перад сабой папулярнае агітацыйнае сацыялістычнае выданне“.

І Р. Люксембург падае цытату Талстога, які пісаў: „На ўсім свеце ёсць больш мільярда, тысяча мільёнаў работнікаў. Усё збожжа, усе тавары усяго свегу, усе, з чаго людзі жывуць і што складае іх багацце, зьяўляецца вытворчасцю працоўнага народу. Але аднак не працоўны народ, але ўрад і багатыя карыстаюцца з усяго, што ён вытварае. А рабочы народ жыве у адвечнай нэндзе, цемнаце, нявольніцтве і пагарадзе тых усіх, якіх апрачае, корміць, для якіх будзе і якім служыць.“

Адабралі ад яго зямлю і цяпер належыць яна да тых, якія не працуюць, так што рабочыя павінны ўсё рабіць, чаго ад іх вымагаюць уласнікі зямлі, каб мець магчымасць жыць з ральлі. Але калі рабочы пакідае ральлю і пойдзе да варштату, то пападае ў няволю да багатых, у якіх павінен праз усё жыццё на працягу 10—12, 14 і больш

гадзін на дні, выконваць чужую, аднастайную, часта шкадлівую для здароўя, працу. Але калі патрапіць на ральлі або пры іншай працы ўстроіцца так, абы толькі з бядой пражыць—і тады яшчэ ня мае супакою. Патрабуюць ад яго падаткаў, забіраюць яго на тры, на пяць год на вайсковую службу. Прымушаюць плаціць асобныя падаткі на вайсковасць. Але калі захоча карыстацца зямлёй, ня плацячы рэнты, або забаставаць, або перашкодзіць, замяніць яго ў працы тымі, якія хочуць гэтага, або адмовіцца плаціць падаткі, тады пасылаецца супроць яго войска, якое яго раниць, забівае і прымушае да далейшай працы і выплачвання падаткаў. І так жыве большасць людзей ва ўсім свеце, ня толькі ў Расіі, але таксама ў Францыі, Нямеччыне, Англіі, Кітаі, Індыі, Афрыцы, усюды“

Пасля гэтай цытаты Роза Люксембург піша далей:

„Яго крытыка мілітарызму, сям’і зьяўляюцца амаль ня менш вострай чымся сацыялістычная крытыка і мае больш менш такія самы асноўны напрамак. На колькі арыгінальным і глыбокім зьяўляецца грамадзкі аналіз Талстога паказвае, напрыклад, параўнаньне яго поглядаў на значэньне і маральную каштоўнасьць працы, з поглядам Золя. Калі Золя ў сэнсе чыста дробна-мяшчанскім узянімае працу як такую на п’едэстал, за што некаторыя больш выдатныя партыйныя правадыры ў Францыі і яшчэ дзе (Р. Л. мае на думцы тагачасных апартуністаў А. В.) назвалі яго сацыялістым найчысьцейшай вады, Талстой зазначае спакойна, пападаючы ў некалькіх словах у асяродак рэчы (тут пададзена цытата з Талстога, з якой падаем толькі некалькі галоўных думак А. В.“

„Пан Золя кажа, што праца робіць чалавека шляхетным; я заўсёды заўважаў, што адбываецца адваротнае: праца як гэткая, мурашкая, кавая гордасць з сваёй працы робіць жорсткай ня толькі мурашку, але і чалавека. Але калі працавітасць не зьяўляецца выразнай хібай, то ў кожным разе не зьяўляецца і годнасьцю... Праца ня толькі не зьяўляецца годнасьцю, але ў нашым, недасканала „з’арганізаваным грамадстве зьяўляецца пераважна сродкам забівання маральнай уражлівасці“.

Так пісаў Талстой, а Р. Л. дадае:

„Адпаведнай гэтым словам будзе адна думка з „Наемнай працы і капіталу“ (Маркса). Жыццё пралетарыяту пачынаецца там, дзе канчаецца яго праца“. Талстой—піша далей Р. Люксембург—крытыкуе ўсю сучаснасьць, сьведчыць, што ўсё зьяўляецца вартым зьнішчэньня і прапаведвае скасаваньне эксплеацыі, усеагульную працоўную павіннасьць, эканамічную роўнасьць, скасаваньне прымусу ў дзяржаўнай арганізацыі, а таксама ў адносінах паміж родаў, поўная роўнапраўнасьць людзей, родаў, нацыянальнасьцяй, братаньне народаў... „Грамадзкім ідэалам Талстога зьяўляецца нішто іншае, як сацыялізм“.

Або ў іншым мейсцы:

„Дык вось Талстой аднолькава дзеля сваіх моцных, як і слабых бакоў, дзеля глыбокасьці сваёй крытыкі, сьмелата радыкалізму сваіх грамадзкіх пэрспэктыў, як і дзеля ідэалістычнай веры ў моц суб’ектыўнай чалавечай сьвядомасьці, можа быць далучаным да тыпу вялікіх угапістых сацыялізму“.

І Р. Люксембург прапануе „ўзросшай ужо рэвалюцыйнай рабочай клясе сьціснуць шляхэтную далонь“. Талстому ня толькі як „вялікаму артыстаму і сьмеламу крытыку, але таксама як „сацыялістаму пачуваньня і волі“.

Дык вось і Талстой быў сацыялістым!—напэўне падумае т. Гэльтман, прачытаўшы пададзеныя вытрымкі з артыкула Р. Люксембург.—Чаму-б ня можна было і з Міцкевіча зрабіць сацыялістага?

Але Р. Люксембург ня была-б рэвалюцыйнай марксысткай, калі-б не адрозьнівала сацыялізму ад сацыялізму і сацыялізму аднэй эпохі (эпохі угапчнага сацыялізму) ад сацыялізму другой эпохі. Таму зараз-жа на пачатку свайго твору не пакідае яна найменшага сумнення, што лічыць сацыялізм Талстога ня толькі за утопічны, але і за *рэакцыйны*. Яна піша:

„Выказаны ў некалькіх словах ідэйны напрамак Талстога можна акрэсьліць як зварот ад сучасных адносін... да праўдзівага хрысьціянства. Ужо на першы погляд гэты ідэйны напрамак мае *рэакцыйную* ахварбоўку. Сапраўды, аб супольнасьці з сёньняшняй казёнай царкоўнай рэлігіяй ня можна папракнуць хрысьціянства, якое прапаведвае Талстой; ад гэтай западозранасьці бароніць яго ўжо публічнае пракляцьце, якое упала на яго з боку расійска-дзяржаўнай праваслаўнай царквы. Аднак і апазыцыя супроць існуючага парадку набірае *рэакцыйнай* ахварбоўкі, калі выступае ў формах містычных. *Падвойна падзроным* робіцца хрысьціянскі містыцызм, які адхрышчваецца ад усялякай барацьбы і усялякай формы ужываньня сілы і прапаведвае навуку „несупраціўленьня злу“, у такім грамадзкім і палітычным асяродку, як самадзяржаўная Расія.

Калі нарэшце Талстой стаў неспасрэдным глядачом дзейнай драмы расійскай рэвалюцыі, ён паварочваецца *адкрытна супроць рэвалюцыі* паколькі і дагэтуль ужо ў сваіх лістох выступаў выразна супроць сацыялізму, асабліва змагаўся з марксыцкай тэорыяй, якую лічыў вялікім засьляпеньнем і памылкай (падкрэсьленьне А. В.)

2. Ленін пра Талстога

Чытач не прызвычаены да дыялектычна-гістарычнага думаньня, пасля азнаямленьня з поглядамі Р. Люксембург, са здзіўленьнем скажа: як гэта? „Грамадзкім ідэалам Талстога—быў сацыялізм“, Талстой быў „сацыялістым паміма адчуваньня і волі“, нават з „сьмелым радыкалізмам грамадзкіх пэрспэктыў“—і ў той самы час быў „рэакцыянерам“?

На гэта Ленін, пішучы пра Талстога, адказвае:

„Ёсьць сацыялізм і сацыялізм. Ва ўсіх краінах, у якіх пануе капіталістычная вытворчасць, маем сацыялізм, які выказвае ідэалёгію клясы, што пасягае на спадчыну пасля буржуазіі, а таксама сацыялізм, які выказвае ідэалёгію тых кляс, на ўласнасьць якіх пасягае буржуазія. Сацыялізмам апошняга гатунку зьяўляецца, напрыклад, сацыялізм, фэадальны і ацэнку *такага* сацыялізму ўжо даўно, больш за 60 год таму назад, даў Маркс побач з ацэнкай сацыялізму іншых гатункаў“. Ленін мае тут відаць на думцы „Камуністычны маніфэст“, у якім Маркс і Энгельс характарызуюць „рэакцыйны сацыялізм“, да якога залічаюць „сацыялізм фэадальны“, „сацыялізм дробна-мяшчанскі, „нямецкі“ або „чысты сацыялізм“, „сацыялізм консьэрватыўны або буржуазны“, крытычна ўтапічны сацыялізм і камунізм“.

Аб ідэалёгіі Талстога Ленін кажа, што „па свайму рэальнаму гістарычнаму зьместу гэта ёсьць ідэалёгія ўсходняга ладу, азіяцкага ладу“ і піша далей:

„Навука Талстога зьяўляецца бязумоўна ўтапічнай і па свайму зьместу рэакцыйнай у самым дакладным і глыбокім значэньні гэтага слова. Але з гэтага не вынікае, каб гэтая навука ня была сацыялістычнай і каб не заключала ў сябе гістарычных элемэнтаў, якія могуць даць каштоўны матар'ял для выхаваньня прагрэсыўных кляс...

„Крытычныя элементы таксама ўласцівы утопічнай навуцы Талстога, як і шмат іншым утопічным сістэмам. Ня трэба аднак забываць пра заўвагу Маркса, што значэнне крытычных элементаў у васацыялізме ўтапічным“ знаходзіцца у адваротным стасунку да гістарычнага развіцця...”

„Гадоў 25 таму назад (Ленін пісаў гэта ў 1911 г. А. В.) элементы крытыкі ў навуцы Талстога маглі на практыцы быць часам карыснымі для некаторых пластоў насельніцтва *паміж* рэакцыйных і утопічных рысак талстоўства. Але на працягу апошняга скажам 10-годзьдзя ўжо так быць не магло, калі гістарычнае развіццё ад 80 гадоў да канца мінулага стагоддзя ня мала пасунулася наперад. Цяпер, пасля таго, калі... шэраг гістарычных здарэнняў палажыў канец „усходняму“ становішчу застою ў Расіі... цяпер усялякае слова ідэалізацыі навукі Талстога... робіць найбольш беспасрэдную, найглыбейшую шкоду.“

Такія прыклады мелі перад сабой менскія таварышы. З гэтых прыкладаў аднак не вынікае каб Міцкевіч меў быць рэакцыянерам або ўтапічным сацыялістам у стылю Талстога. Але вынікае з іх тое, што да падобных пытанняў трэба прыступаць з дыялектычна-матэрыялістычным метадам марксізму, з метадам, які падобныя зьявішчы разглядае ня ў пустой адлегласці, але на грунце клясавых адносін і барацьбы, у залежнасці ад гістарычных умоў, часу і месца. З гэтага пункту погляду і будзем разглядаць гэтыя тры факты, аб якіх мы гаварылі ў пачатку артыкулу і якія зьяўляюцца праявай нацыянал-бальшавіцкага ўхілу. Аб Міцкевічу зазначым тут толькі каротка, што у сваім часе быў ён бяспрэчна шчырым дэмакратам з моцным акцэнтам на справу міжнароднай салідарнасці народаў. Пры гэтым аставаўся праз пэўны час, як і шмат іншых дробна-шляхецкіх польскіх дэмакратаў у эміграцыі, пад уплывам утопічнага сацыялізму Ст. Сімона, а таксама пад уплывам дэмакратычнага славянафільства Лелевеля, разам з якім — як пісаў Б. Лімановскі — „ідэалізаваў ён польскія падзеі і бачыў у іх паступовае развіццё волінасці і братэрства“, таксама ў духу гэтага славянафільства лічыў вобшчынае ўладаньне зямлей за славянскую ўласцівасць і дамагаўся звароту да вобшчынай зямельнай уласнасці. Але гэты ўплыў Ст. Сімона і Лелевеля не складаў ані галоўнага, ані прынцыповага рысу у творчасці Міцкевіча, яго „сацыялізм“ быў хутчэй эпизодам, які хутка праходзіць, не ствараў аніякай школы, аніякай сістэмы думання, як у іншых утопічных сацыялістых, або ў Талстога.

Нарэшце, пытаньне нашых адносін да Міцкевіча стаяла ўжо раз зусім канкрэтна перад нашай партыяй. Было гэта ў 1898 г. у сотую гадавіну яго нараджэння. Тады ППС, каб абгрунтаваць і апраўдаць перад рабочай клясай свой удзел у агульна нацыянальнай шовіністычнай урачыстасці гэтай гадавіны і ў згодзе са сваім дробна-мяшчанскім „сацыялізмам“, абвясціла Адама Міцкевіча за сацыяліста. Наша партыя (СДКП і Л) была тады арганізацыяна разбіта арыштамі і пазбаўлена свайго друкаванага органу. Але паміма гэтага супроцьставілася яна пазыцыі ППС. Зрабіла гэта ад яе імя Р. Люксэмбург у артыкуле аб Адаме Міцкевічу зьмешчаным у („Lipskiej Gazecie-Ludowej“ Lejpsziger Volkszeitung) ад 24 XII-1898 г. Лічым, што зробім нашай партыі паслугу, калі ў перакладзе падамо тут цалкам гэты артыкул, невядомы сучаснаму пакаленьню польскіх таварышоў.

III. Адам Міцкевіч

Артыкул Розы Люксембург кажа:

Калі-б Польшча ў сваёй літаратуры ня мела-б больш нікога акрамя песьняра, якога сотую гадавіну нараджэння яна сьвяткуе 21 сьнежня, з поўным правам магла-б мець пратэнзі заняць годнае месца ў сусьветнай літаратуры побач з найпершымі культурнымі народамі.

Адам Міцкевіч зьяўляецца ня толькі адным з найвялікшых польскіх паэтаў, але і адным з найвялікшых на сьвеце. Зьяўляецца ён паэтам, з імем якога як наймацней сплечена уся нацыянальная і духоўная гісторыя Польшчы. Імя Міцкевіча азначае ў Польшчы цэлую эпоху.

Хоць падзел Польшчы прынёс ёй зусім новыя палітычныя абставіны, на пачатку аднак і ў працягу першых двух 10-годзьдзяў 19 стагодзьдзя яе духоўнае і культурнае жыцьцё было ў сапраўднасьці далёкім працягам апошняга перыяду стараі шляхэцкай рэспублікі. Шляхта астаецца пануючай класай, магнацтва зьяўляецца і ў далейшым духоўным кіраўніком грамадства, земляробства, апяртае на прыгонніцкай працы складае і далей яе матар'яльны грунт.

Духоўнае і палітычнае жыцьцё канцэнтруюцца яшчэ не ў гарадох, а на вёсцы, у старых панскіх маёнтках.

Для вышэйшай польскай шляхты, а таксама для магнацыі пад расійскай акупацыяй тагочасны перыяд быў вельмі шчаслівым. Утрымала яно і на далей большасьць старых інстытуцый, а на літоўскіх землях падданства сяляў. Усе грамадзкія установы, шмат нават устаноў у самой Расіі былі ўкамплектаваны палякамі. „Грамадзкая думка,—як кажа тагочасны К. Козьмян,—падавала: „у некаторай ступені адчуваем мы сябе зараз ляпей, чымся за польскія часы: захавалі мы ў большай частцы ўсе тое, што нам дала бацькаўшчына, у той самы час звольнілася ад цяжараў і небясьпекі сялянскіх паўстаньняў, бяз Польшчы, а аднак знаходзімся ў Польшчы і зьяўляемся палякамі“).

Магнацкія маёнткі застаюцца таксама і на далей асяродкам літаратурнага і духоўнага жыцьця. Магнат усе яшчэ адыгрывае ролю абаронцы мастацтва, а мастацтва, асабліва літаратура, усе яшчэ часткова прадстаўлена амагарамі ад лайдацтва „добра народжаных“ дылетантаў, з шабляй, або ў сутане, часткова зьяўляюцца формай духоўнага лекайства лясьліўцаў.

Зусім зразумела, што ў гэтых умовах духоўнае жыцьцё ня надта было звязана з нацыянальным мінулым. Галоўны яго матыў, увесь яго характар складала хутчэй —насьледаваньне заганіцы. Менавіта напалеонаўская Францыя была той крыніцай з якой чэрпала тагачасная Польшча. Але ў самай Францыі напудраны псэўдоклясыцызм ішоў талы на мыліцах, а тое, што было прышчэплена ў Польшчы, было толькі цьмянай пародыяй гэтага псэўдоклясыцызму, галоўнай адзнакай яго была гладкая, жорсткая пустая форма, поўная адсутнасьці індывідуальнасьці, унутранага пачуцьця і якой-небудзь больш глыбокай думкі.

Ад самага аднак пачатку ў грамадзтве падрыхтоўваўся пераварот. Скасаваньне падданства, зробленае Наполеонам у 1807 г. у вялікім князьстве Варшаўскім (бяз урэгуляваньня цяжараў прыгону і ўлась-

¹⁾ Ня маючы пад рукамі твору Кастана Козьмяна, падаем гэтую цытату ў перакладзе з нямецкага А. В.

ніцкіх зямельных адносін) увядзеньне наполеонаўскага Цывільнага Кодэксу, узьнікненьне мануфактурнай прамысловасьці, пераварот у земляробстве (пераход да пладазьмену), новая сыстэма бюракратычнай адміністрацыі, моцнае павялічэньне падатковых цяжараў і фіскальная сыстэма манаполій,—такімі былі элемэнты нездаваленьня, якія віравалі ў грамадстве і падрыхтоўвалі грунт да новай клясавай барацьбы. У гэтым самым часе, калі магнаты, якія трымалі ў сваіх руках усю адміністрацыйную ўладу, а тагачасныя прадстаўнікі капіталу аставаліся вернымі ў адносінах да пануючага ладу і, такім чынам, у адносінах да Расіі, сярод масы земляробскай шляхты і асабліва сярод дробнай безьзямельнай шляхты расла сільная апазыцыя, якая натуральна павінна была прыняць нацыянальны характар і зьвярнуцца да мінулага, як свайго ідэалу. Падрыхтоўвалася паўстаньне 1831 г.

Адначасна зьмяняюцца умовы духоўнага жыцьця. Пасьля разбурэньня старых норм жыцьця дробная шляхта павінна была шукаць новых шляхоў кар'еры. Новая бюракратычная сыстэма вымагала спецыяльнага выхаваньня, як новага сродку жыцьця, школа, публіцыстыка атрымхоўваюць новае значэньне для шляхты, узьнікае у Польшчы новы грамадзкі пласт, менавіта шляхэцкая інтэлігенцыя. Занімаюцца яна літаратурай ужо не з аматарства, бо лічыць яго не як службовы абавязак у вялікіх масэнтах, як гэта было ў звычай у магнатыцкіх сфэрах, але як прафэсійналы зьнітак. Згодна з супярэчнасьцямі у эканамічным і палітычным становішчы і імкненьнямі абодвух пластоў у шляхэцкім грамадстве, духоўная плынь, прадстаўленая інтэлігенцыяй з ніжэйшай земляробскай шляхты, атрымхоўвае зусім інакшы характар. У той час, калі афіцыйная літаратура пануючага магнатыцтва корміцца псэўдаклясычнымі матывамі Францыі, апазыцыйная літаратура ніжэйшай шляхты зьвяртаецца да матываў нацыянальных, і ў той час, калі клясычная літаратура апявае сучаснасьць, нацыянальная літаратура зьвяртаецца да мінулага, якое бачыць у містычнай адзнацы і знаходзіць адпаведную сабе форму і свой узор у нямецкім рамантызьме.

Клясыцызм і рамантызм—гэта былі супярэчнасьці перанесеныя ў сфэру мастацтва, супярэчнасьці, якія загіраліся таксама ў эканоміцы і ў палітыцы і якія хутка мелі загучэць у гуку стрэльб і бразганьні шабляў паўстанцаў. І хоць на палех боек пад Граховым і Прагай перамога належала прадстаўніком пануючага ладу, расійскаму панаваньню, аднак на полі духоўных боёк павінны былі яны адступіць. У той час, калі „клясыкі“ маглі паслаць на арэну толькі шэрую масу пасрэднасьцяў, бяздушных рамеснікаў формы, рамантызм выцягнуў раптам з асяродку грамадства цэлую пляяду маладых славурых талентаў і на небе польскай літаратуры, як найяснейшая зорка пачынаючага дня, зазьяў магутны гэнэ Адама Міцкевіча.

Правадыр і прадстаўнік цэлай гэнэрацыі ён быў—згодна з духоўным напрамкам, які прадстаўляў—адначасна лірыкам і эпікам, а таксама бардам каханьня айчыны і сумаваньня патрыятаў, як аб'ектыўным мастаком нацыянальнага мінулага.

Два галоўныя яго творы, у якіх пакінуў адвечныя помнікі гэтых кірункаў гэта: „Дзяды“ і „Пан Тадэўш“. Ніколі яшчэ дагэтуль і ніколі пасьля не выказвалася ў польскай мове падобная магутнасьць пачуцьця, такая глыбіня сэрца, такая асілкавая сьмеласьць духа, як у „Дзядох“, у якіх паэта ў пачуцьці магутнасьці свайго каханьня да айчыны заклікае з арэны тварца сьвету. І ніхто больш ні перад ім і ні пасьля яго не намаляваў старое шляхэцкае Польшчы ва ўсёй яе казачнай каляровай адзнацы ў так скончана-майстэрскім творы, як „Пан Тадэўш“.

У сваёй паўнай сыціласяці думаў паэта, што стварыў нешта накшталт Гормана і Даратэі Гетэ, якога таксама з пачатку ўзяў сабе за ўзор — параўнальнае якое можа выклікаць у чытача толькі усмешку, бо апося Гетэ таксама ня можа быць параўнана з „Панам Тадэушам“, як, напрыклад, з „Іліадай“. Да апошняй бяссумненна набліжаецца гэты талоўнейшы твор Міцкевіча, але мае ён яшчэ нешта супольнае і з Дон-Кіхотам, бо не зьяўляецца гэта адбіццём грамадства, якое б'е здаровым апраменьнем сонцам і у збожжавым супакоі прыглядваецца да свасты з вышні свайго развіцця, як малое Гомэр, але зьяўляецца гэта вобразам грамадства, якое раскладаецца і а уджана на сьмерць: адсюль, незалежна ад манструускага аб'ектывізму у клясычным супакоі, аповесці, слабы дзень балючай гіроніі, сатырычнага і адначасна патолічнага гумару, які асвятляе увесь гэты магутны вобраз як ружовае праменьне заходзячага сонца.

Нічога дзуната няма, што зьяўленьне Міцкевіча ў паэзіі зрабіла уплыў на польскае грамадства як прароцтва. Пасьля першых сваіх твораў, менавіта пасьля дасканатай „Одэ да моладасьці“, у якой паэта з парывавым юнацкім энтузіязмам у строках, што рабілі ўплыў як удар молата, выклікае усю сваю генэрацыю супольнымі патугамі зрушыць з месца забрасьцелую камлыгу сьвету і пхнуць яе на новыя каліны — зрабіўся цэнтральнай фігурай усяго духоўнага руху і прадматам бязмежнай пашаны, праўда толькі маладой генэрацыі, але належыу ён толькі да яе як і ўвесь тагачасны момант польскай гісторыі. Нават на суседнюю Расію яго геніяльнасьць рабіла такі магутны уплыў, што у часы яго састаньня інтэлігенцыя расійскіх сталіц насіла яго на руках і асабліва сярод пазьнейшых дэкабрыстых знайшоу ён сабе сардэчных прыяцеляў.

У той самы час, калі рамантызм пашыраў замілаваньне да мінулага, сапраўднасьць, не зважаючы на гэта, ішла сваімі шляхамі, якія вялі ўсё далей ад ідэалу Міцкевіча і яго школы. Справа, якую прадстаўляла гэтая школа, была загадзя асуджана гісторыяй на прогірш. А таму, што рамантызм атрымліваў ад рэальнай рачаістасьці ўсё больш суровыя удары, не аставалася яму нічога іншага — паколькі ён сам не хацеў зьнікнуць, — як адыйсьці ад гэтай рачаістасьці яшчэ глыбей у царства фантазіі, яшчэ больш скасаваць гэту рачаістасьць у сваім выябленьні. Летнім крокам, які пасьля заняпаду нацыянальнага руху навінен быў прысьці пасьля рамантызму, быў містыцызм. Міцкевіч, як і шмат іншых яго братоў у Апалене, прыйшлі канчаткова да пустога порту, пазбаўленага жыцьця, рэлігійнага містыцызму. Было гэта летнім вынікам іх духоўнага напрамку і адначасна банкруцтва самой поэзіі. Хутка пасьля заняпаду паўстаньня замоук салавей польскай нацыянальнай справы і праз 20 апошніх год перад сваёй сьмерцю (1855 г.) Міцкевіч ужо амаль нічога для паэзіі не зрабіў. „Пан Тадэуш“ стаў апошнім творам гэнія.

Быў ён аднак і апошнім вялікім помнікам польскага нацыяналізму. Пасьля паражэньня паўстаньня (1861—63 г.) пачаўся вядомы пераварот усяго грамадзкага жыцьця дзеля скасаваньня натуральнай гаспадаркі і увядзеньня буйной прамысловасьці. Як ад датыканьня чароўніцкай палачкі ўсе унутраныя і знадворныя адносіны Польшчы зьмяніліся так, што не пазнаць. Сеньняшняя Польшча, мае з Польшчай, у якой пісаў сваю паэзію Міцкевіч, і тым больш з той, якую апяваў, ня шмат больш супольнага, чымся з якім-коледы іншым чужым краем. Вясковыя вобразы, зялёныя лясы і сенажаці, якія стваралі фон рамантычнай паэзіі, шляхта, якая запаўняла яе сцэну, усё гэта адышло на другі плян. Сеньняшняя Польшча — гэта буржуазная

Польшча вялікага гораду. А сеньняшняя ўрачыстасць адкрыцця помніка Міцкевічу ў Варшаве, пастаўленага „з найвысшага наймиласцівейшага дазволу цара Усея Расіі“, гэтым, пакліканым на ролю гістарычнага грабакопа польскага нацыяналізму, — польскай буржуазіяй, у прамысловай, здэнацыяналізаванай Варшаве, мае толькі паказаць сьвету, што ў вачох афіцыйнага польскага грамадства, буржуазіі, шляхты, масы дробна-мяшчанства, нацыяналізм зьмяніўся канчаткова ў рамантызм, палітыка незалежнасці — у пазію. У Вільні, дзе Міцкевіч узрос, сьпяваў і тварыў помнік Мураўева, у Варшаве, дзе расійскага цара нядаўна ўрачыста вітала гэтак званая польскае грамадства на каленах — помнік Міцкевіча. „Так скончыў апошні прарок нацыяналізму“... У гэтым перасказаным сказе Міцкевіча дадае Гісторыя да 12 кніжак „Пана Тадэуша“, 13 кніжку, як эпілёг.

У сучаснай Польшчы, у якой нямецка-яўрэйска-польская буржуазія зьяўляецца найбольш міжнародным і найбольш анты-нацыянальным тыпам капіталістычнай клясы, у якой буйная шляхта часткова прасякнула ў буржуазію, часткова працігла ў духоўным барбарыстве, у якой дробная шляхта часткова злілася з гарадзкім дробна-мяшчанствам, часткова перашла ў сялянства, у якой сялянства аказалася сапхнутым ніжэй культурнага стану, *клясава-ўсвядомлены прамысловы пралетарыят* складае адзіны пласт, які зьяўляецца зацікаўленым і гістарычна-здольным стаць вартаўніком культурнага боку палітычна-збанкрутаванага нацыяналізму.

Зрабілася звычай сярод польскіх сацыялістых выцягваць з твораў Міцкевіча за ўсялякую цану доказы яго сацыялістычных поглядаў. Што датычыцца нас, дык мы ня маем ахвоты да падобных спроб. Тая рэштка ўтапічнага сацыялізму, якая знайшла сваё адбіццё ў Міцкевіча зьвязана з тым няшчасным пэрыядам яго жыцця, у якім яго поэтызм і гэні быў ужо заслонены і здушаны покрыўкай рэлігійнага містыцызму.

Усвядомлены пралетарыят ёсць, па нашай думцы, досыць дарослым, каб любіць і шанаваць вялікага паэту за яго паэтыцкую гэніяльнасць і ня трэба, каб дзеля гэтай мэты дазваляў асьляпляць няяснымі, містычна-утапічнымі сацыялістычнымі выябражэннямі з яго пэрыяду паэтычнага заняпаду. Нагэтулькі цесным ня можа быць кругавід клясы, якая хоча аднавіць сьвет. Нарэшце, Міцкевіч быў таксама ў пэрыядзе бляску сваёй творчасці шчырым *дэмакратам*, згодна з усёй ідэалогіяй паўстанцаў. Але прадстаўніком або папярэднікам новачаснай рабочай клясы і яе клясавай барацьбы ня быў і быць ня мог. Быў ён апошнім і найбольшым песняром *шляхецкага нацыяналізму*, але як такі быў таксама найбольшым увабраньнем і прадстаўніком польскай нацыянальнай культуры. Як гэтакі належыць ён цяпер да польскай рабочай клясы, як гэткага бярэ яна яго ва ўласнасьць, — бо толькі выключна яна мае на гэта права, як на найбольшую духоўную спадчыну даўнай Польшчы. У Нямецчыне клясава-ўсвядомлены пралетарыят зьяўляецца паводлуг слоў Маркса — насьледнікам клясычнай філёзофіі. У Польшчы ён зьяўляецца на падставе іншых гістарычных прычын, насьледнікам рамантычнай паэзіі, а таксама яе найбольшага карыфэя Адама Міцкевіча.

IV. „1863 г. на Меншчыне“ і т. Ясінскі

Тав. Гэльтман зьяўляецца ня толькі абаронцам сьцьверджаньня, што Міцкевіч быў сацыялістым. Зьяўляецца ён адначасна гарачым абаронцам кніжкі пад назвай „1863 г. на Меншчыне“, выдадзенай коштам *Інстытуту Беларускай Культуры ў Менску*. Гэты факт, уся

спрэчка аб Міцкевічу, а таксама гэтая кніжка, з другога боку той факт, што ўсё гэта дзесца ў Менску ў 1927-28 г., а ня дзесьці ў Варшаве ці ў Кракаве і ня перад імперыялістычнай вайной за царскімі часамі, але цяпер у пэўных гістарычных умовах, на пэўнай савецкай тэрыторыі, блізка ад граніцы фашысцкай дзяржавы, — паказвае, што маем тут справу не з якімісьці выпадковымі праявамі, але з разумовай і пэўна, якая звязваецца беспасрэдна з умовамі мейсца і часу. Скажам аб гэтым у канцы нашана артыкулу, а цяпер займемся „спрэчкай“ узнятай т. Ясінскім аб кніжцы 1863 г.

Чым звязваецца гэтая кніжка? На першы погляд толькі зборнікам важных гістарычных дакументаў. Ці патрэбна было гэтыя дакументы вывучаць і друкаваць? Выдаводна патрэбна. Але справа ў тым, што гэтая кніжка магла-бы быць выдадзенай без усялякіх зьмен у Варшаве, Кракаве або Пазнані пілсудчыкамі, пэнэсаўцамі, эндэкамі, Кракаўскай Акадэміяй або інш, а выдадзена яна ў Беларускай пралетарскай рэспубліцы.

Ва ўступе да гэтай кніжкі (няведама дзеля чаго напісаным па-француску!) гаворыцца, што мае яна „пэдагагічную мэту“ — а менавіта — „даць унівэрсытэцкай моладзі магчымасьць адукацыі бяз доўгата шуканьня найбольш характэрных дакументаў“. Якой унівэрсытэцкай моладзі? Ці той, якую выхоўвае фашысцкая рэспубліка Пілсудскага? Не. Выдаводна гутарка ідзе аб моладзі, якую мае адукоўваць Беларуска-Пралетарская Рэспубліка. Чаму гэтая кніжка навучыць моладзі?

Навучыць, што з аднаго боку быў бязьлітасні зьвер Мураўеў, з другога — гэройскія паўстанцы, якія змагаліся за адарваньне Беларусі ад Масквы, за далучэньне яе да вольнай дэмакратычнай Польшчы, і што гэтая барацьба палякаў з „маскалямі“ была рэвалюцыйнай. Гэтаму і толькі гэтаму навучыцца моладзь ня толькі ад сабраных у гэтай кніжцы дакументаў, але таксама і ад францускага і польскага ўступу да іх.

Ці не звязваецца праўдай, што з аднаго боку быў бязьлітасны царызм зьвер Мураўеў? Так, звязваецца праўдай. Ці праўда, што барацьба палякаў супроць царызму мела рэвалюцыйнае значэньне? Праўда. Але паўстае пытаньне, ці ў інтарэсах гісторыі наогул, польскіх паўстаньняў асабліва, павінна пралетарская дзяржава і камуністычная партыя даваць унівэрсытэцкай моладзі (і працоўным масам наогул) такую самую навуку, як польская буржуазная дзяржава, ППС або іншая „народная“ польская партыя?

Тав. Ясінскі на гэтае пытаньне, здаецца, адказвае станоўча. Абураецца ён на т. Зьдзярскага, які першы даў нэгатыўную ацэнку гэтай кніжцы, закідае, што т. Зьдзярскі „не згаджаецца з трактаваньнем паўстанчай арганізацыі, як арганізацыі рэвалюцыйнай“ і супроцьстаўіць яму „нядвузначную думку Маркса Энгельса і Леніна“. Асуджаючы Зьдзярскага, т. Ясінскі з вялікай самаупэўненасьцю піша: „у кожным выпадку мы павінны на гэтай пазыцыі стаяць датуль, пакуль т. Зьдзярскі не даядзе, што погляды Маркса і Энгельса звязваюцца памылкамі, якія, а гэта ўсім вядома, глядзелі на польскае паўстаньне, як на рэвалюцыйную барацьбу з царызмам, у якой інтарэсы і сымпаты пралетарыяту цалкам і нядвузначна знаходзяцца на баку паўстанцаў і звяртаюцца супроць царызму“. Вось, суровы т. Ясінскі нават піша, што т. Зьдзярскі „не пахіснуўся злоўжываць старонкі камуністычнага друку для кепска замаскаванай атакі на ясныя і нядвузначна выказаныя погляды нашых правадыроў такой меры, як Маркс, Энгельс і Ленін!“ У лісьце да рэдакцыі „Трыбуны Радзецкай“ т. Ясінскі нават

папераджае, што зьяўляецца „можа адзіным у шэрагах польскіх камуністых гісторыкаў, які спецыяльна вывучае навуковы перыяд 1801-84 г.“, што акрамя „вялізнага матар’ялу“, які датычыцца гэтага перыяду, вывучыў „таксама ўсю адпаведную палітычную літаратуру Маркса, Энгельса, Леніна, Пакроўскага, Сыяклова, Мархлеўскага і інш.“ і, што „бярэ поўную адказнасць за ўсе выказаныя ў артыкуле сьцьверджаньні і калі патрабуецца можа іх падмацаваць адпаведнымі матар’яламі.

Маем поўную павагу да гістарычных навуковых вывучаньняў т. Ясінскага. Паміма гэтага і хоць самі ня можам залічыць сябе ў шэраг вучоных гісторыкаў, асьмечваемся аднак з усёй сьціпласцю і прастатой духа зауважыць, што ўжо ня раз у гісторыі нашай партыі былі выпадкі, калі выступалі супроць яе польскія шавіністыя, якія спасылаліся таксама на Маркса і Энгельса, Пляханова і Леніна і г. п. Менавіта, правадыры ІПС дасканала вывучылі „таксама ўсю адпаведную палітычную літаратуру Маркса і Энгельса“ і падавалі ўсе сьцьверджаньні гэтых правадыроў аб рэвалюцыйным значэньні польскіх паўстаньняў, што аднак не перашкаджала Леніну і іншым рэвалюцыйным марксыстам сьцьверджаць, што пэпэсаўцы застаюцца шавіністамі таксама і тады, калі падаюць цытаты з Маркса і Энгельса. Ня хочам відавочна сказаць гэтым, што т. Ясінскі мае нешта супольнае з шавіністамі. Але маем усялякія прычыны баяцца, што калі тав. Ясінскі пасля Кастрычнікавай рэвалюцыі, у перыядзе боек Савецкага Саюзу, апырае свае погляды на польскія паўстаньні толькі на тых сьцьверджаньнях Маркса і Энгельса, якія кажуць аб рэвалюцыйным значэньні паўстаньня і нічога ня кажуць аб іншых іх сьцьверджаньнях—то прынамсі для нашай партыі, усе яго навуковыя вывучаньні будуць вартымі... для коміна. Бо той, хто цяпер у 1928 г. падае толькі гэтыя сьцьверджаньні, той кажа палову праўды, а палова праўды ў сучасных умовах азначае ўсю няпраўду, якая—кажучы словамі самога т. Ясінскага—„павінна быць палічана наскрозь шкадлівай“ ня толькі для яго „навуковага вывучэньня“, але што горш, для барацьбы пралетарыату.

Пабачым аднак, чаму ў пэўным гістарычным перыядзе рэвалюцыйныя дэмакраты, а таксама Маркс і Энгельс адзначалі рэвалюцыйнае значэньне польскіх паўстаньняў, і як разважалі адначасна аб другім баку мэдалі, які астаецца таямніцай для тав. Ясінскага і іншых абаронцаў гэтай кніжкі.

1. Рэвалюцыйнае значэньне польскіх паўстаньняў

Тадэуш Кожан, вядомы польскі гісторык, аўтар каштоўнага твору аб Касьцюшку (і Касьцюшкаўскім паўстаньні 1794 г.) піша:

„Дзіўным загадам лёсу польскае паўстаньне, не атрымаўшы найменшай дапамогі (ад рэвалюцыйнага францускага ўраду А. В.), само падало Францыі вельмі значную палёгку. Адкрыў гэта прускі гісторык фон-Сыбель, што пачатая кааліцыйнай арміяй атака ў 8 калён, якія налічвалі 140 тысяч салдат, была спыненая, калі атрымалі данясеньні і быў выгнаны з Варшавы Іельстром. Фрыдрых Вільгельм другі і Францішак абярнуліся плячамі да бэльгійскага тэатру вайны, зьвяртаючы ўсе свае палітыкі да Віслы. Іх правадыр, князь Кобург, адступаў ужо ад граніц Францыі, калі генэрал Журдон даў яму генэральную бойку пад Флёўрус 25 чэрвеня. Аўстрыйскі гісторык Зэйсман агаласіў дакуманты, з якіх відаць чаму пасля гэтай бойкі Францішак II ня ўзмоцніў свае разьбітае армію сьвежымі падмацаваньнямі. Высылаў усялякія распараджальныя батальёны, дывізіёны і арматы у Галіцыю. Пільна таксама сачыў за гэтым уплывам польскай справы на вынік каалі-

цінай вайны сьветлы французкі гісторык Альбэрт Сорэль і знайшоў ня мала дакладных тлумачэньняў у архівах" (стар. 368).

Як бачым ужо Касьцюшкаўскае паўстаньне зрабіла вядомую паслугу Вялікай Францускай Рэвалюцыі, будучы пэўнай прычынай яе вайсковай перамогі на месяц перад тэрмідам. Памыляецца Кожан, калі лічыць што толькі фон-Сыбель адшукаў гэтую сувязь. Вось-жа і самі якабінец шукаючы саюзнікаў супроць манархісцэчнай коаліцыі, якая на іх напірала, аглядаліся, між іншым, таксама на ахопленую паўстаньнем Польшчу. Для эўрапейскіх дэмакратаў, а пазьней для Маркса і Энгельса гэтая сувязь зрабілася асабліва яснай у выніку дапамогі, якую надало польскае паўстаньне 1830-31 гадоў ліпневай рэвалюцыі у Парыжы, робячы немажлівым ваенны паход „сьвяшчэннага саюзу“ манархаў супроць рэвалюцыйнай Францыі.

Асабліва так каротка-трывалае няўдалае паўстаньне 1846 г. і Міраслаўскім на чале, распачатае ў Кракаве пад радыкальна-дэмакратычнымі лёзунгамі, якія абвяшчалі сялянам ня толькі свабоду і грамадзянскую роўнасьць, але таксама дармовае скасаваньне прыгону, прызнаньне ўласнасьці зямлі, якую яны мелі і г. п. здабыла справе паўстанцаў пэўныя сымпатыі эўрапейскага пралетарыяту. Ад часу Кракаўскага паўстаньня гэтая справа стала адной з найважнейшых спраў міжнароднай палітыкі рабочых Англіі, Францыі і Нямеччыны. Адна з прычын гэтага быў і такі факт, што пасля паражэньня паўстаньня 1831 г., расьсееныя на эміграцыі паўстанцы, па меры разьвіцьця сваёй крытыкі паўстаньня даходзілі да радыкальных поглядаў, рабіліся шчырымі дэмакратамі, а нават пэўная частка эмігрантаў, якая прадстаўляла дробную шляхту і асабліва сялянскіх жаўнераў, арганізаваная „Грамада Грудзеньскаго Народу“ дайшла ў сваёй крытыцы шляхты да сацыялістычных поглядаў, праўда згодных з тагачасным сэнсам утапічнага і сантымэнтальнага сацыялізму, але гэтыя погляды супроцьставілі востра бацькаўшчыну народу, бацькаўшчыне шляхты і вялі да аграрнай рэвалюцыі ў імя супольнай ўласнасьці і сацыяльнай роўнасьці.

Усё гэта павялічвала сымпатыі эўрапейскай дэмакратыі і рабочай клясы да польскіх паўстаньняў і было прычынай таго, што пачынаючы ад 1847 г. польскае пытаньне стала на парадку дня кожнага міжнароднага дэмакратычнага аб'яднаньня, а Маркс і Энгельс выказваліся пры кожным выпадку аб польскай справе, злучаючы заўсёды паўстанчую барацьбу палякаў з інтарэсамі эўрапейскай дэмакратычнай рэвалюцыі і сацыялізму. Гэта выклікала таксама тое, што у „Камуністычным Маніфэсьце“ Маркс і Энгельс кажуць аб польскай справе:

„Сярод палякаў камуністы падтрымліваюць партыю, якая лічыць аграрную рэвалюцыю за неабходную умову здабыцьця нацыянальнай волі, — гую самую партыю, якая выклікала Кракаўскае паўстаньне 1846 г.“

Сувязь польскіх паўстаньняў з інтарэсамі эўрапейскай дэмакратыі і сацыялізму была тады найбольш рэальнай і яснай, а ўдзел паўстанцаў ва ўсіх рэвалюцыйных Заходня-эўрапейскіх рухах, у нацыянальнай вугарскай рэвалюцыі 1848-49 г. і ў Парыскай Камуне яшчэ больш удакладніў гэтае рэвалюцыйнае значэньне польскіх змаганьняў за дзяржаўную незалежнасьць. Маркс і Энгельс па меры разьвіцьця здарэньняў зьмянялі, зразумела, ня раз свае канкрэтныя фармулёўкі, свае канкрэтныя погляды на польскую справу ў дадзенай фазе гістарычнага разьвіцьця, але у кожным выпадку быў галоўны заўсёды адзін і той самы погляд — інтарэс дэмакратычнай рэвалюцыі,

абарона дэмакратыі і сацыялізму супроць сталай небяспекі, супроць сталай пагрозы ў постаці дэспатычнага расійскага калосу. Царызм быў самай магутнай, самай грознай скалой эўрапейскай рэакцыі. Дакуль у самым царызме не з'явіліся сілы, здольныя ў сваім развіцці нізрынуць гэты грозны калос, дакуль здавалася ён быў непарушным гранітам, нярухомай усходня-азіяцкай дзяржаўнай камлыгай і польскія паўстанні—незалежна ад свайго сацыяльна-палітычнага зместу ў самой Польшчы—былі адным з найважнейшых сродкаў заслонівання эўрапейскай дэмакратыі ад пагрозы гэтага калосу і яго аслаблення ўнутры самой Расіі. Вось чаму і шчырыя расійскія дэмакраты баранілі паўстанне 1863 г., а дэмакратычныя расійскія афіцэры пераходзілі ў паўстанцкія шэрагі.

Але з гэтага зусім ня вынікае, каб рэвалюцыйныя эўрапейскія дэмакраты, каб Маркс і Энгельс і каб самыя польскія дэмакраты ня бачылі адваротнага боку медаля і не крытыкавалі б самых паўстанняў.

І як яшчэ крытыкавалі!..

2. Крытычныя адносіны да паўстанняў

Вядома якую паслугу вялікай французскай рэвалюцыі зрабіла Касцюшкаўскае паўстанне. Ці давалі сабе справаздачу якабіныцы, якія стаялі тады на чале рэвалюцыі з таго, што польскае паўстанне з'яўляецца патрэбным для французскай рэвалюцыі? Бязумоўна. Гэтак, „Манітор“, афіцыйны орган рэвалюцыі, пісаў артыкулы і змяшчаў карэспандэнцыі, прыхільныя для паўстанцаў. Але паміма гэтага ў гісторыі А. Сорэля можна знайсці шмат доказаў, якія сведчаць аб тым, як крытычна і рэальна адносіліся якабіныцы Касцюшкаўскае паўстанне. Гэтак, напрыклад, на рапарце пачатку 1794 г. аб неабходнасці дапамогі для паўстаўшай Польшчы, знаходзім гэткую міністэрскую рэзалюцыю: „Рэспубліка ня можа значна дапамагчы узброеным палякаў, ды палякі і не разумеюць сувэрэнітэту (агульнаўладства) народу, ня здолеюць выклікаць непарадкаў у Расіі“.

28 красавіка 1794 г. на рэфэраце, у якім напаміналася, што палякі патрабуюць грошы на паўстанне, ад імя Камітэту Ратавання напісана гэткае рэзалюцыя: „Не пасылаць зусім грошы, узброеныя рэспубліканцы загадваюць усімі багаццямі краю“... на іншую прапазыцыю дапамогі Камітэт адказаў між іншым „Паўстанне зроблена шляхтай“...

Як бачым, рэвалюцыйная французская дэмакратыя ведала, што паўстанне робіць шляхта, што шляхта ня можа змагацца за „суверэнітэту народу“, што ня можа „выклікаць непарадкаў (сялянскіх) у Расіі“ і г. д.

Але вернемся да Маркса і Энгельса. Як мы ўжо казалі, яны падкрэслівалі, дэмакратычны характар паўстанняў, асабліва паўстання 1846 года і 1863 года, а таксама значны ўдзел эмігрантаў паўстанцаў у Заходняй Эўрапейскіх рэвалюцыях і Парыскай камуне. Але яны адзначалі рэвалюцыйнае значэнне польскіх паўстанняў не таму, што нібыта паўстанні гэтыя мелі на мэце выклікаць дэмакратычную рэвалюцыю ў самой Польшчы, або паўстанне сялян супроць шляхты. Глядзелі яны так на польскія паўстанні, галоўным чынам, калі ня выключна з погляду на іх *знадворнае* значэнне, з погляду на дапамогу, якую падавалі эўрапейскай дэмакратыі паўстанні ў Польшчы і збройны ўдзел паўстанцаў эмігрантаў у эўрапейскіх рэвалюцыях. Польшча і польскае паўстанне былі паводлуг іх погля-

дау мурам, які захоувае эўрапейскую дэмакратыю ад самага небяспечнага яе ворага, ад Расіі. Польшча і Эўропа ў супроцьстаўленьні да Расіі, як адзінай, нярухомай, закасьцячэнай камлыгі дэспатызму, вась галоўная падстава поглядаў Маркса і Энгельса на Польшчу і польскія паўстаньні. Гэтыя погляды можна найлепш выказаць уласнымі словамі Маркса ў яго рэзалюцыі 1867 г. па польскай справе: „Без незалежнасьці Польшчы ня можа быць уgruntована вольнасьць у Эўропе“,—або наступнымі словамі, якімі Маркс абгрунтоўваў сваю рэзалюцыю: „Ці-ж акрамя польскага народу існуе іншы фактар, які мог-бы паралізаваць пляны Расіі?“

Але гэта відавочна не азначае, што Маркс і Энгельс у публічных сваіх выступленьнях, у публікацыях і прамовах выказвалі заўсёды адны і тыя самыя погляды незалежна ад разьвіцьця гістарычных адносін. У 1874 г. Энгельс піша (з прычыны адозвы польскіх эмігрантаў у Лёндане): „Адбудова Польшчы зьяўляецца неабходнай для двух народаў: для немцаў і для саміх расійцаў“. Такім чынам гут ужо няма супроцьстаўленьня Эўропы і Польшчы—Расіі, Польшча ўжо патрэбна ня толькі для эўрапейскай і асабліва нямецкай дэмакратыі, але аднолькава і для Расіі.

Яшчэ далей аднак ідуць тварцы навуковага сацыялізму ў лісьце, пасланым да польскіх сацыялістаў у 1880 г. з прычыны сьвятаваньня гадавіны ліс ападаўскага паўстаньня ў Жэневе, даводзячы, што барацьба палякаў „павінна зьліцца з імкненьнямі нашых расійскіх братоў“. Як бачым, польская справа ў поглядах Маркса і Энгельса зьліваецца ўжо са справай расійскай рэвалюцыі.

Нарэшце, у публічным выступленьні Энгельса (ужо пасля сьмерці Маркса). У 1898 г. у яго ўступе да „Камуністычнага Маніфэсту“, маем апошні радыкальны паварот у поглядах на польскую справу. Сапраўды Энгельс у гэтай прадмове ўспамінае ізноў рэвалюцыйную ролю паўстанчай шляхты ў мінулым, у адносінах да Эўропы пішучы, што Польшча „ад 1792 г. зрабіла для справы рэвалюцыі больш“, чымся Італія, Нямецчына і Вэнгрыя, але далей піша: „шляхта (польская) не патрапіла ані захаваць, ані атрымаць незалежнасьці; для буржуазіі зьяўляецца яна сёньня, прынамсі, чужой. Можа яна быць здабыта толькі маладым польскім пралетарыятам, у яго руках зьяўляецца яна бяспечнай“.

Калі ўспомнім, што ў 1847 г. у самым „Камуністычным Маніфэсьце“ Маркс і Энгельс казалі, што камуністы падтрымліваюць у Польшчы партыю, якая „у аграрнай рэвалюцыі бачыць умовы здабыцьця народнай незалежнасьці“, што і пазьней ня раз адзначалі, наогул рэвалюцыйна-дэмакратычны характар паўстанчага руху ў самой Польшчы, а не толькі сярод эміграцыі, то ў вышэй сказаных словах прадмовы Энгельса, у яго сьцьвярджэньні, што шляхта не патрапіла ані захаваць, ані здабыць незалежнасьці маем сапраўды сьцьверджаньне гістарычнага банкруцтва шляхты, якая аграрнай рэвалюцыі, рэвалюцыі дэмакратычнай выклікаць не патрапіла, гэтай рэвалюцыі якую мелі на ўвазе Маркс і Энгельс і якая была ўмовай атрымання Польшчай незалежнасьці.

Няма ў гэтым нічога дзіўнага, што Энгельс так пісаў пасля практыкі і вынікаў усіх шляхоцкіх паўстаньняў, тым больш што ўжо даўней Маркс і Энгельс мелі на гэтым пункце сумненьне і крытычныя погляды, якіх публічна ня выказвалі, але паведамлялі сабе ўзаемна ў лістох, як аб гэтым сьведчыць выданьне іх карэспандэнцыі. (Brietwechsel).

Так, напрыклад, у лісьце ад 23 мая 1851 г. Энгельс пісаў Марксу між іншым:

„Чымся больш разважаю над гісторыяй, тым больш робіцца для мяне ясна, што палякі зьяўляюцца *nation foutue* (народам ужо да нічога), які толькі датуль можа служыць за прыладу, пакуль сама Расія ня будзе захоплена вірам аграрнай рэвалюцыі. Ад гэтага моманту Польшча ўжо ня будзе мець ніякай падставы існавання...

„На шчасьце ў Новай Рэйнскай Газэце (якую рэдагаваў Маркс і Энгельс у часе рэвалюцыі 1848-9 г. А. В) ня прынялі мы адносна Польшчы ніякіх іншых пазытыўных абавязкаў, апрача абавязку няухільнага яе адбудаўнення ў належных граніцах—і то пад умовай, (правядзеньня ў ёй) аграрнай рэвалюцыі. Я пераконаны, што гэта рэвалюцыя цалкам адбудзецца раней у Расіі, чымся ў Польшчы, дзякуючы нацыянальнаму характару і больш развінутым буржуазным элементам Расіі. Што значыць Варшава і Кракаў у адносінах да Пецярбургу, Масквы, Адэсы і г. д. і г. д!“

Як даслоўна спраўдзілася гэтае прароцтва, што аграрная рэвалюцыя адбудзецца раней ў Расіі, чымся ў Польшчы?

Кіраўнік Інстытуту Маркса і Энгельса тав. Разанаў, які ў кніжцы пад назвай „Маркс і Энгельс аб польскім пытанні“ сабраў усе іх погляды аб гэтай справе падаўшы вялікую частку вышэй паказанага лісту дадае: „але і пазьней паўставала ў думках Маркса і Энгельса сумненьне наконт правільнасьці іх старых поглядаў. Каб яе вырашыць, трэба вывучыць грунтоўна польскае пытаньне“.

3. Крытыка польскіх дэмакратаў

Паміж сьцьверджаньнем Энгельса ад 1851г., што аграрная рэвалюцыя адбудзецца раней у Расіі, чымся ў Польшчы і яго сьцьверджаньнем банкруцтва шляхты на арэне адшуканьня незалежнасьці (1892 г.) існуе беспасрэдная, блізкая сувязь, якую некалькі год пасля Роза Люксембург ахарактарызавала як унутраныя супярэчнасьці польскіх паўстаньняў. На чале гэтых паўстаньняў стаяла шляхта, а пасьпех паўстаньня вымагаў аграрнай рэвалюцыі, гэта значыць, рэвалюцыі супроць шляхты. Маркс і Энгельс ставілі гэта як умову адбудаўнення Польшчы. Але што азначае аграрная рэвалюцыя? Уся гістарычная практыка—сялянскія войны, Хмяльніцкі, Пугачоў, Вялікая Француская Рэвалюцыя, бунт Шэлі ў Галіцыі, сялянская рэвалюцыя ў Расіі ў 1905, 1917-18 г., сялянскія бунты ў Заходняй Беларусі супроць польскай шляхты ў 1924-25 г. і г. д. і т. п.—паказваюць, што аграрная рэвалюцыя гэта: падпальваньне маёнткаў, забойства шляхты і г. п. брыдкія, зусім не рамантычныя рэчы.

З гэтых супярэчнасьцяў узьнікалі супярэчнасьці ў лягеры самых шляхэцкіх паўстанцаў, якія вялі да больш вострай крытыкі і сутычак Маркс і Энгельс у сваіх публічных выступленьнях ня лічылі патрэбным крытыкаваць польскія паўстаньні. Гэтыя паўстаньні выканалі сваю ўнутраную рэвалюцыйную ролю, гэта значыць сваю ролю шчыта эўрапейскай дэмакратыі супроць царскай Расіі нават тады, калі-б былі апэрацыямі чыста мілітарнымі, ня грознымі для панаваньня шляхты, не звязанымі з усялякімі дэмакратычна-рэвалюцыйнымі лэзунгамі, як гэта было ў паўстаньні 1830-31 г. Наадварот, яны павінны былі падтрымліваць гэтыя паўстаньні звязваючы іх з дэмакратычным сацыялістычным рухам, ахутваючы яе адзнакай дэмакратыі, бо гэтыя паўстаньні і адбудаўненьне Польшчы былі звязаны з імкненьнямі да разбурэньня палітычна-дзяржаўнага ладу ва ўсёй тагачаснай Эўропе, незалежна ад таго, які сацыяльны характар мелі паўстаньні ў самой Польшчы. І тым больш павінны

былі падтрымліваць як паўстаньне, якое абвяшчала лёзунгі дэмакратыі, так асабліва тую партыю сярод паўстанцаў, якая ішла найдалей у справе сялянскай рэвалюцыі. Калі тав. Ясінскі *сёння* лічыць, што ня можна крытыкаваць польскіх паўстаньняў, ані выкрываць іх клясава-шляхоцкага характару дзеля таго, *што тады* Маркс і Энгельс ахвотлі іх знакам дэмакратыі і сваёй публічнай сымпатыяй, то даказвае толькі, што слаба яшчэ ен умее апэрыраваць марксысцкім мэтадам.

Але тое, чаго *сёння* яшчэ досыць т. Ясінскаму, не магло ўжо *тады* быць выстарчальным для польскіх дэмакратаў, якія хіба-ж не маглі і не павінны былі глядзець на паўстаньне вачыма Маркса і Энгельса з пункту гледжаньня значэньня паўстаньняў для рэвалюцыі *загранічай*. Чымся больш шчырымі былі яны дэмакратамі, чымся больш блізка стаялі да народных мас, чымся больш звязвалі лёс Польшчы з лёсам сялян, як кс. Сыцегенны, як грамада „Польскі Люд“ і г. п., тым больш жадалі аграрнай рэвалюцыі *ў самой Польшчы*, тым мацней, тым больш палка крытыкавалі паўстаньні.

Ужо Касьцюшка і сучасныя яму шляхоцкія дэмакраты мелі сьведомасьць унутраных супярэчнасьцяў паўстаньняў. Вось як Кожан, на падставе дакумантальных крыніц, перадае гутарку Касьцюшкі з І Осолінскім, якому даваў інструкцыі для выкананьня дыплёматычнай місіі пры Венскім двары:

Касьцюшка „баіцца найбольш каб Расія і Прусія не забытвалі эўрапейскай думкі, дыводзячы, што польскія паўстаньні зьяўляюцца падобнымі да францускай рэвалюцыі. Пры цемры, нэндзы і азьвярэнні сялян у Польшчы, мела-б падставу боязкасьць, што высунуць свае жаданьні і надзею так далёка, як у Францыі, а зусім беспадстаўнай была-б думка, што рэвалюцыя, якую выклікаў чужацкі ўціск і ў якой першымі апыкунамі зьяўляецца шляхта, *можна імкнуцца да такога становішча, якое б зьнішчыла ўласны быт правадыроў* (падкрэсьленьне А. В.). Узбраеньне сялянскіх мас сталася неабходным толькі дзякуючы няўмернаму перавазе непрыяцельскіх сіл — гэтае самае, нарэшце, рабіў цар у Нідэрляндах“ і г. д.

Паўстаньне 1831 г. крытыкавалі Прондзынскі і Бем, крытыкавалі яе тагочасныя гісторыкі і радыкалы, як Махнацкі і Міраслаўскі, „дзеля таго—як пісаў Ліманаўскі—што не адважыліся (правадыры) на сьмелае пасоўваньне, баючыся народнага руху“. Вось, шчырыя дэмакраты крытыкавалі нават так востра, што спакусіўся гэтым Балеслаў Ліманаўскі, як цяпер спакушаецца крытыкай тав. Ясінскі.

У сваёй „Гісторыя Польскай Дэмакратыі“ Б. Ліманаўскі апавядае, як гэта Цэнтралізацыя Дэмакратычнага Таварыства (на эміграцыі) паставіла цэлы шэраг пытаньняў праграмага і тактычнага характару, на якія адказвалі сэкцыі і адзіночныя сябры і вось як піша:

„Пытаньне шостае: што зьяўляецца прычынай дарэмнасьці дасюлежных патугаў за адшуканьне незалежнага існаваньня Польшчы і якія сродкі для гэтай мэты сапраўды карысныя трэба прыняць на будучыну?—выклікала *вострую крытыку*—і скажам вельмі часта несправядлівую, мінулых патугаў вызваленьня з-пад чужога ярма. Цэнтралізацыя, падводзячы вынік гэтым думкам, значна іх паслабіла і спрабавала вярнуць да належнай меркі. Не асудзіла яна *так бязьлітасна*, як некаторыя сэкцыі ні Канстытуцыі 3 мая, ні 4-гадовага Сойму, ні Касьцюшкаўскага паўстаньня“.

Можна сабе ўявіць якой вострай і бязьлітаснай была тая крытыка „некаторых сэкцый“ паколькі б'е яна так моцна нават сацыялістага з ППС Балеслава Ліманаўскага!

А тав. Ясінскі? Нацыянальны сацыялісты Ліманаўскі абураюся на вострую крытыку паўстанняў шмат гадоў перад тым, калі ня было яшчэ Вялікай Рэвалюцыі пралетарыату ў Расіі, а Польшча аставалася прыгнечанай трыма акупанцкімі манархіямі Тав. Ясінскі абураецца цяпер, у пэрыядзе, калі непадлеглая фашыстаўская Польшча, пагражае яго пралетарскай Бацькаўшчыне, Савецкаму Саюзу! І як ён абураецца! прашу паслухаць:

„Крытыка т. Зьдзярскага“ зьяўляецца шкоднай тым больш, што ствараючы фальшывую праўдападобнасьць, нібы-та камуністы хоць укосна спрабавалі *бараніць палітыку Мураўёва-Вешацеля*“ і г. д.

Спрабавалі *бараніць палітыку Мураўёва-Вешацеля!!* (праз фальшывую праўдападобнасьць, хоць-бы ўкосна).

Мы не належым да тых, што баяцца моцных слоў і напэўна тав. Зьдзярскі ня будзе скардзіцца на гэта, хоць павінны прызнацца, што абвінавачаньне зьяўляецца такім нязвычайным, што па адрасу таварышоў яшчэ падобнага моцнага абвінавачаньня мы ня чулі. Цікавіць нас аднак ня моцнае слова, але толькі тое, што за кім хаваецца. А хаваецца за імі пратэнзія тав. Ясінскага, што т. Зьдзярскі ня хоча верыць ва ўдзел шмат сялян у паўстанні, праўдзівей, лічыць разам з намі, што сярод гэтых сялян было шмат дворскай службы, парабкоў і лёкаў, якія ішлі паводлуг жаданьня паноў, і ня надта абураецца на тых польскіх і беларускіх сялян, якія выступалі супроць паноў. Такім чынам, зварочваемся ізноў, але на гэты раз ужо у 1928 г. і г. д.—да тэй далікатнай справы ўнутраных супярэчнасьцяў паўстаньня, да справы аграрнай рэвалюцыі, якая павінна была пачаць і якой не магло пачаць паўстаньне 1863 г., як і паўстаньне 1846 г. Вось у нацыянальнай патрыястычнай літаратуры аб гэтым далікатным пытаньні можна гаварыць толькі тады, калі ідзе гутарка аб Баргошу Главацкім і іншых сялянах, якія ішлі у паўстаньне (не зьмяняючы ні на волас шляхоцкага характару паўстаньня). У той самы час аб сялянах, якія, згодна жаданьняў Маркса і Энгельса, а таксама з надзеямі шчырых польскіх дэмакратаў з пралетарска-жаўнерскага лягеру, якім была грамада „Люд Польскі“, ішлі да аграрнай рэвалюцыі, гэта значыць, палілі маёнткі і забівалі паўстанчую шляхту (Галіцыйскія забойствы 1846 г.),—аб такіх сялянах можна гаварыць толькі як аб прыладзе захопіцкіх урадаў, ня маючых аніякай клясавай прычыны і аніякай гістарычнай падставы паліць маёнткі і забіваць шляхту.

Паглядзім, як да гэтай справы адносяцца камуністы. Тав. Домбаль у 1921 г. напісаў брашурку пад назвай: „Якой Польшчы хочаш селянін?“. Вось аўтар гэтай брашуркі, не баючыся абвінавачаньня, нібыта „меў ствараць фальшывую праўдападобнасьць, спрабуючы ўкосна бараніць палітыку аўстрыйскіх Мураўёвых-Вешацелей“, ня толькі апраўдвае бунт Шоті, але нават ахутвае яго пэўнымі адзнакамі гістарычнай справядлівасьці. Ці добра зрабіў? Нам, здаецца, што так, бо калі ў часе няволі Польшчы можна было яшчэ ў пэўнай ступені апраўдваць нацыянальную літаратуру на тэму 1846 г. (у кожным выпадку ня моі гэтую літаратуру апраўдваць польскі марксысты), то ў 1921 г. трэба было і цяпер ўзьнясьці да годнасьці рэвалюцыйнай традыцыі галіцыйскія забойствы 1846 г.

Так падыйшоў да гэтае справы тав. Домбаль. Але т. Домбаль быў ужо рэвалюцыйным селянінам перш чымся стаў камуністам. А як падыходзіць да гэтых спраў дробна-мяшчанскі інтэлігент?

У 1925 г. калі ў Заходняй Беларусі ў часе партызанскай вайны сяляне палілі двары і стралялі ў паноў, Домбскі напісаў праклямацыю, у якой бачыў у гэтым руху не аграрную рэвалюцыю, але „анархію“,

„бандытызм“, „адзічаньне“. Гэты нібыта рэвалюцыянэр не сароміўся нават таго, што яго погляд на гэты рух ішоў побач з буржуазнымі нацыянальнымі паклёпамі на беларускіх сялян паўстанцаў!

Так захоўваецца дробна-мяшчанскі інтэлігент.

V. Пад варожым уплывам дробна-мяшчанства

I. Чужы мэтад

Згодна са сваёй „пэдагагічнай мэтай“, каб зьменшыць працу „універсытэцкай моладзі“ доўгім адшукваньнем найбольш характэрных дакумантаў, выдаўцы памяненай кніжкі дадалі яшчэ да жандармскіх матар’ялаў адозву Цэнтральнага Нацыянальнага Камітэту ад 22 студзеня 1863 г., якая заклікала да аружжа „народ Польшчы, Літвы і Беларусі“ таксама адозву Правінцыяльнага Часовага Ураду на Літве і Беларусі, якая між іншым казалася, што „гэта польская зямля, а не маскоўская“.

Дзіўна, што выдаўцы гэтай кніжкі не дадалі яшчэ ўсяго, што казалі і пісалі Маркс і Энгельс аб неабходнасьці адбудаваньня Польшчы ў межах 1772 г. Было-бы гэта згодным з іх „пэдагагічнай мэтай“, зьмяншаючы працу моладзі ў адшуканьні дакумантаў, каб даведацца пра погляды тварцоў навуковага сацыялізму на 1863 г. Аднак прадаць ён хто-ж бы даказаў, як урачыста сыцьвярджае тав. Ясінскі, „што погляды Маркса і Энгельса зьяўляюцца памылковымі“? Аб гэтым відаць ніхто ня меў-бы адвагі даводзіць. Наадварот, кожны з нас сыцьвердзіў-бы, што мелі яны такія погляды і што гэтыя погляды былі правільнымі. А аўтар французскага ўступу мог бы палчыць у гэтым уступе сабе за гонар, што яго „пэдагагічная мэта“ заключаецца ў тым, каб падаваць моладзі гатовыя гістарычныя дакуманты ў марксысцкім асьвятленьні.

Тав. Ясінскі мае адвагу спасылацца таксама на тав. Леніна. Не зразумеў ён аднак з Леніна найважнейшай рэчы, менавіта, што як марксысты Ленін глядзеў на гэтую справу з дыялектычна-матар’ялістычнага пункту гледжаньня. Гэта значыць, у залежнасьці ад гістарычных умоў, ад умоў часу і месца, і пісаў у 1914 г.:

„Вядома, што Маркс і Энгельс лічылі за бязумоўны абавязак для усей заходня-эўрапейскай дэмакратыі, а тым больш для сацыял-дэмакратыі, дзейнае падтрыманьне прынцыпу незалежнасьці Польшчы. Для 4-га і 6-га пэрыяду дзесятка год мінулага стагодзьдзя, пэрыяду буржуазнай рэвалюцыі Аўстрыі і Нямеччыны, пэрыяду“ сялянскай рэформы ў Расіі пазыцыя гэта была пазыцыяй найбольш правільнай, таксама адзінай пасьлядоўна-дэмакратычнай і пралетарскай. Пакуль народныя масы Расіі і большасьці славянскіх краін спалі глыбокім сном, пакуль у гэтых краінах ня было самастойных, масавых дэмакратычных рухаў, пакуль шляхоцкі вызвалены рух у Польшчы меў вялізнае значэньне з пункту погляду дэмакратыі ня толькі агульна-расійскай, ня толькі агульна-славянскай, але і агульна-эўрапейскай.

„Але калі гэтая пазыцыя Маркса была бязумоўна правільнай для таго пэрыяду, то перастала быць правільнай для 20-га стагодзьдзя. Самастойныя дэмакратычныя рухі і самастойны пралетарскі рух абудзіліся ў большасьці славянскіх краін і нават у адной з найбольш адсталых славянскіх краін у Расіі. Шляхецкая Польшча знікла і ўступіла месца Польшчы капіталістычнай. У гэтых умовах Польшча не магла ня страціць свайго *выключнага* рэвалюцыйнага значэньня.

„Калі ППС спрабавала ў 1896 г. (на Лёнданскім Кангрэсе Інтэрнацыяналу. А. В.) утрымаць пазыцыю Маркса з ішняга *пэрыяду*, азначала гэта ўжо выкарыстаньне *літары* марксызму супроць *сэнсу* марксызму“...

Чуеце т. т. Ясінскі і Гэльтман, як на пачатку 20-га стагодзьдзя, але *пэрад* бальшавіцкай *рэвалюцыі* у 1917 г. патрабавалася ламарксыску, паленінску падаваць „універсытэцкай моладзі“ г. зн. рабочай і сялянскай моладзі для „пэдагагічных мэтаў“ гістарычных факты з „*шляхоцкага*“ (падкрэсьленьне Леніна) вызваленчага руху ў Польшчы?“

Што найбольш важна, цяпер не 1914 г.,—мы знаходзімся ня *пэрад* імперыялістычнай вайны 1914-1918 г., але пасля Кастрычнікавай *рэвалюцыі*, маем ня прыгнечаную Польшчу, але Польшчу незалежную, якая ўціскае іншыя народы, маем не царызм, але Саюз *Сацыялістычных* Савецкіх Рэспублік, а ў гэтым Саюзе—*Сацыялістычную Беларусь Рэспубліку*. Што з гэтага выцякае для марксыстых, для ланіцаў? З гэтага выцякае, згодна з нашым дыялектычным матар’ялістычным мэтадам, што калі ў 1896 і 1914 г., *пэрад* Кастрычнікавай *рэвалюцыі* трэба было на „шляхоцкі“ рух у Польшчы глядзець інакш як даўней, у часы Маркса і Энгельса, то цяпер, пасля Кастрычнікавай *рэвалюцыі*, трэба на польскія справы глядзець, дзеля пэўных прычын, інакш чымся ў гады 1896-1914

Напрыклад. У 1898 г. Роза Люксембург напісала вядомы ўжо нашым чытачом артыкул аб Міцкевічу. У гэтым артыкуле ўзьнімае яна і перадае ва ўласнасьць пралетарыяту *культуру нацыялізму*, дэмакратычным прадстаўшчом якога быў Адам Міцкевіч. Чаму? Бо побач вялікай пекнаты паэзіі была ў ім магутнасьць ахвярнасьці, магутнасьць узлёту да барацьбы з уціскам. Ці Роза Люксембург мела *тады* слухнасьць? Бязумоўна. Бо Польшча тады была прыгнечана, бо тое, што ў Міцкевічу было для нас найбольш каштоўным, было забаронена царызмам, прасьледвалася і г. п. Аб гэтым бачу нацыяналізму Ленін у тым-жа 1914 г. пісаў:

„У *кожным* буржуазным нацыяналізьме прыгнечанага народу ёсьць агульна-дэмакратычны зьмест, накіраваны супроць уціску і гэты воль зьмест мы *бязумоўна* падтрымліваем!.. (падкрэсьленьне Леніна).

А цяпер? Ці Роза Люксембург, як марксыстка магла ў 1928 г. напісаць гэты самы артыкул аб Адаме Міцкевічу, што ў 1898 г.? Відавочна не. Чаму?

Бо цяпер мы маем ня Польшчу прыгнечаную, але Польшчу, якая ўціскае Заходнюю Беларусь. Бо цяпер мы маем не царызм, але *Беларускую Сацыялістычную Рэспубліку*. Бо цяпер *шляхоцкая* аповесьць аб „Пану Тадэвуш“, якая разыгрываецца у Навагрудчыне (а значыцца на Беларусі), мае значэньне твору накіраванага ня супроць царызму, але супроць Савецкай Беларусі, бо цяпер магутны патрыятычны сум Міцкевіча да Літвы перастаў быць зложаданьнем царызму і стаўся выказам польскага імперыялізму і т. д. і т. п. Тое, што 30 год таму назад магло яшчэ мець дэмакратычна-рэвалюцыйнае значэньне, гэта сёньня стала рэакцыйным і Роза Люксембург павінна была-б цяпер падкрэсьліць *рэакцыйны* бок Міцкевіча больш вострым спосабам, чымся зрабіла ў сваім артыкуле аб Талстым, цяпер магла-бы напісаць другі артыкул аб Міцкевічу для пэдагагічных мэтаў КПП. А ці-ж пэдагагічная мэта т. Гэльтмана на Беларусі магла-б цяпер быць інакшай?

Не азначае гэта, відавочна, што трэба ад навучаючайся рабочай і сялянскай моладзі хаваць артыкул Розы Люксембург аб Міцкевічу

1898 г., або погляды Маркса і Энгельса на неабходнасьць адбуда-вання Польшчы ў межах 1772 г., або дакуманты, зьмешчаныя ў кніжцы „1863 г. на Меншчыне“ і г. д. Але справа ў тым, што погляды, якімі т. Ясіньскі і менскія таварышы ўпрыгожваюць гэтую кніжку і само выданьне гэтай кніжкі, а таксама ўсе спрэчкі аб Міцкевічу ня маюць нічога супольнага з марксызмам. Наадварот, у даных канкрэтных гістарычных умовах сыгналізуюць яны пэўныя сацыяльныя і палі-тычныя тэндэнцыі, якіх гэтыя таварышы зусім сабе не уяўляюць, і якія зьяўляюцца выказам гітарэсау пэўных чужых нам і варожых пластоў і кляс, азначаюць небясьпеку, да якой трэба прыгледзецца.

Небясьпечны ўхіл

У Польшчы маем дыктатуру Пілсудзкага. Пад верхаводствам гэтай дыктатуры, згодна з яе капіталістычным характарам расьце імперыялістычная плынь, заахвочваемая звонку капіталістычным сьве-там. У самой Польшчы гэтая плынь знаходзіць між іншым, свой публі-цыстычны і друкаваны выказ у сьцьверджаньнях, што Польшча яшчэ не адбудавана цалкам, яшчэ не аб'яднана, няма Польшчы бяз Літвы і Русі (г. зн. бяз Літвы Беларусі і Украіны), Польшча можа паўстаць толькі ў фэдэрацыі з Літвой, Беларусьсю і Украінай і г. д. і г. п.

Польскі капіталізм узьнік і разьвіваўся у супярэчнасьцях да даў-ных народных рухаў, быў падпайрай панаваньня ў самой Польшчы дзяржаў, якія падзялілі Польшчу, быў менавіта найлепшай падпайрай панаваньня царызму пад расійскай акупацыяй, дзе рос і ўзмацняўся ў арганічнай сувязі з Расіяй. Ужо Энгельс у 1892 г. заўважыў, што новачасная польская буржуазія зьяўляецца чужой у адносінах да нацы-янальнай справы. Дыялектычна гістарычнае разьвіцьцё перавярнула тут усе дагары нагамі. Цяпер буйныя прамысловы, гандлёвы і грашовы капітал у сувязі з зямельнымі магнатамі стаўся п'анэрам руху, які мае мэтай адбудаваць Польшчу найменш у граніцах 1772 г. або Польшчу „ад мора да мора“ ў форме фэдэрацыі з Літвой, Беларусьсю і Украі-най. Таму-ж гэты капітал зараз-жа пасьля маевага перавароту 1926 г. так адразу, амаль бяз рэшткі зьядняўся з дыктатурай Пілсудзкага, якая ўзьнікла як фашыстаўская прылада капіталу.

У гэтым заключаецца сталая пагроза вайны супроць СССР. Фашысцкая Польшча зьяўляецца беспасрэднай пагрозай для дзьвёх нашых саюзных рэспублік, для Савецкай Беларусі і Савецкай Украіны. Вось які знадворны фон, на які трэба наклацьці артыкул т. Гэльтмана аб Міцкевічу (наколькі інакшым ён зьяўляецца ад фону, на якім узьнік артыкул Р. Люксэмбург!), кніжку аб „1863 г. на Меншчыне“ і погляды т. Ясіньскага.

Унутраны фон заключаецца ў тым, што на Беларусі існуюць пласты незадаволеныя савецкай уладай, варожыя нам, з марамі аб пры-ходзе палякаў, польскага войска, якое вызваліла-б іх ад дыктатуры пралетарыяту: гэтымі пластамі зьяўляецца беларускае кулацтва, поль-ска-рэакцыйнае дробна-мяшчанства і каталіцкі клір. Імкненьне гэтых пластоў зьліваецца з імкненьнямі польскіх капіталістаў да межаў 1772 г., якія з гэтай краіны стварылі-б ізноў „польскую краіну“, адар-ваную ад „Масквы“.

Гэтыя тэндэнцыі ў Савецкай Украіне знашлі свой адбітак у ідэ-алёгіі Шумскага, у лезунгу арыентацыі на культуру „цівілізаванага захаду“. А ў Беларусі?

Ці можна сумнявацца ў тым, што польскі фашызм узмацняе, для сваёй атакі на Беларусь, падрыхтоўку таксама і ў галіне культурнай?

Ці можна сумнявацца ў тым, што спрабуе ён пашыраць сваю прапаганду,—набываць сабе пэўную частку розумаў, падрыхтоўваць сабе падатны грунт, між іншым, сярод „універсытэцкай моладзі“. Выдавочна ня можа гэтага рабіць такім самым спосабам, як у Польшчы, шляхам агіднай кампаніі супроць дыктатуры пралетарыату у часопісах, брашурах і г. п. Які-ж павінен быць кірунак гэтай прапаганды, якая павінна падрыхтаваць духоўны грунт для польскага нападу на Беларусь? Кірунак уласна такі самы, які мае кніжка „Паўстаньне 1863 г. на Меншчыне“—ахутаць сымплагіяй, адсвежыць лезуні: „прэч з Масквой“ абдурыць розумы гэроістам паўстанцаў, якія змагаліся за федэрацыю Польшчы, Літвы і Русі, даць гістарычнае апраўданьне паходу Пілсудскага на Менск (і Кіев). Вось якой „пэдагагічнай мэце служыць аб'ектыўна, незалежна ад суб'ектыўнай волі аўтараў, выданьне такога тыпу, як гэтая кніжка. Трэба быць аб'ектыўным, як найбольш аб'ектыўным, даць толькі сухія матар'ялы, самыя матар'ялы! Напісаць усгуп, што гэта для палячэньня працы унівэрсытэцкай моладзі. Дадаць дзьве адозвы паўстанцаў, якія пааітуюць за мэты так цяпер блізкія Пілсудскаму. „прэч з Масквой! Польшча гэта краіна не маскоўскі! Народзе Польшчы, Літвы, Русі! Толькі бяз жаднага гістарычнага высьвятленьня! Марксысцкае высьвятленьне паказала б, што рэвалюцыйнае ў 1863 г. зьяўляецца контр-рэвалюцыйным у 1927 г. Дык бяз жаднага гістарычнага высьвятленьня, бяз жаднай крытыкі! І тады, жадаючы або не жадаючы служыць „пэдагагічнай мэце“, якая зьяўляецца мэтай Пілсудскага. А калі хто спрабуе гэтую кніжку, гэты такі „аб'ектыўны“, такі „навуковы“ дакумант крытыкаваць і нават сказаць, што гэта „непатрэбная кніжка“ (замест сказаць: небясьпечная, шкодная кніжка для унівэрсытэцкай моладзі), дык знойдзецца які-не-удзь бязглузды польскі бальшавік, а-ля Ясінскі, і крычыць: „прэч ад крытыкі! гэта сьвятое! гэта недатыкальнае! Вось-жа Маркс, Энгельс, Ленін і г. д.

А калі яшчэ дадаць, што Міцкевіч быў сацыялістам! Сацыялістам Міцкевіч надасць „суму“ Пілсудскага, суму польскіх капіталістаў па межах 1772 г., па федэрацыі „Польшчы, Літвы і Русі“, бляск свайго ўласнага суму да „Літвы, айчыны мае“, апраменьіць яе сваёй цудоўнай паэзіяй, сваім вялікім сэрцам.

Не патрабуем дадаваць, што ні т. Гэльтман, ні т. Ясінскі, ні выдаўцы гэтай кніжкі ня дзейнічалі па загаду ці даручэньні ворагаў партыі і савецкай улады. Зьяўляюцца яны проста бязьведнымі, несьведомымі прыладамі таго дробна мяшчанскага напору, які зрабіў з іх польскае выданьне украінскай шумскіяды.

С. П. Токмачев

О Сельско-Хозяйственной Академии

Белорусская с.-х. Академия в Горках состоит из 4-х факультетов: 1) агрономического, 2) лесного, 3) землеустроительного, 4) мелиоративного.

На 1-е октября 1927 года в Академии числится 1417 студентов и 120 научных работников. Бюджет Академии в этом году составляет 741293 руб. по текущим расходам и 75000 р. по строительству, или в сумме—816293 р.

Если принять в среднем государственные расходы по содержанию одного с.-х. Техникума в 10000 р., при 6-ти преподавателях и 90-100 учащихся, то с.-х. Академия оказывается равной 20-ти средним с.-х. учебным заведениям.

Невольно возникает мысль—нужно ли для сравнительно небольшой Республики столь громоздкое и дорогое стоящее учебное заведение и не слишком ли оно обременяет государственный бюджет и вызывает ли его существование действительными потребностями сельского хозяйства.

Для БССР, сельское хозяйство которой представляет своеобразные черты и которое переживает период реконструкции, т. е. коренной ломки старых хозяйственных форм, в с.-х. учебное заведение, повидимому, нужно, но не в той форме, в какой оно существует.

Прежде всего вызывает сомнение *целесообразность структуры Академии, в частности существование мелиоративного и землеустроительного факультетов*.

Как бы не развивались у нас землеустройство и мелиорация, но соответствующие специалисты высшей квалификации потребуются в очень ограниченном числе. Мелиоративное дело не пострадает, если непосредственными производителями работ будут опытные гидротехники со средним образованием, а количество инженер-гидротехников будет ограничено числом потребных окружных мелиораторов и центрального аппарата НКЗ. При 8-ми округах в Республике для Окрземотделов нужно максимум 16 инженеров, при соответствующем штате техников на районах. Если определить потребность центрального ведомства в такую же цифру, то для Белоруссии достаточно 32 инженер-гидротехника. При 5-ти амортизации ежегодное пополнение инженерно-гидротехнического состава выразится не более 2-х лиц. Академия же будет давать следующее количество инженеров: в 1927 году—28, в 1928 г.—33, в 1929 г.—23, в 1930 г.—14, а в среднем—24.

Итак при ежегодной потребности в 2-х специалистах высшей квалификации для пополнения кадра Академия будет давать 24 инженера (не считая параллельных выпусков культур-техников). Такое резкое несоответствие указывает на то, что выпускаемых из Академии инженер-гидротехников придется использовать на технических должностях, носящих исполнительный характер. Но целесообразно ли использовать инженерный персонал для работ по нивелировке, непосредственному надзору за простейшими земляными работами или даже

для проектирования несложных осушительных работ на небольших площадях, если все эти работы с успехом выполнит кадр техников под общим наблюдением и контролем инженера. Специалисты высшей квалификации нужны лишь в работах, носящих направляющий, организационный характер, там, где требуется достаточно глубокое научно-теоретическое обоснование. Применительно к мелиоративному делу это будут: 1) изыскания и исследования, 2) построение перспективных планов, 3) составление сложных проектов в крупном масштабе, 4) проверка, контроль и наблюдение за работой массового технического персонала и управление его деятельностью.

Развитие мелиорации, в которых большую долю участия должно принять на себя государство (на 1-ти миллионов на госбюджет приходится за пятилетие около 10-ти миллионов), будет зависеть в первую очередь от реальных возможностей общегосударственных финансов. Все еще остающаяся неопределенность проблемы внешнего рынка, необходимость крупных вложений в тяжелую индустрию, слабый темп эволюции мелкого распыленного крестьянского хозяйства едва ли позволят фактически направить столь значительные средства на государственные мелиорации, возмещающие затраты весьма медленно. Как следствие этого возможен более слабый темп развития мелиорации, а значит и обострение перепроизводства технических сил.

С точки зрения общегосударственных средств перепроизводство технических сил в БССР не составляет еще особо отрицательного явления, если изысканный технический персонал можно перебросить в соседнюю Советскую Республику, напр. в РСФСР. Это конечно, так. Но есть ли смысл подготавливать в Белоруссии для РСФСР инженерно-гидротехнический персонал, когда в Москве имеется Тимирязевская Академия с отлично оборудованным мелиоративным факультетом. Конечно — нет, но есть смысл сделать обратное. Как выше сказано, для БССР нужно весьма незначительное количество инженер-мелиораторов при основном кадре гидротехников со средним образованием, количество, которое Республика всегда сможет получить из Москвы, путем командирования туда своих стипендиатов. Подготовка, даваемая студентам мелиоративного факультета Тимирязевской Академии, окажется выше сравнительно с Горьким, благодаря более богатому оборудованию и более высоко квалифицированному профессорскому персоналу в Москве. Крайняя бедность наших ученых-специалистами-профессорами создает концентрацию их в больших городах, где они находят себе гораздо больший заработок (по совместительству в различных учреждениях), чем тот, который им может предложить одно учебное заведение, расположенное в глуши, хотя бы и практикующее систему повышенных ставок.

Горькая Академия едва ли сможет привлечь действительно крупных ученых по узким специальностям. С этой стороны мелиоративный факультет в Горьком перспектив не имеет. На гастролирующих же профессорах строить учебное заведение нельзя. Поэтому существование мелиоративного факультета в составе Академии следовало бы признать излишним и приступить теперь же к постепенной его ликвидации, а часть затрачиваемых на него средств обратить на улучшение постановки в Белоруссии среднего гидротехнического образования и учреждение стипендиального фонда в Тимирязевской Академии для подготовки ежегодно нескольких инженер-гидротехников.

Сказанное выше по отношению к мелиоративному факультету в значительной степени относится и к землеустроительному. Различие заключается лишь в том, что землеустройство будет развиваться более

быстрым темпом сравнительно с мелиорацией, а также в том, что в землеустройстве вовсе не нужны особые специалисты землеустроители.

Землеустроительный процесс (в широком смысле этого слова) должен начинаться организационной деятельностью агронома-экономиста (это сама по себе уже широкая специальность), технически он проводится землемером (другая специальность, имеющая совершенно иное обоснование) и, наконец, он получает окончательную санкцию в судебных земельных органах (3-я специальность, имеющая юридические основы). Попытка объединить в одном лице землеустроителя три вполне различных специальности. 1) агронома, 2) землемера и 3) юриста способна дать лишь отрицательные результаты. Эта энциклопедичность землеустроителя отразилась, как нельзя более ясно на учебном плане землеустроительного факультета с-х. Академии. Все предметы этого факультета можно разбить на следующие группы

I. Обще-образовательные знания

1. Высшая математика
2. Физика
3. Ботаника
4. Общая химия
5. Белорусский язык
6. Иностранный язык
7. Военное дело
8. Полит. экономия
9. История партии
10. Исторический материализм

III. Землемерные знания

1. Геодезия
2. Топографическое черчение
3. Землеустроительное проектирование
4. История землеустройства и переселения
5. Переселение и колонизация
6. Кадастр и земельная регистрация
7. Распланирование населенных мест при землеустройстве

V. Лесоводственные знания

1. Лесная таксация и лесоустройство

II. Агрономические знания

1. Кормодобыwanie и животных
2. Агрономическая бонитировка почв
3. Основы общего и частного земледелия
4. С-х. экономия
5. Общая и земельная статистика
6. С-х. земельная таксация
7. Организация сельского хоз.
8. Аграрная политика и история земельных отношений
9. Экономика землеустройства
10. Организация землеустроительных работ и методы составления перспективных планов землеустройства (?)

IV. Юридические знания

1. Учение о праве и государстве
2. Земельное право и судебный процесс
3. Землеустроительный процесс и организация земельных установ
4. Землеустроительное право

VI. Инженерно-мелиоративн. зн

1. Механика и гидравлика
2. Геология с гидрогеологией
3. С-х мелиорации и водоснабж.
4. С-х. постройки и дороги

Итак шесть разнородных и чрезвычайно далеких друг от друга отраслей знания — по принципу всею по немногу и как следствие — ничего в результате, *в смысле какой-либо специальности.*

„Всезнайки“ — тип бесполезный в практической жизни, т. к. поверхность никогда не составляла положительного качества практического работника. Наш пессимистический прогноз в данном случае не может быть обоснован фактами, т. к. достаточного опыта по применению подготовленных вышеуказанным путем землеустроителей мы еще не имеем. Однако к результатам этого опыта относимся скептически. Мы полагаем, что землеустройство настолько сложное мероприятие, что к выполнению его в целом всегда придется привлекать представителей нескольких специальностей и, главным образом, агронома, с работы коего начинается землеустройство и деятельностью которого оно заканчивается (организация новых хозяйственных форм на землеустроенных площадях).

Вместо создания особой землеустроительной специальности следовало бы в агрономических школах усилить экономический цикл путем введения в него вопросов, связанных с землеустройством и параллельно создать землемерные техникумы для подготовки *только-яких землемеров-практиков, работающих в контакте с агрономом и под его ответственностью за общий успех землеустройства.*

Землеустроительный же факультет с нашей точки зрения целесообразно было бы закрыть.

Таким образом Академия приводится к нормальному виду в составе двух *факультетов — агрономического и лесного.*

Вопрос о лесном факультете временно следует оставить открытым, т. к. все зависеть будет от того, какое направление примет в ближайшие годы лесное хозяйство. Если оно попрежнему будет состоять в лесозэксплоатации, то, конечно, едва ли нужно для него значительно число специалистов с высшим образованием и лесной факультет окажется излишним в составе Академии. Напротив, если лесному хозяйству будет придан интенсивный уклон, т. е. будет приступлено к рациональному ведению лесного хозяйства, то с.-х. Академия могла бы послужить для этого дела выпуском необходимых лесоводов.

Что касается *агрономического факультета, то его нужно коренным образом реформировать.* Основной недостаток постановки *дела* в Академии заключается прежде всего в чрезвычайной многопредметности. *Агро-фак Академии имеет 30 кафедр, тогда как напр. агрономическое отделение Киевского Политехнического Института (до военной период) обходилось, и довольно успешно, 20-ю кафедрами.* Число же дисциплин, изучаемых на агро-факе Академии, выражается в еще большую цифру. Так Академия обязывает студента пройти следующие науки (секция растениеводства):

- 1) физика, 2) химия неорганическая, 3) зоология, 4) ботаника, 5) геодезия, 6) полит. экономия, 7) основы государственного и хозяйственного права, 8) высшая математика с вариационной статистикой, 9) белоруссоведение, 10) военные науки, 11) иностранный язык, 12) история ВКП, 13) химия органическая, 14) химия аналитическая, 15) метеорология и климатология, 16) геология с минералогией, 17) почвоведение, 18) микробиология, 19) анатомия и физиология домашних животных, 20) физиология растений, 21) с.-х. машиноведение, 22) исторический материализм, 23) *история евреев XIX века*, 24) агрономическая химия, 25) общее земледелие, 26) общая зоотехния, 27) с.-х. экономия, 28) с.-х. энтомология, 29) фитопатология, 30) садо-

водство и огородничество, 31) электрификация, 32) кооперация, 33) статистика, 34) частное земледелие, 35) частная зоотехния, 36) организация сельского хозяйства и счетоводства, 37) селекция и генетика, 38) опытное дело, 39) луговое хозяйство и культура болот, 40) садоводство, 41) с.-х. и химическая технология, 42) аграрная политика и государственные мероприятия в области сельского хозяйства.

Итак в 4 года—42 научных дисциплины. Этот учебный план, несомненно, гарантирует государству такого агронома, который для себя, для практики будет во всем основан. К такому выводу приходится прийти в особенности, если принять во внимание слабую подготовку поступающих в Академию студентов и крайнюю теоретичность построения профессорами своих учебных курсов. Положение отличается еще более господствующей в Академии лекционной системы преподавания, при которой лектор имеет возможность изложить массу учебного материала, превращая учащихся в пассивных слушателей. Благодаря этому обязательные курсы превращаются в галерею страниц требующих от студентов чрезмерного напряжения. Эти книжные сведения, часто бесконечно-далекие от местной сельско-хоз. действительности, улетучиваются у студента сразу же после сдачи соответствующего зачета. В результате из учебного заведения, столь горючего стоющего страниц, выходят люди часто практически—беспомощные и физически надломленные больные. Первое, что необходимо, сделать это—уменьшить число учебных предметов, соответственно и число кафедр. Так напр. группа ботаники в Академии представлена следующими кафедрами: 1) ботаника, 2) физиология растений, 3) фитопатология и микробиология. Вполне возможно уложиться в две кафедры: 1) морфология и систематика растений и 2) физиология и микробиология. То же также—зоология и энтомология без особого ущерба для дела можно объединить в одну кафедру. При наличии в учебном плане отдельных предметов—почвоведения и общего земледелия ничем не оправдывается существование особого предмета—агрономической химии. Общее земледелие, частное земледелие, луговое хозяйство и культура болот, селекция и генетика легко объединяются в две кафедры: 1) общего и 2) частного земледелия. Максимум в три кафедры, если даже выделить в особую дисциплину луговое хозяйство, не вызывает ни одного сомнения. Трудно мотивировать и всю выделение в особую кафедру статистики. В с.-х. учебном заведении этот предмет во всяком случае вспомогательный. Группа обществоведения представлена следующими предметами: 1) полит. экономия, 2) государственное и хозяйственное право, 3) история ВКП, 4) исторический материализм, 5) история евреев XIX века, 6) аграрная политика. Большинство из этих предметов изучается, как известно, и в средней школе. Нужно, поэтому, выяснить, где же место этим предметам. Если в средней школе—то не надо загружать ими учебный план ВУЗ'а, если изучать их в ВУЗ'е, тогда надо разгрузить среднюю школу. В противном случае создается лишь трата времени и средств тем более, что эти предметы занимают в учебном плане значительное место.

Таким образом даже самый беглый обзор учебного плана агрономического факультета Академии указывает на возможность сокращения кафедр, не говоря уже о сокращении учебных предметов.

Учебный план Академии ясно рассчитан на энциклопедистов, подготовляемых в сущности только к научно-исследовательской работе. С такой целью установкой школы согласиться нельзя. Если

у нас имеется Научно-Исследовательский Институт, с широким доступом в него аспирантов, то едва ли целесообразно Академии ставить задачу подготовки ученых теоретиков.

Не масса лабораторных ученых нужна сейчас жизни. Достаточно, если таковые будут исчисляться единицами. От этого, между прочим, наука только выиграет. Сельскому хозяйству нужны люди дела, практики, с достаточно глубоким научным фундаментом по своей специальности, нужны живые работники, воспитанные на познании местного сельского хозяйства и способные реконструировать его с наименьшими затратами. Академия же, с ее 42-я научными дисциплинами, стремится выпустить теоретика агронома в мировом масштабе — тогда как нам нужен белорусский агроном практик.

Государство платит ежегодно на Академию свыше 800000 руб., а мы, работники на местах, не можем во всей Белоруссии вот уже пятый год найти ни одного агронома, который смог бы организовать сыроварню или маслодельню с выделкой сколько-нибудь сносного экспортного масла. Как это ни печально, но, к сожалению — это факт. Факт — о котором трудно спокойно говорить. Ведь если Академия дает людей не способных практически организовать и наладить процесс с/х производства, люди, абсолютно лишенные каких-либо практических умений — то к чему же сводится работа средней и низовой сети с/х образования, т. е. техникумов и профшкол, как не к передаче тоже книжных теоретических сведений. И эти школы будут выпускать, в свою очередь, «техников» и «мастеров», начавших только книжными знаниями и лишенных навыков и умений в с/х производстве.

В области скотоводства и молочного хозяйства, отрасли столь важной для Белоруссии, создается, напр., следующее положение: для того, чтобы сдвинуть это дело с мертвой точки, приходится срочно поднять вопрос о командировании агитацию хотя бы 5–6 чел., окончивших с/х Техникум для подготовки первоначального кадра инструкторов — практиков. Командировать именно и из Академии, ибо отсюда пошлют людей опять в лабораторию для изобретения в респираторных опытах, с тем, что командированные, вернувшись, вновь засядут в лабораторные нетра исследовать историческое происхождение ноги лошади. Нет, — только не из Академии и только не в лабораторию, не в кабинет. Надо послать молодых людей, не потерявших еще интереса и чувства действительности, т. е. не окончательно «заучившихся», и послать прямо на какую-нибудь ферму, на образцово поставленный маслодельный завод Германии, Дании или Швеции. Эти единицы, пройдя практическую школу датской маслодельни, быть может смогут, вернувшись к нам, создать необходимое ядро практиков, послужить той закваской, без которой сейчас немислимо работать за полным отсутствием у нас технического инструкторского персонала.

Вот результаты, к которым приводит неправильная целевая установка Академии (вернее полное отсутствие таковой установки), ее учебные планы и методы преподавания — далекие от требований практической жизни. Академия в ее современном состоянии напоминает машину на холостом ходу, без приводного ремня, соединяющего ее с практическим делом. Постановка учебной части в Академии сейчас такова, что она способна создать кризис в процессе восстановления массового крестьянского хозяйства, ибо без хорошо подготовленного кадра агрономов — практиков трудно что-либо сделать в области сельского хозяйства.

Разрешить вопрос, по моему разумению, можно, во 1-х, коренным пересмотром целевой установки Академии, с тем, чтобы она, оставаясь

высшим учебным заведением, *подготавливала людей все-таки для практического сельского хозяйства, а не для лабораторий научно-исследовательских Институт*ов,

во 2-х) пересмотром учебного плана в смысле решительного и бесповоротного *упразднения многопредметности и энциклопедичности*,

в 3-х) разгрузкой преподавания от излишнего теоретического учебного материала,

в 4-х) *введением принципа изучения местного (белорусского) сельского хозяйства*,

в 5-х) изменением методики преподавания в сторону большего развития самостоятельной работы учащихся в процессе обучения, и в

6-х) *широкой постановкой практических занятий студентов*, при условии образцового оборудования фермы, обеспеченной опытными инструкторами-специалистами.

Предлагаемое упразднение нескольких факультетов, сокращение кафедр в связи с рационализацией учебного плана, сократило бы число научных сотрудников и значительно уменьшило бы ежегодные расходы по содержанию Академии теперь непомерно большие. Часть освобождающихся средств в течение ближайших лет могла бы быть направлена на организацию и лучшую постановку учебно-вспомогательных учреждений Академии, что способствовало бы превращению последней в действительно высшее сельскохозяйственное учебное заведение.

НА МЯСЦОХ

Н. Разумаў

Да вынікаў агітпропнарады Залінейнай арганізацыі

(г. Гомель)

Нарада Агітпропактыву ранену праходзіла пад знакам праверкі выканання дырэктыў партыі ў асноўных пытаннях масавай работы і намерцця цэлы шэраг мерапрыемстваў накіраваных да ажыўлення пастаноў Пленумаў РК і АК у галіне паляпшэння якасці масавай работы, поўнага абслугоўвання запітаньняў рабочых мас. Арганізацыйныя пытаньні ў спрэчках зводзіліся к таму, што мясцовы мала звярочваюць увагі пры арганізацыі масавае работы да поўнага абслугоўвання запітаньняў рабочых мас. Асабістую увагу заваястрылі на пытаньнях арганізацыі масавае работы непасрэдна ў цэхавых ячэйках. Нядаўна праведзеныя перавыбары партарганізатараў па ўсіх прадпрыемствах ставяць перад намі асноўную задачу пэрыядычнага іх інструктаваньня з гэтай прычыны, што мінулая работа партарганізатараў не заўсёды дастаткова адказвала правядзеньню асноўных задач партыі: былі выпадкі скрыўленьня партыйнае лініі (З вуч. сл. Цягі) вызначаных у праяўленьні хвастызму і несваечасовым рэагаваньні на паасобныя блягі настроі рабочых.

Да нарады было праведзена абсьледаваньне некалькіх насыценных газэт і становішча рабкораўскае работы. У насыценных газэтах надта мала асьвятляюцца пытаньні праф і партыйнага жыцьця прадпрыемстваў. Удзел беспартыйнай масы ў рабкораўскім руху і насыценнасьце зусім недастатковы, адсутнічае сваечасовае рэагаваньне гаспадарнікаў на замяткі рабкораў і карэспандэнтаў насыценных газэт па вытворчых пытаньнях (калі і паступае абвяржэньне ад асобных гаспадарнікаў, дык звычайна тысячы спасылак на рознага роду загады робяць зьмест абвяржэньня незразумелым для рабочых). Зусім мала асьвятляюцца жыцьце і быт раену ў „Гудке“ і „Полеской Правде“. Усе гэтыя недахопы ў рабкораўскім руху могуць быць зьнішчаны толькі пры умацаваньні парткіраўніцтва рабкораўскаю работаю, праз стварэньне агульнае ўвагі парт'ячэк навакол работы насыценных газэт і рабкораў. Неабходна абвясьціць бязьлітасную барацьбу халатным і грэблівым адносінам да гэтае галіны масавае работы.

Новая рэформа зарплат і задачы праф. і парт. арганізацый

Натуральна, што пытаньні заробтнай платы на транспарце ў сувязі з правядзеньнем новае рэформы будуць займаць вялікае мейсца ў сыстэме масавае работы. Партыйным і прафарганізацыям неабходна дабіцца сваечасовага і правільнага ўразуменьня мэтай і задач зьвязаных з практычным правядзеньнем у жыцьце новае рэформы.

Новая рэформа зарплат выклікана неабходнасьцю зьмяншэньня ненармальнасьцяў і стракатасьці ў зарплате сярод аднальковых груп рабочых; з мэтай паляпшэньня разрыву ў аплаце працы кваліфі-

каваных і некваліфікаваных рабочых мас і г. д. Аднак, нам ні на хвіліну нельга выпускаць з поля гледжання асноўнага палажэння рэформы звязанага з сапраўдным падняццём вытворчасці працы, узмацненнем увагі да разгортвання вытворчай прапаганды і палепшання якасці работы вытворчых нарад і вытворчых камісій.

Вытворчая прапаганда і работа вытворч. камісій

Пытанні зарплат не павінны адцягваць увагу працоўных мас ад асноўных дырэктыв партыі, пастаўленых XV партзездам у галіне правядзення рацыяналізацыі, зніжэння сабекошту выпускаемай прадукцыі і барацьбе з бюрократызмам. Вынікі праведзенае вытворчае нарады сведчаць аб тым, што па пытанні зніжэння сабекошту на нашых асноўных прадпрыемствах вялікіх дасягненняў няма. Вытворчая прапаганда у шэрагу прадпрыемстваў зусім адсутнічала. У сувязі з гэтым АПАнарада наметыла наступныя мерапрыемствы па ажыўленні гэтай работы.

Разгортванне вытворчае прапаганды на прадпрыемствах шляхам скарыстання спецыялістых (інжынераў, тэхнікаў, майстраў цэху, партідміністрацараў) для правядзення дакладаў, гутарак, лекцый на вытворчыя тэмы. Мясцкомам трэба скарыстаць цягу рабочых мас да арганізацыі гурткоў тэхнічных ведаў і вытворчых гурткоў, якія павінны заняць пэўнае месца ў вытворчай прапагандзе.

Неабходна прыняць меры да арганізацыі вытворчых цэхавых і агульна-завадскіх вечарынак самадзейнасці з раней падрыхтаванаю праграмаю, у якой павінны ўдзельнічаць у першую чаргу кваліфікаваныя рабочыя. Широка скарыстаць інфармацыю аб вынаходках рабочых і ўсіх дасягнутых тэхнічных удасканаленнях у вытворчасці; усе гэтыя віды работы павінны быць неабходнаю часткаю масавае работы на прадпрыемствах; разам з гэтым неабходна пэрыядычна праводзіць спецыяльныя вечары, прысьвечаныя вынаходству. Правядзенню вытворчых конкурсаў быў пакладзены пачатак толькі па лініі камсамольскае арганізацыі, неабходна ячэнкам і мясцкомам шырока скарыстаць арганізацыю вытворчых конкурсаў на выяўленне лепшага рабочага цэха, майстра і г. д. Усе гэтыя віды вытворчае прапаганды могуць быць рэалізаваны толькі пры наяўнасці вялікае ініцыятывы з боку прафарганізацый, партыйных і камсамольскіх ячэек, шляхам перанясення гэтых пытанняў на абаварэнне шырокіх рабочых мас, праз асьвятленне ў насыценных газетах і мясцовай прэсе.

Узмацненне вытворчае прапаганды будзе дапамагаць замацаваньню дасягнутых вынікаў у рабоце вытворчых камісій і вытворчых нарад. Для ўзмацнення ўдзелу ўсёе рабочае масы ў вытворчых нарадах, неабходна прафарганізацыям сачыць за тым, каб адміністратары сыстэматычна інфармавалі рабочых цэху альбо прадпрыемства аб выкананні прапаноў ВК і ВО (вытворчых каміс. і нарад).

Аб удзельнічанні інтэлігенцыі ва ўсіх відах масавай работы

Практычнае ажыццяўленне задач, пастаўленых XV партзездам у галіне культурнага і гаспадарчага будаўніцтва мысьліма толькі пры актыўным удзеле ў грамадзкай рабоце нашых спецыялістых і працоўнае інтэлігенцыі. Аднак, праверышы і падвешы вынікі ўдзельнічання ў грамадскім жыцці з боку значнае часткі інтэлігенцыі нашага раёну, налядаецца нічым нерастлумачаная інэртнасць. Тут напэўна вялікая вина часткі нашых савецкіх ячэек, якія нерашуча ставілі перад спецыялістамі і інтэлігенцыяю тыя практычныя пытанні, у разьвязанні якіх яны павінны былі прымаць самы актыўны ўдзел. На працягу

цэлага шэрагу месяцаў у паасобных чачэйках і прафарганізацыях ня ставілася ва ўсёй шырыні пытаньне аб удзеле інтэлігенцыі у масавай рабоце, ня было вывучэньня і выяўленьня прычын слабога разгортваньня паасобных галін масавае работы. Нярэдка прыходзіцца чуць, што сярод паасобных груп інтэлігенцыі прасяляюцца пэўкі вялікадзяржаўнага расійскага шовінізму, разам з гэтым пытаньні нацпалітыкі і беларусізацыі яшчэ не занялі належнага месца ў штодзённым жыцці праф. і партарганізацый. Сярод часткі настаўніцтва маюцца вельмі і вельмі балючыя настроі: бязумоўнае нежаданьне удзельнічаць у масавай рабоце саюзу, таварыствах і г. д. Зусім адсутнічае ў аддзельных настаўнікаў увязка пэдагагічнае работы з задачамі выхоўваньня вучняў савецкае сацыялістычнае школы. Цэлы шэраг саюзных сходаў нявытворчых саюзаў і МК праходзіць надта казённа, ня кажучы ўжо аб тым, што ў спрэчках звычайна выступаюць адны і тыя-ж асобы.

Усе гэтыя недыхопы масавае работы сярод інтэлігенцыі н стойна патрабуюць ад нас тэрміновага перагляду арганізацыйных мерапрыемстваў, ужываемых да гэтага часу па ўцягваньню ў масавую работу інтэлігенцыі і спэцыялістых. Прафарганізацыям неабходна больш рашуча ставіць перад інтэлігенцыяю паасобныя пытаньні з пастаноў XV Зьезду партыі ў галіне барацьбы з бюрократызмам, рацыяналізацыі савецкага апарату, пытаньне культурнага будаўніцтва. Перад усім настаўніцтвам, мэдпэрсаналам і ўсёй працоўнай інтэлігенцыяй у даны момант трэба паставіць ва ўсю шырыню пытаньне аб прыбліжэньні іх дзейнасьці да патрэб і запытаньняў рабочых мас, да вывучэньня жыцця і быту рабочых, да вывучэньня ўмоў працы і г. д. Бо выхоўваньне дзяцей рабочага з боку настаўніка, правядзеньне ў жыццё профіляктычных мерапрыемстваў з боку мэдычных працоўнікоў, барацьба за новы быт, унядрэньне санітарна-гігіенічных намінаў сярод шырокіх працоўных мас, усе гэтыя, вялізарнейшыя задачы, што стаяць у парадку дня перад працоўнай інтэлігенцыяй могуць быць выкананы толькі пры ўмовах праяўленьня шырокай самадзейнасьці, каляктыўнае творчае работы ўсіх працоўных; і самае галовнае—неабходна ўзмацненьне партыйнага кіраваньня савецкіх ячэек гэтымі галінамі працы.

Прыкладныя рамені масавае работы на прадпрыемстве

Растучыя новыя кадры партыйнага і прафэсійнага актыву, вялікая сетка парторганаў зьвязаных арганізацый, АПА індывідуалаў, разгортваючы сваю масавую работу над кіраваньнем АПА кімісін, бюро парт'ячэек праз пэрыядычныя склікі нарад у раённым маштабе, да сучаснага моманту маюць вялізарны досьлед у практычным ужываньні формаў і метадаў масавай работы ў цэху, на прадпрыемстве, у чырвоным кутку і клюбе. Яскравым паказальнікам вынікаў гэтай работы служыць растучая актыўнасьць рабочых мас, палітычны рост актыву і асабліва рост нашае партыйнае арганізацыі.

Аднак, новы прыток рабочых, уліўшыхся на прадпрыемствы за мінулы год, масавы рост партыйнай арганізацыі, а таксама неаднолькавасьць агульнага і палітычнага ўзроўню рабочых, прад'яўленьне да нас большых запатрабаваньняў адносна лепшае арганізацыі масавае работы на прадпрыемствах, няухільна патрабуе большага падвышэньня ідэавага зьместу ўсяе масавае і груповае агітацыі. Больш увагі трэба аддаць высоўваньню і апрацоўцы беспартыйнага актыву, больш інструктаваць партарганізацый і індывідуалаў па паасобных пытаньнях.

У парадку дня побач з пытаньнямі вытворчымі перад усёй нашай партарганізацыяй стаяць наступныя пытаньні:

а) барацьба з антысэмітызмам, які мае некаторую тэндэнцыю к росту як сярод служачых, так і рабочых

б) разгортваньне анты-рэлігійнае прапаганды сярод працоўных мас раёну;

в) барацьба са спадчынай старога быту (барбарскія адносіны да сям'і, налічча п'янства і хуліганства, асабліва сярод часткі маладых рабочых);

г) узмацненьне увагі адносна пытаньняў ваенізацыі і разгортваньня шырокае самадзейнасьці дабраахвотных таварыстваў.

Разьвязка вышэйпададзеных пытаньняў сярод рабочых мас у духу дырэктыў партыі мысьліма толькі пры ўмовах актыўнага ўдзелу ўсяго партыйнага актыву арганізацыі.

Антыропкамісія, культкамісія трэба найбольш чула падходзіць да арганізацыі масавай работы ў цэху, у чырвоным кутку, клубе і г. д. Больш увагі вывучэньню настрояў рабочых мас і іх правільнаму вучоту. У практыцы работы партарганізатараў мы мелі такога роду выпадак, калі парторг кажучы аб палітычным становішчы цэху перадаваў свае асабістыя адмоўныя адносіны па паасобных пытаньнях, выказваючы гэтыя настроі, як выраз волі ўсяго цэху; праверка паказала адваротнае, што настроі рабочых цэху ня маюць ніякіх адносін да высунутых момантаў. лепшым мэтадам барацьбы з паасобнымі благімі настроямі рабочых мас павінна быць:

а) сапраўднае вывучэньне асноўных крыніц настрояў рабочых групавак, альбо паасобных асоб;

б) сваечасовае рэагаваньне кожнага партыйца на балючыя зьявішчы, у якой-бы форме яны не праяўляліся сярод мас;

в) рашучае бічаваньне хвастызму, паддакаваньню, замазваньню, панібрацтву, маючаму месца нават сярод адсталых членаў партыі і камсамольцаў.

Трэба весьці рашучую барацьбу з усялякімі скрыўленьнямі партыйнай лініі, дабіваючыся ад членаў партыі бальшавіцкае стойкасьці, вытрыманасьці і выяўленьня свайго партыйнага я, памятуючы аб тым, што добры асабісты прыклад у адносінах да прадпрыемства, да грамадзкай працы найбольш навочна б'е па адмоўных настроях, што праяўляюцца сярод паасобных груп рабочых і служачых.

Для палепшэньня якасьці усіх галін масавай работы патрабуецца адхіленьне кампанейскага шаблённага мэтаду, вытраўліваньня казеншчыны і бюрократычнага падыходу, які часта даводзіцца наглядаць пры разьвязваньні складаных праблем культурнага будаўніцтва. Трэба штодзённа імкнуцца да таго, каб абапіраючыся на шырокія рабочыя масы патрабаваць ад партарганізатараў АІЛІ індывидуалаў і усіх членаў партыі няухільнага правядзеньня у жыцьце ўсіх дырэктыў партсходаў і вышэйстаячых парторганаў.

Павінна быць сыстэматычная праверка выкананьня даваемых дырэктыў кожнаму члену партыі. Толькі сталевая упэўнанасьць у сваё сілы на перамаганьне ўсіх цяжкасцяў на шляху разгортваньня культурнага будаўніцтва, толькі неабмяжованая адданасьць усіх працоўных мас справе гэтага будаваньня можа служыць забесьпячэньнем новых перамог на фронце культурнае рэвалюцыі.

Ленін вучыў нас—трэба падрыхтоўваць людзей, прысьвячаючых рэвалюцыі не адны толькі вольныя вечары, а ўсё сваё жыцьцё. Да ажыцьцяўленьня гэтага вучэньня мы павінны імкнуцца пры арганізацыі масавай работы на прадпрыемстве.

У ЦК КП(б)Б

Пастанова Сакратарыяту ЦК КП(б)Б па дакладу аб працы сярод настаўніцтва ад 16 IV 1928 г.

Заслухаўшы даклад фракцыі ЦП Саюзу Белпрацасъветы, аб выкапаньні дырэкты ЦК КП(б)Б па працы сярод настаўніцтва, Сакратарыят канстатуе

- а) Узмаценьне праўленьняў Саюзу партыйцамі
- б) Паляпшэньне грамадзка-карэснай пазашкольнай працы настаўніцтва ў вёсцы
- в) Згуртаваньне навакол праўленьняў і нізавых прафарганаў значнага прафактыву (2698 чал. у 25-26 г.; 5583 у 27-28 г.) і ўцягненьне яго ў практычную саюзнаю працу
- г) Паляпшэньне становішча працы Дамоў Асьветы і куткоў, у выніку чаго маецца большая зацкаўленасьць і наведваньне іх настаўніцтвам
- д) Правільнае правядзеньне саюзнай лініі ў напрамку абароны прававога становішча настаўніцтва (зключэньне калдагавароў з органамі Нарасъветы, выданьне спецыяльных палажэньняў і інш.)
- е) Узмаценьне працы сэкцый навуковых працаўнікоў (арганізацыя камітэту садзейнічання сацыялістычнаму будаўніцтву, арганізацыя сялянскага і рабочых унівэрсытэтаў, абслугоўваньне клюбаў)

Побач з гэтым Сакратарыят ЦК адзначае

1. Наяўнасьць праяўленьня сярод некаторай часткі настаўніцтва перажытка шовінізму розных колераў, антысэмітызму і рэлігійных уплываў, выпадкаў змазваньня клясавай лініі у працы на вёсцы, агульна-культурніцкіх, народніцкіх настрояў
2. Невыстарчальная палітвыхаваўчая праца сярод насельніцтва як з боку прафарганаў, так і з боку кіраўніцтва гэтаю працаю партарганізацыі
3. Недастатковая масавая праца сярод настаўніцтва ў іорадзі
4. Слабае разьвіцьцё грамадзкасьці сярод гарадскога настаўніцтва
5. Да гэтага часу прыкмячаецца яшчэ праяўленьне недапусьцімых выпадкаў непатрэбнага адміністраваньня, перакідак і наогула няўважлівых адносін да настаўніцтва з боку адміністрацыйных устаноў

Сакратарыят ЦК у далейшым прапануе

1. Асабліва ўвага ў сучасны момант партарганізацыямі і фракцыям праўленьняў саюзу павінна быць зьвернута на палітвыхаваўчую працу сярод настаўніцтва. Дзеля гэтага патрэбна максімальная актыўнасьць па ажыццяўленьню задач палітвыхаваньня настаўніцтва, падняцьця адказнасьці за пастаноўку гэтае справы, увязку пастаноўкі справы палітвыхаваньня з бягучымі практычнымі пытаньнямі агульна-палітычнага жыцьця краіны і сацыялістычнага будаўніцтва. Зьмест працы па палітвыхаваньню і па палітасьвеце павінен быць у асноўным наступны

- а) Арганізацыя для настаўніцтва паліткурсаў, гурткоў, сэмінарыяў для прапрацоўкі ў іх як чарговых палітычных пытаньняў, якія выплываюць з сучаснага становішча краіны, так і вывучэньня асобных палітычных дысцыплін
- б) Далейшае пашырэньне падпіскі на палітычныя выданьні (газэты, кнігі).
- в) Уцягненьне ўсяго настаўніцтва ў грамадскую пазашкольную працу.
- г) Садзейнічаньне настаўніцтву ў іх самаадукацыйнай працы па падняцьцю кваліфікацыі і перакваліфікацыі
- д) Увядзеньне ў сыстэму культпрацы анты-рэлігійнай прапаганды.
- е) Больш глыбокае вывучэньне нацыянальнай палітыкі ЎсеКП(б) і азнаямленьне настаўніцтва з практычнымі мерапрыемствамі партыі і ўлады па гэтаму пытаньню,
- ж) Пастаноўка сыстэматычнай працы сярод настаўніцтва па ваенізацыі.

2. У мэтах вывучэньня грамадзка-палітычнага становішча гарадскога і чыгуначнага настаўніцтва і накіраваньня разьвіцьця грамадзкасьці гэтай часткі настаўніцтва па належнаму руслу, даручыць фракцыі ЦП і Акругкомаў вывучыць гэта пытаньне па прыкладу абсьледваньня працы вясковага настаўніцтва, якое праведзена было ў 27 годзе

Грамадзкая праца гарадскога настаўніцтва павінна, галоўным чынам, пайсьці па лініі а) ліквідацыі няпісьменнасьці, б) пазашкольная праца настаўніка з вучнямі, в) праца з бацькамі вучняў, г) культэфства над Чырвонай арміяй, д) абслугоўваньне рабочых клюбаў, е) краязнаўчая праца

3. Фракцыі ЦП і НКА ўзяць больш рашучую лінію на ўмацаваньне вясковых школ больш кваліфікаванымі настаўнікамі, шляхам пасылкі на вёску канчаючых унівэрсытэты і тэхнікумы.

1. Категарына прапанаваць парткамітэтам і фракцыям палезных савецкіх і праф.
ных органаў рашуча выжыць маючыя да гэтага часу непатрэбнае адміністрацыйнае
ныне, беспаспартна перакідкі настаўніцтва. Прынятае да адказнасці тых працаў
на асабліва ўдзяць шматлікіх выбрана выконваць гэтую дыр-жыву

1. Фракції ЦП у далейшій перспективі на союзній лінії зъявляють увагу на

- а) На ўзмацненне і палепшэнне масавай працы сярод гарадскога настаўніцтва.
- б) Ідэнтыфікацыя якасці працы Дамов Асьветы.
- в) Пазітыўныя ліку камуністых у нізвых прафорганах у мэтах партыйнага ўплыву

Г) Вовнага змiцнення й активну саомину працу прафактиву
Увесиди у системi працы прафорганау данамоу настаўникам вескі у грам працы

- а) Сказання парод на гітму питання
- б) Наставки аднаведных дэкладаў на кав'ярнях і сходках
- в) Ганцрыскі перапіскі сяміх органаў з настаўніцтвам
- г) Забесьпячэння настаўніцтва аднаведнаю літаратураю

Ізлучыць фракцыі ЦП Саюзу і АПА ЦК правярыць да новага навучальнага году выкананне вышэйпаказаных дырэктыў, а таксама далейшага выконвання дырэктыў ЦП і АПА ЦК.

Ітогі вуснай і друкаванай агітацыі і прапаганды

На питаннях раціоналізації виготовчасьці, зніжєння сабекошту
ў прамысловасьці і рэжыму эканоміі

(Пастанова Секретарияту ЦК КП(б)Б ад 11 мая 1928 г.)

різняць, що, ня гледзячы на цэлы шэраг дасягненняў, у рабоце на рэалізацыю вытворчасці і выжыванню саекошты, у некаторых галінах прамысловасці на радыёапарэтных БССР, шырокія рабочыя масы яшчэ слаба ўвясомілі ў практычную і рэальную і рэцыйнае вытворчасці, выжыванню саекошты ў прамысловасці і рэжыму жыцця і асабліва работа яшчэ ня мае тако размаху як і дзякуючы пастановамі ЦК і Савета Міністраў ад 9 мая 1927 г. і дзяржвышамі Х-га з'езду Усеагульнага

¹ Угальне масавы агітатыв слаба высьвятляюцца караньны пытаньні рацыяналізацыі імяні сацыялістычнай рацыяналізацыі і камуністычнай, значэньне рацыяналізацыі ў справе зьмянэньня сабекошту ў прамысловасьці, задачы рацыяналізацыі вытворчасьці пры правядзеньні сямігатынната рабочага дня, рацыяналізацыя і беспрадоўе, рацыяналізацыя і камуністычны будучыны.

Ізба висвітлення надрухоукі низького парляктыву па пытаньнях рацыяналізацыі створчасці. Агітацыя ўсё яшчэ выдзяляе „лізогул“ і недастаткова уважасца з канкрэтнымі пытаньнямі рацыяналізацыі у гэці ці іншай галіне прамысловасці ці прадпрыемства, а таксама дзясятніцкі, які маюцца у выніку рацыяналізацыі і якую карысць атрымлівае прадпрыемства, слаба скарыстоўваюцца ў агітацыі.

1. У галіне друку дзяржаўны партыі па вытанчаных рацыяналізацыі вытворчасьці чыжыня сабекашту ў прамысловасьці і рэжыму эканоміі. У асноўным знайшлі сваё месца адбытак на старонках „Звязды“, „Акцябра“, „Рабочага“ і „Чырвонай Зьмены“

[illegible]

І азэты, асабліва „Рабочы“, у высвятленні пытаньняў рацыяналізацыі часам ужывалі замест самакрытыкі мэты сэнсацыі (гаспадарчыя працаўнікі праваляліся, гаспадарчыя працаўнікі адступаюць, а прафсаюзы наступваюць) і аднабокага асьвятленьня работы прадпрыемства і ўстаноў, або хваліць, што ўсё добра, або ўсе кепска, чым дэзарыентавалі рабочага чытача.

У насичених газетах ця досить широка і систематична висвітлюється питання релігійнізації, виховання і збільшення сабекошту і конкретних викиау у гэтых гзінах

4. З боку партійцек недастатковае выясненне пытанняў на шырокае абгаварэнне рабочых мас, абмежаванне пастаўкай гэтых пытанняў толькі на бюро ячэйкі, заўкомаў, а таксама недастатковае кіраванства па канкрэтных пытаннях рэалізацыі вытворчасці з боку райкомаў і акругкомаў КП(б)Б.

5. У адносінах да гаспадарчых органаў адзначыць, што ў выкананні пастановаў ЦК УсеКП(б) назіраюцца фармальныя адносіны да гэтай справы і недастатковая інфармацыя як рабочых, так і парт. і праф. арганізацый аб правадзімых мерапрыемствах, асабліва ў ніжэйшых звынях гаспадарчых органаў, пляны рацыяналізацыі, зніжэння сабекошту папярэдніе сярод рабочых (вытворчыя камісіі, вытворчыя нарады, часовыя КК і сходы) не абгаварваюцца. Часам пляны даюцца зверху і нізавы гаспадарчы працаўнік ня ведае, як растлумачыць запытанні рабочых. Несваечасовая папярэдняя інфармацыя аб вызначаемых мерапрыемствах, а таксама аб выніках правядзення гэтых мерапрыемстваў, зусім адсутнічае ўвага з боку гаспадарчых і тэхнічных працаўнікоў да вытворчай прапаганды сярод рабочых. Усё гэта перашкаджае ўцягненню шырокіх мас у справу рацыяналізацыі вытворчасці.

6. У штодзённай працы прафарганаў не знаходзяць належнага адбітку пытанні рацыяналізацыі, зніжэння сабекошту і адміністрацыйных выдаткаў. Няма дастатковага падагульнення вопыту вытворчых камісій і нарад, амаль поўнасьцю адсутнічае кіраўніцтва эканомкамісій. У культурнай працы адсутнічае вытворчая прапаганда.

Выходзячы з гэтага, Сакратарыят пастанаўляе

1. Партыйным арганізацыям

а) Прыняць больш рашучыя меры да разгортвання шырокай масавай агітацыйнай работы навакол задач рацыяналізацыі вытворчасці і зніжэння сабекошту прамысловасці, больш рашуча прыцягваючы да працы органаў КК РСІ партыйныя, прафэсійныя і камсамольскія арганізацыі на прадпрыемствах і на ўстановах (ячэйкі, фабзаў-мясцкомы), а таксама членаў саветаў і сэкцый саветаў.

б) Прасачыць за тым, каб масавая агітацыйная работа разгортвалася ў напрамку палепшання якасці работы вытворчых израд (згодна пастановаў Вярхоўнага ЦК ад 16/IX-27 г.), разгортванне вытворчай прапаганды, дапамогі рабочаму вынаходніцтву, прыцягненне і скарыстанне назвуковых тэхнічных сіл і ўзмацненне партыйнага кіраўніцтва агітацыяй па канкрэтных пытаннях рацыяналізацыі вытворчасці на таму ці іншаму прадпрыемстве альбо групе прадпрыемстваў.

в) Партячэйкі павінны мець канкрэтны плян удзелу членаў партыі ў рабоце па рацыяналізацыі вытворчасці і зніжэнню сабекошту ў прамысловасці на даным прадпрыемстве ў адпаведнасці з асаблівасцямі гэтага прадпрыемства і культурна-палітычным узроўнем рабочых.

г) На партсходах і партактыве ставіць пытанне вытворчых і будаўнічых плянаў.

2. У галіне друку:

а) Разгарнуць шырокую дзелавую самакрытыку, шырока ўцягваючы рабкораў, а таксама звярнуць увагу на высвятленне матэрыялу, малючых ня толькі адмоўныя, але і станоўчыя бакі ў справе правядзення рацыяналізацыі, зніжэння сабекошту і адміністрацыйных выдаткаў; паставіць газетам, як задачу, будаваць матэрыял пераважна на рабкораўскім матэрыяле, унікаючы рэпарцёрскіх заметак, а таксама паставіць шырэй высвятленне ў газетах думкі, выказваемай рабочымі на сходах, вытворчых нарадах, камісіях і інш. Узяць у загаловках больш вытрыманы тон, правільна арыентуючы рабочага чытача. Уцягнуць у працу рэдакцый працаўнікоў знаемых з эканамічнымі і тэхнічнымі пытаннямі.

б) Крытыка работы па рацыяналізацыі павінна стаць больш канкрэтнай у напрамку высвятлення рэальных разьмераў дасягненняў, шляхоў, якімі дасягнуты палепшанні ў рабоце, і недахопаў у галіне рацыяналізацыі вытворчасці.

в) Арганізаваць сістэматычную работу з рабкорамі і рэдакцыйнымі калегіямі насыценных газет праз скліканне израд па гэтых пытаннях з удзелам гаспадарчых працаўнікоў і пастаноўку інфармацыі рэдакцый на сходах рабкораў аб бягучых палітычных і гаспадарчых задачах і канкрэтных выніках паасобных заметак у газетах.

г) Шырэй прыцягваць гаспадарчых працаўнікоў, асабліва дырэктароў, тэхнікаў майстроў, да ўдзелу ў друку для высвятлення іх важнейшых мерапрыемстваў у галіне рацыяналізацыі вытворчасці.

д) Прыцягваць рашучую барацьбу з выпадкамі супраціўлення адміністрацыйнага і гаспадарчага апарату ў справе правядзення рэжыму эканоміі, асабліва па пытаннях невыканання пастаўленай партыяй задачы скараціць выдаткі апарату ня менш, як на 20%. Шырэй высвятляць у друку ўдзел грамадзкіх арганізацый, вытворчых нарад, эканомкамісій, прафарганаў і партячэк у вырашэнні гэтых пытанняў.

е) Насыценныя газеты павінны будаваць сваю працу так, каб пытанні рацыяналізацыі вытворчасці і зніжэння сабекошту дакладна і сістэматычна імі высвятляліся. Трэба, каб усе лепшыя сілы прадпрыемства, як з боку рабочых, так і з боку спэцыялістаў, былі шырока ўцягнуты ў справу высвятлення ў насыценнай газеце пытання па рацыяналізацыі працы прадпрыемства, каб кожная прапаганда рабочага хутка знаходзіла водгук з боку адміністрацыі.

3. ВСНГБ і іншим господарчим установам даць указанні па лініі гаспадарчых органав аб больш уважлівых адносінах да справы ўцягнення рабочых мас у работу па рацыяналізацыі вытворчасці і зніжэння сабекошту прамісловасці у прыватнасці па наступных пытаннях: а) аб сваячасовай інфармацыі партыйных і прафсаюзных арганізацый, аб пачыненых мерапрыемствах па рацыяналізацыі, для падрыхтоўкі аінтатару і прапандыстах; б) аб актыўным удзеле гаспадарчых праўдзункоў у вытворчых нарадах; в) аб аказанні садзейнічання прафсаюзам і іх інжэнэрна-тэхнічным секцыям па прыцягненню адміністрацыйна-тэхнічнага персаналу да актыўнага удзелу у вытворчых нарадах і камісіях, а таксама ў работу вытворчых гурткоў, кансультацый па тэхнічнай самаадукацыі; г) аб больш уважлівых адносінах да пытанняў, якія высоўваюцца паасобнымі рабочымі і тэхнічным персаналам, у сувязі з недахопамі вытворчасці; д) аб сваячасовым і пільным абавязанні на іх мерапрыемствах паянаў і праўдзункоў будаўніцтва і мерапрыемстваў па рацыяналізацыі; е) аб садзейнічання эканомкамісіям у справе палепшання апарату і яго работы і зніжэння выдаткаў на яго ўтрыманне.

4. Прафэсійным арганізацыям:

а) Звярнуць увагу на большы адбітак пытанняў рацыяналізацыі, зніжэння сабекошту і адміністрацыйных выдаткаў у сваёй штодзённай працы, асабліва низавых органав, а таксама кіраўніцтва вытворчымі камісіямі і эканомнарадамі.

б) Ужываць плянаваць у прапрацоўку гэтых пытанняў з боку вытворчых камісій і эканомнарад на падставе задач па рацыяналізацыі, прадугледжаных прамфінілямі, і ўзначіць праверку выканання сваіх пастав.

в) Ужываць сістэматычны вучот дасягненняў па рацыяналізацыі і зніжэнню сабекошту і адміністрацыйных выдаткаў, атрыманых у працэсе працы вытворчых камісій нарад і г. д.

г) Ставіць канкрэтныя пытанні рацыяналізацыі, зніжэння сабекошту і адміністрацыйных выдаткаў на агульных сходах рабочых і работніц. Прыняць меры да падрыхтоўкі паставы па пытаннях вытворчасці, улічваючы яго ў тэхнічны гурткі.

д) Мажучы на увазе, што па правядзенню рацыяналізацыі ў шэрагу выпадкаў перасуліваюцца і зніжэнне рабочай сілы да больш кваліфікаванай працы, прапанаваць іх і іх працы сваячасова ўжываць меры да падрыхтоўкі рабочых да больш высокіх арганізацыйных метадаў працы. Асабліваю ўвагу звярнуць на падрыхтоўку і вылучэнне іх кваліфікаваную працу работніц.

е) Удзяржэнц ЦК і Цэнтральнага ЦСПСБ распрацаваць прапанову па шырокай паставі вытворчых прапаганды на прадпрыемствах.

ж) ЦК і ЦК рэкам. і ЦК, Наркамасветы і ЦСПСБ арганізаваць: а) выпуск сэр'ёзных брашур навукова-тэхнічнага характару, табліц, пликатаў і іншых матэрыялаў і дапамогу вытворчым гурткам і тэхнічнай самаадукацыі рабочых; б) распрацаваць стандарты бібліятэчак з навукова-тэхнічнай і папулярнай літаратурай для забеспячэння іх клубам і чырвоных куткоў; в) распрацаваць плян арганізацыі вытворчых выставак.

ПАРТЫЙНАЯ ХРОНІКА

У ЦК КП(б)Б

31 сакавіка г. г. пры АПА ЦК КП(б)Б адбылася нарада па пытанні аб становішчы радые-вяшчання на Беларусі. Нарада заслухала даклад прадстаўніка Цэнтральнай „Радыё-перадачы“ т. Пекарава, які зрабіў абследаванне пастаноўкі радые-вяшчання ў г. Менску і Гомелі.

Выступаўшыя у спрэчках таварышы спыняліся на цэлым шэрагу недахопаў у рабоце радыё, з якіх галоўным зьяўляецца адсутнасць шырокай грамадзкай думкі навакол радые-вяшчання і радыефікацыі, слабая дзейнасць радыёарганізацыі „ТПР“, а таксама радыёсавета (не склікаўся на працягу 9 м-цаў), поўная адсутнасць нізавых гурткоў „ТПР“ і жывой сувязі з вёскай і шмат іншых дробных недахопаў арганізацыйнага парадку. Апроч гэтага шырокавяшчання не мае здаровай фінансавай базы (асыгнаваньне сродкаў надта слабое і несваечасовае).

З недахопаў у галіне агітпроп-работы галоўнымі адзначаны наступныя

а) слабая і неплянавая работа як па падрыхтоўцы да 15-га Усе-саюзнага і 11 Усебеларускага зьездаў партыі, так і ў справе папулярызацыі іх рашэньняў;

б) невыстарчальная антырэлігійная прапаганда;

в) неплянаваць і недастатковасьць работы з нацменьшасцямі і недастатковасьць работы з нацменьшасцямі на іх роднай мове;

г) невыстарчальнае і неплянавае скарыстаньне аўтарытэтных адказных працаўнікоў для выступленьняў па радыё;

д) слабая прапаганда радыё, як у горадзе, так і на вёсцы;

е) недавальняемасьць праграм мастацкіх перадач;

ж) слабая мэтавая ўстаноўка радыё-газэт, пабудова іх незабясьпечвае зацікаўленасьці слухачоў, у большасьці выпадкаў скарыстоўваецца матэрыял ужо друкаваных газэт

Для зьнішчэньня ўсіх гэтых недахопаў у прынятай рэзалюцыі нарада прапанавала:

1. Ажывіць работу радыёсавета і таварыства прыхільнікаў радыё, уцягваючы ў іх актыўных работнікаў-грамадчыкаў.

2. Распрацаваць кварталны плян радые-вяшчальнай работы, пабудаваны на падставе гісторыка-рэвалюцыйнага календара, бягучых кампаній партыі, савецкай і прафэсійнай грамадзкасьці, а таксама плян больш глыбокай папулярызацыі рашэньняў 15 Усеаюзнага і Усебеларускага зьездаў партыі.

3. Увесці ў сыстэму перадач палітэканамічныя агляды, як унутранага, так і міжнароднага становішча.

4. Выпрацаваць плян работы нацэкцый Наркамасьветы сярод нацменьшасцяў па радыё, шляхам пастаноўкі сыстэматычных дакладаў, лекцый, гутарак, па узгадненьні іх з Нацбюро ЦК КП(б)Б.

5. Наладзіць сыстэматычную работу па антырэлігійнай прапагандзе на ўсіх мясцовых мовах і прыцягнуць да гэтае работы Саюз Бязбожнікаў.

6. Радыёгазэты павінны быць строга стандартызаваны ў разьмяшчэньні матэрыялу, у іх трэба больш поўна асьвятляць жыцьцё Заходняй Беларусі, лічыць неабходным вылучэньне спэцыяльнага работніка ў якасьці адказнага рэдактара радыёгазэты, увесці папярэдні і наступны кантроль Галоўліту.

7. Для папулярызацыі беларускай мастацкай літаратуры, асвятлення пытанняў крытыкі, гісторыі і жыцця беларускіх і нацменаўскіх літаратурных арганізацый практыкаваць літаратурныя радыё-газеты.

8. Музычная ілюстрацыя павінна быць старанна падабрана і ўвязана з характарам і зместам газет, праграмы мастацкіх перадач павінны адбіваць здаровую, бадзёрую музыку, узгоднены з агульнай праграмай агітпропработы.

Асаблівая ўвага павінна быць звернута на рознастайнасць інструментаў, часцей чаргаваць гучэнне, мець найбольш спачування адносіны да вытрыманай беларускай народнай музыкі.

10. Скараціць час перадач радыё-газет з 40 да 30 хвілін, уключыць сюды і час патрэбны на музычныя нумары.

чаючы сюды і час патрэбны на музычныя нумары.

11. Пашырыць гадавы бюджэт на радыё-вяшчанне ў 1928-29 г. залік адлічэнняў з Усесаюзнага радыё-вяшчальнага фонду да такіх размераў, якія забяспечылі б разгортванне работы ў патрэбным маштабе. Колькасць рабочых гадзін у месяц давесці да 150, замест мінулых 100.

12. З прычыны надзвычайна высокага процанту адлічэнняў Наркампаштэлю за збіранне мэтавага збору (15—20%) і абанемэнтнай платы 50%, што з'яўляецца вялікім накладным выдаткам на сродкі радыё-вяшчання, лічыць гранічным адлічэннем па мэтаваму збору—5% і па абанемэнтнай плаце—10%.

У ЦКК КП(б)Б

Аб формах сувязі друку з арганізмамі КК—РСІ

Прэзідыум ЦКК зацвердзіў у якасці грунтоўных форм сувязі друку з арганізмамі КК—РСІ наступнае: а) дзейнасць камісіі КК па рабселькорскіх справах; б) расьледваньне газетных заматак і рабселькорскіх карэспандэнцый і паведамленьне аб іх выніках у друку; в) асвятленьне ў друку матар'ялаў дзейнасці КК—РСІ. Гэтыя формы патрабуюць свайго далейшага ўзмацнення і палепшання.

Аднак, апрача гэтых форм, на падставе вопыту больш непасрэднага прыцягнення газет к дапамозе і садзейнічання ЦКК—РСІ, неабходна ў далейшым кіравацца наступнымі паказаннямі аб формах гэтай дапамогі.

Газеты прыцягваюцца ЦКК—РСІ да праверкі выканання дырэктыў па важнейшых і маючых масавую значнасць ранейшых абсведваньнях. Праверка ажыццяўленьня шляхам дачы даручэнняў газетам арганізмам, да якіх гэта тычыцца, адказаць аб выкананні дырэктыў РСІ ў друку. Да праверкі таксама прыцягваюцца парт. і праф. арганізацыі, Сэкцыі Саветаў, Рэв. камісіі, камсамолі дэлегаткі жанаддзелу, якія аб выніках сваёй праверкі паведамляюць у друку. Газеты павінны ў гэты час прымаць усе меры для прыцягнення к абгаварэнню пытання праверкі рабселькораў рабочых, служачых, побач з гэтым водгукі і заўвагі з боку мас, абслугоўваемых правяраемай установай, павінны друкавацца на працягу праверкі. Вынікі праверкі абгаварваюцца на сходах ячэйкі і членаў прафсаюзу правяраемай установы альбо прадпрыемства, па магчымасці на масавыя сходы прыцягваюцца абслугоўваемыя. Вынікі праверкі разглядаюцца ў ЦКК—РСІ і апублікоўваюцца ў друку.

2. Другой формай прыцягнення газет з'яўляецца дапамога іх, правадзімым КК—РСІ абсведваньням па найбольш значным тэмам, шляхам сваечасовай мабілізацыі грамадзкага здання і шырокага абгаварэння ў друку па пытаннях абсведвання праз адпаведных работнікаў і рабселькораў. У час абсведвання газета павінна выклікаць асвятленьне найбольшай колькасці прапаноў, матар'ялаў, заўваг, асабліва

парт. і праф. арганізацыі, Сэкцыі Саветаў, Рэв. камісіі, камсамолі дэлегаткі жанаддзелу, якія аб выніках сваёй праверкі паведамляюць у друку. Газеты павінны ў гэты час прымаць усе меры для прыцягнення к абгаварэнню пытання праверкі рабселькораў рабочых, служачых, побач з гэтым водгукі і заўвагі з боку мас, абслугоўваемых правяраемай установай, павінны друкавацца на працягу праверкі. Вынікі праверкі абгаварваюцца на сходах ячэйкі і членаў прафсаюзу правяраемай установы альбо прадпрыемства, па магчымасці на масавыя сходы прыцягваюцца абслугоўваемыя. Вынікі праверкі разглядаюцца ў ЦКК—РСІ і апублікоўваюцца ў друку.

крытычнага зместу з боку шырокіх мас з тым каб апрача матар'ялу выбарчага абсьледваньня ЦКК—РСІ меў магчымасьць карыстацца і грамадзкім матар'ялам газэты. Асобныя матар'ялы друку падлягаюць праверцы ў час абсьледваньня і наогул матар'ял газэт скарыстоўваецца абсьледваньнем. Пры асьвятленьні вынікаў абсьледваньня ў асаблівасьці павінна быць абазначана, у чым выказана дапамога абсьледваньню з боку газэты, якія заўвагі і прапановы яе прыняты і скарыстаны КК—РСІ.

3. Побач з гэтым трэба ўстанавіць каб газэты ў сыстэму сваёй працы ўвялі, што ў выпадку выяўленьня рабселькорамі і супрацоўнікамі газэт фактаў невыкананьня дырэктыў КК—РСІ, гэтыя факты павінны асьвятляцца ў друку ў выглядзе запытаньня з патрабаваньнем адпаведнага ўзьдзеяньня альбо прыцягненьня да адказнасьці. Наогул газэты павінны растлумачыць рабселькорам неабходнасьць высьвятленьня імі праз газэты фактаў невыкананьня дырэктыў КК—РСІ і парт. і сав. органаў. У гэтым напрамку ініцыятыва газэт у выяўленьні парушэньняў і скажэньняў палітыкі партыі павінна быць падтрымана з боку КК—РСІ шляхам сваечасовага рэагаваньня на запытаньні газэт і адказаў на іх у друку.

У адпаведнасьці з вышэйпаказаным намечаны, пералік тэм, з пляну працы ЦКК—РСІ на бягучы год, па якім у першую чаргу будуць прыцягнуты газэты к дапамозе ЦКК РСІ.

Аб ліквідацыі Інстытуту Ўпаўнаважаных НКРСІ і арганізацыі акруговых РСІ

Прэзыдыум ЦКК пастанавіў ліквідаваць Інстытут Упаўнаважаных НКРСІ і перайсьці да акруговых РСІ. Загадчыкамі акруговых РСІ заставіць быўшых да гэтага часу акруговых упаўнаважаных НКРСІ. Як правіла, у далейшым загадчыкі Акр. РСІ будуць абірацца Акруговымі Выканаўчымі Камітэтамі Саветаў.

Акрамя гэтага Прэзыдыум ЦКК прызнаў мэтазгодным, як вопыт, стварыць Калегіі РСІ ў Менскай і Гомельскай акругах.

Праверка працы „Треугольника“ на прадпрыемствах.

ЦКК КП(б)Б па даручэньню ЦКК УсеКП(б)—зараз праводзіцца праверка працы ячэек, ФЗМК і адміністрацыі прадпрыемстваў і іх сувязі з шырокімі масамі рабочых у напрамку абслугоўваньня іх культурных, палітычных і эканамічных патрэб.

Аб'ектамі абсьледваньня вызначаны 4—5 прадпрыемстваў у г. Менску і Менскай акрузе. Адначасова дадзены даручэньні правесьці адпаведнае абсьледваньне Віцебскай, Гомельскай, Магілёўскай АКК (ня больш 2-х прадпрыемстваў у кожнай акрузе).

вынікі гэтай працы патрабуюць да сябе вельмі крытычных адносін. У большасці гэтых вынікі зьяўляюцца саўсім неабгрунтаванымі, інтуітыўнымі меркаваннямі аўтара, а ў пасобных выпадках нават супярэчаць даным досьледу, або пабудаваны на адмаўленьні паказаньняў апошняга.

Гэтае можна паказаць на некалькіх прыкладах. Так, у спажыцці сям'і аўтар знаходзіць на Беларусі паміж асобных валасьцей такую розьніцу, якая існуе паводле слоў аўтара, паміж спажыццём „немца і кіргіза“ Розьніца ў спажыцці хістаецца ад 53,1 жытніх адзінак (Буйнавіцкая воласьць) да 131,2 ж. адз. (Самахаўлаўская воласьць). Гэтая „дужа вялікая розьніца“ тлумачыцца аўтарам тым, што „існуе *мусіць* (?), шмат прыродных, эканамічных і культурна-гістарычных прычын“ (стар. 119). На старонцы-ж 43 аўтар гэтымі-ж самымі прычынамі тлумачыць, якраз адваротнае, згладжваньне нераўнамернасьці спажыцця.

Як бачым, колькасная недастатковасьць матэрыялу, адмыслова ўзятыя, так званыя „тыповыя“ гаспадаркі і цэны, далі сябе адчуць і саўсім забыталі аўтара. На стар. 76 аўтар, разглядаючы сьвінаводзтва, агарошвае чытача такім парадоксам, як катэгарычная, на падставе даных досьледаў, заява аб тым, што „яно зьяўляецца адною з другарадных і маларэнтабельных галін“, якая аплачвае працу селяніна „горш за ўсе іншыя галіны“. Далей-жа, на стар. 77 аўтар, спужаўшыся свайго вываду, заяўляе, што даных дасьледаваньня „нельга лічыць характэрнымі для гэтай галіны ў Беларусі“.

Другім парадоксам гучыць і такое сьцьвяржэньне аўтара, як большая за сьвіней рэнтабельнасьць авечак, якіх ён прызнае „ін-

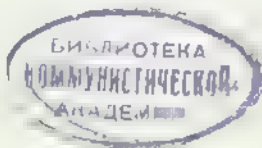
тэнсыўнай галінай“ і ў адносінах да якіх жадае унесці нешта самабытнае. Можна яшчэ прывесці цэлы шэраг супярэчных і неабгрунтаваных разважанняў аўтара, але дошчы і гэтага. Наогул-жа разнагі аўтара можна характарызаваць, як бессыстэмныя, з адарванасьцю ад часу і сапраўднага жыцця.

„Важнейшыя практычныя вынады“ аўтара, якія вызначаюць плян „абслугоўваньня сельскае гаспадаркі“, зьяўляюцца саўсім тишнай і неабгрунтаванай патугаю, бо гэты плян, на непараўнаўча больш грунтоўных матэрыялах і з непараўнаўчаю выразнасьцю быў ужо вызначан у пэрспэктыўным пляне НКЗ раней, чымся аўтар выпусьціў сваю працу.

У заключэньне неабходна яшчэ застанавіцца на надзвычайна вольных адносінах аўтара да беларускае мовы наогул і ўжываемых ім у значным ліку штучных слоў. Як прыклад такіх вольных выразаў можна прывесці: „алейнае семя“, „Менская Беларусь“ і шмат іншых. Што за „алейнае семя“? А гэта, бачыце, ільнянае семя, з якога здабываецца алея. Дык з такім-жа правам мы можам назваць ільнянае быльле „штанінным быльлем“, бо з яго здабываюцца штаны, а ў выніку гэта будзе абсурд. Чаму „Менская Беларусь“?

Ці возьмем ужываемыя аўтарам словы — „ацэны“, „пэрайсьцевы“, „пэравастковы“, — усталены погляд і г. д.

Геарэтычная і мэтадолёгічная блытаніна, становіць навуковую каштоўнасьць працы А. Смоліча пад знакам запытаньня.

Адказны рэдактар В. Кнорын

Члены рэдкалегіі

{ А. Сянкевіч
Абрамчук

З Ї М Е С Т

	Стар.
В. Кнорин.—Аб ви́ніках Аб'єднаного пленуму ЦК УсеКП(б)	3
Н. Перепечко.—К. Маркс и Ф. Энгельс о крестьянском вопросе	9
Я. Бялеўскі.—У Камуністичнай Партыі Заходняе України	20
Н. Танаеўцава.—Работа з жаночым актывам	23

Н А Ш А Т Р Ы Б У Н А

А. В.—Ізноў нацыянал-бальшавізм	29
С. П. Токмачев.—О сельско-хозяйственной Академии	50

Н А М Я С Ц О Х

Н. Разумаў.—Да вынікаў агітпропнарады Залінейнай арганізацыі	57
--	----

У Ц К К П (б) Б

Пастановы сакратарыату	61
------------------------	----

П А Р Т Ы Й Н А Я Х Р О Н І К А

У Ц К К П (б) Б	65
У Ц К К К П (б) Б	66
Бібліяграфія	68

АБВЕСТКА

ВЫШЛА З ДРУКУ
і прадаецца ва ўсіх кнігарнях БДВ кніга

„ДЗЕЙНАСЬЦЬ УРАДУ БССР“
за 1926-27 г.

у выданьні Кіраўніцтва Спраў СНК і Эканамічнай Нарады БССР
Менск 1928 г.

Кніга зьмяшчае зборныя даныя аб стане ўсіх галін гаспадаркі і культуры БССР за справаздачны год і аб дзейнасьці Ўраду і зьяўляецца вельмі каштоўным, поўным і найноўшым матар'ялам па БССР па даных на 1 студзеня 1928 г.

Дадаткам да кнігі дадзены

сьпіс усіх гарадзкіх, местачковых і сельскіх саветаў, схэматычная карта адміністрацыйна-гаспадарчага падзелу БССР, таксама па даных на 1 студзеня 1928 г.

Выдадзена кніга на добрай паперы, разьмерам усяго 21 друкаваны аркуш.

Каштуе 2 рублі

Кожная акруговая і раённая арганізацыя КПБ,
кожная ячэйка, кожны камуніст і камсамалец

ПАВІНЕН ВЫПІСВАЦЬ І ЧЫТАЦЬ

„БАЛЬШАВІК БЕЛАРУСІ“

Орган ЦК КП(б)Б

У ЧАСОПІСУ НАСТУПНЫЯ АДДЕЛЫ:

- I. Кіруючыя артыкулы па асноўным пытанням партыйнай працы. Артыкулы аб гаспадарчым і культурным будаўніцтве. Абмен вопытам практыкі партыйнай работы.
- II. Пытаньні партыйнай працы на мясцох, аб Чырвонай арміі і г. д.
- III. Гісторыя партыі.
- IV. У ЦК КПБ. У ЦКК КПБ. У ЦК ЛКСМБ.
- V. Крытыка і бібліяграфія.

— УМОВЫ ПАДПІСКІ: —

на 1 месяц —	р. 25 к.
на 3 м-цы —	р. 65 к.
на 6 м-цаў —	1 р. 20 к.
на 1 год —	2 р. 25 к.

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА:

ва ўсіх паштова-тэлеграфных канторах і аддзяленьнях БССР

АДРАС РЕДАКЦЫІ: Менск, ЦК КП(б)Б Аддзел друку

Цана 25 кап.